

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 59.

Onsdagen den 21 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Till avgörande förelåg först jordbruksutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av väckt motion med förslag att författningarna angående skatteköp och skatteomföring av kronojord skola tills vidare upphöra att gälla m. m.

Om upphävande tills vidare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 138, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen måtte

1:o för sin del besluta, att författningarna angående skatteköp och skatteomföring av kronojord skulle i allo tills vidare upphöra att gälla;

2:o i varje händelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att de gamla nybygges- och skatteköpsförfattningarna icke vidare måtte vinna tillämpning på ny upplåtelse av kronojord samt förslag för riksdagen framläggas om deras ersättande med tidsenligare och mera betryggande upplåtelsesätt.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar vice talmannen *D. Persson*, *P. Alfred Petersson*, *Holmquist*, *Hellström* och *Hamilton*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t, sedan närmare blivit utrett, i vilken omfattning kronojord, som kunde bli föremål för skatteköp eller skatteomföring, innehades av bolag, föreningar eller andra dylika rättssubjekt, taga, under övervägande, huruvida för dessa rättssubjekt rätten till skatteköp och skatteomföring vidare borde bibehållas, samt, därest Kungl. Maj:t funne sådant erforderligt, för riksdagen framlägga förslag om suspenderande under den tid utredningen påginge av nyss omförmälda rätt; samt

av herrar *Linders*, *Nilsson* i Tänga och *Sjöblom*.

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 59.

Om upphävande tillsvärdare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Hamilton, som yttrade: Herr talman! Riksdagen går nu att behandla ett ärende, som icke för första gången här är före, utan som åtskilliga gånger varit under riksdagens prövning, nämligen frågan om rätt för innehavare av kronoegendomar att få skatteköpa dessa och sålunda bli ägare av hemmanen.

Herr Lindhagen har förnyat sin motion från föregående år, däri han hemställer, att de författningar, som medgiva åbor denna rätt, måtte upphävas. Utskottet har emellertid haft en annan mening och hemställer, att herr Lindhagens motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag för min del har icke kunnat förena mig med utskottet därutinnan och instämma i dess beslut, utan har instämt i den reservation, som blivit framställd av herr Daniel Persson med flera.

Det är nämligen så, att en del av dessa kronohemman innehavas av bolag; och det är tydligt, att dessa bolag icke uppfylla de betingelser, som man har rätt att ställa på sådana åbor, som böra ha förmånen att få skatteköpa sina hemman. Såsom åbor i den meningen böra icke anses andra än de, som själva bebo och bruka hemmanen. Därför fingo också ursprungligen åborna lägenheter å kronojord för att odla den; de fingo också rättighet att låta dessa lägenheter gå i arv på sina barn, och slutligen hava författningarna även medgivit, att lägenheterna skulle få säljas till innehavaren. Men i alla fall har det varit så, att lägenheterna och hemmanen skulle innehavas av personer, som brukade dem och sålunda använde dem som sina hem. Bolagen, som icke uppfylla nämnda betingelser, anser jag icke böra få skatteköpa kronoegendomar; och det är därför som jag har anslutit mig till det beslut, som år 1912 fattades av andra kammaren i denna del. Däremot finner jag, att det skulle vara orättvist att beröva de verkliga åborna, som innehaft sina hemman under kanhända årtionden, och kanske deras förfäder före dem, den rättighet att få skatteköpa dessa hemman, som författningarna lämna dem.

Man tror ofta, att dessa kronohemman, som kunna vara föremål för skatteköp, huvudsakligen äro belägna i Norrland; men flertalet sådana hemman äro belägna i andra delar av landet. En statistik, som medföljde utskottets betänkande 1912, visar till exempel, att i Norrbottens län finnas allenast 77 hemman och 4 lägenheter av detta slag, medan vi i Kalmar län finna 4 hemman och 624 lägenheter. Såsom jag nyss nämnde, vore det enligt mitt förmenande synnerligen orättvist att beröva dessa innehavare av hemman den rätt, som de nu äga; och därför har jag icke kunnat ansluta mig till motionen.

Jag ber, herr talman, att på grund av vad jag sålunda anfört, få yrka bifall till den av herr Daniel Persson med flera avgivna reservationen.

Vidare anförde

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Som kammaren finner, är till detta utskottsutlåtande fogad en så kallad blank reservation, avgiven av mig och två andra ledamöter inom utskottet. Jag skall be att få säga några få ord såsom förklaring varför denna reservation tillkommit.

Vi som undertecknat reservationen hava inom utskottet yrkat bifall till den reservation, som avgavs vid utskottets utlåtande år 1913, då samma fråga, som det nu gäller, förelåg till behandling, en reservation som då också vann andra kammarens bifall. Denna vår reservation år 1913 till herr Lindhagens motion skiljer sig ifrån reservationen 1912 i samma fråga däruti, att 1912 års reservation avsåg en utredning och ett eventuellt förbud för bolag, föreningar och dylika rättssubjekt att få skatteköpa kronojord; 1913 års reservation däremot avsåg att få till stånd en utredning och ett eventuellt upphävande av skatteköpsrätten icke blott för bolag och föreningar utan också i vad gäller enskilda personer.

Vi reseranter hava ansett, att det icke föreligger något som helst skäl eller några som helst förändrade förhållanden, som kunna hava givit oss anledning att frånga den ståndpunkt, vilken vi intogo 1913; ty samma författningar, som gällde 1913 i fråga om rätt till skatteköp och skatteomföring, äga fortfarande gällande kraft. Såvitt som jag minnes rätt, biträdde 1913 samtliga liberala ledamöter inom utskottet reservationen, den reservation vilken vi nu hava yrkat bifall till, och vilken, såsom jag förut nämnt, också antogs av andra kammaren. Det må nu vara liberalernas ensak, att de gjort en helomvändning och retirerat tillbaka från 1913 års beslut; men för oss har det icke funnits någon anledning att företaga en reträtt i denna fråga.

Nu nämndes av den föregående talaren, herr Hamilton, att man genom ett bifall till motionen skulle betaga enskilda personer rätten till skatteköp, och det framhölls att det här vore fråga om en urgammal rätt, och att det gällde personer, som på nyodlingar och dylikt hade nedlagt ett drygt arbete på sina egendommar; de borde därför icke berövas denna rätt att få skattelösa dem. Samma skäl — det är ju uteslutande moraliska skäl — kunna anföras överallt, så snart det gäller försäljningar av kronoegendommar. Staten försäljer ju och upplåter jord till egna hem, och bland dem, som köpa dessa av staten sålda jordar, finnas ju en hel del torpare och andra, som nedlagt ett helt livs arbete på den torva de hava brukat; då kunde de hava precis samma rätt att för så gott som ingenting få komma åt dessa statens jordar.

Det kan emellertid icke vara lämpligt, att en författning, som tillkommit under helt andra förhållanden, skulle tillämpas nu i våra dagar. När dessa författningar tillkommo, hade ju till att börja med jord icke tillnärmelsevis det värde, som den nu har. Dessutom var det ju då en ganska allmän åskådning, att staten över huvud taget icke skulle befatta sig med fastigheter utan så

Om upphävande tillvidare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.
(Forts.)

Om upphävande till-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronojord.
(Forts.)

fort som möjligt göra sig av med allt vad fastigheter hette, såväl skogar som jord och annat. Men i våra dagar är det väl helt andra åskådningar, som ligga till grund för både skogs- och jordpolitiken.

Jag skall nu strax sluta att taga kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk. Det är bara ett par ord till, som jag har att säga.

Utskottsmajoriteten har i sin motivering anført 77 § i regeringsformen såsom utgörande ett hinder för bifall till herr Lindhagens yrkande. Jag medger, att detta ju kan ha något fog för sig, om man nämligen icke förutsätter att denna paragraf i regeringsformen skulle undergå någon ändring. Men för att icke komma i kollision med den nämnda grundlagsparagrafen, skall jag be att få yrka bifall till herr Lindhagens motion, men med denna kläm:

»att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, sedan närmare blivit utrett i vilken omfattning kronojord kan bli föremål för skatteköp och skatteomföring, taga under överbäggande, huruvida och i vad mån de om skatteköp och skatteomföring gällande författningar böra upphävas eller förändras, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta överbäggande kan föranleda.»

Häruti instämde herr *Linders*.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Det kan icke falla mig in att gå in i några detaljer och utreda, huru rätten till skatteköp och skatteomföring av kronojord uppkommit. Men jag kan i allt fall icke underlåta att med några få ord beröra saken.

Rätten till skatteköp har ju grundats på en statens upplåtelseform i forntiden; och uppfyllandet under tidernas lopp av de därvid foreskrivna villkoren har stadgat jordägarens äborätt och givit honom rätt att skatteköpa på grund av gällande författningar. Vad skatteomföringsrätten angår, hänför den sig helt och hållet till Norrland, medan, såsom vi veta, skatteköpsrätten hänför sig till hela landet.

Nu är det klart, att när herr Lindhagen i sin motion framhåller, att äbor icke böra ha rätt att skatteköpa till så billigt pris som hittills, utan böra ha rätt att skatteköpa efter det skäligen värdet för jordbruksfastigheten, då är väl ett sådant påstående knappast rimligt. Äbon på hemmanet eller lägenheten och hans företrädare äro dock de, som odlat jorden, som byggt husen och ställt jordbruket i den kultur, som det för närvarande har; och det är på grund av deras arbete som jordbruket egentligen har det värde, som det nu har för innehavaren.

Beträffande skatteomföringsåtgärder i Norrland, är det ju så, att man gör allt vad göras kan för att få de norrländska länen koloniserade. Statsmakterna hava ju beslutat att upplåta odlingslägenheter i Norrland, och det anslås till och med kontanta medel,

som utbetalas av staten, när lägenhetsinnehavaren fullgjort vissa skyldigheter. Han får sålunda ett belopp, när han odlat en viss areal av jorden, ett belopp när han byggt uthusen, och ett annat när han byggt inhusen; och sedan *har* han sin åborätt. Det är naturligtvis ingen vinstgivande affär för staten detta; men det är i kolonisationssyfte som det sker, och då kan det väl icke falla någon människa in att taga ifrån lägenhetsinnehavaren de rättigheter som statsmakterna tillförsäkrat honom. På samma sätt har staten förr i världen och även i senare tider vidtagit åtgärder för att få jordbruket utvecklat, för att få vissa trakter koloniserade, och det är just infriandet av statens löften i detta hänseende man nu vill upphäva, då man vill suspendera skatteköps- och skatteomföringsrätten.

Om upphävande tillsvare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.
(Forts.)

Nu har herr Lindhagen som skäl för sin motion framhållit tre olika synpunkter. För det första säger han: »Dessa gamla författningar äro naturligtvis allt annat än tidsenliga. Till en början erhåller kronan på detta sätt en köpeskilling, som är så obetydlig, att skatteköpet får väsentligen karaktären av gåva.» Som jag nyss utvecklade, har ju en åbo fullgjort vissa skyldigheter och därmed skall han naturligtvis ha sina rättigheter. Att formen för upplåtelse icke är modern är mycket möjligt, men om staten har ingått vissa förbindelser förr i världen och statsmakterna sanktionerat detta, skola de naturligtvis gälla änskönt det kan anses att upplåtelseformerna i viss mån äro omoderna.

För det andra säger herr Lindhagen, att åbon får fri dispositionsrätt och sålunda kan sälja hemmanet. Ja, jag får för min del säga det, att ifall vi skulle taga konsekvensen av en sådan tankegång, som att åbon i sin tur icke skulle få sälja hemmanet och vi på den grund skulle utesluta äganderätten, hur skulle det då gå med våra självvägande bönder i allmänhet? Varje självvägande bonde kan sälja sitt hemman, och statsmakterna kunna icke göra något åt den saken. Men jag tror för min del, att vad Norrland beträffar de självvägande bönderna genom försäljning till bolagen under gångna årtionden blivit så pass brända, att de akta sig att fortsätta i denna riktning. Erfarenheten är nog så pass klar i det avseendet, att man icke behöver befara, att bolagsväldet skall ytterligare ökas på grund av skatteköp och skatteomföring.

Sedan säger herr Lindhagen för det tredje: »Genom att på detta sätt ingen omtanke ägnats åt bevarandet av dessa jordupplåtelsers ändamål hava avvitreringarna väsentligen förfelats samt den stora landsolycka, som kallas bolagens jordförvärv, i norra delarna av riket kunnat komma till stånd.» Ja, det är mycket möjligt. Bolagen ha ju i de norra delarna av riket kanske missbrukat sin makt. Men jag vill betona ännu en gång, att detta icke kan vara skäl för upphävandet av en förordning sådan som denna.

När jordbruksutskottet 1912 behandlade en liknande motion som denna, gjordes en framställning till kammarkollegium om en uppgift rörande de hemman och lägenheter, som man kunde tänka

Om upphävande till vidare av förfatningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.
(Forts.)

sig finge skatteköpas i landet. Jag betonar nu, att det vid denna utredning gällde bara skatteköp, icke skatteomföring, vilken utredning, enligt vad rubriken innehåller och såvitt möjligt kunnat utrönas, omfattar alla de lägenheter, som kunna skatteköpas.

Enligt denna utredning finnes det inom hela landet, inom de olika länen, i Norrland, mellersta och södra Sverige, sammanlagt 391 hemman och hemmansdelar, och 3,302 lägenheter och lägenhetsdelar, som skulle kunna skatteköpas. Enligt denna tablå, som jag nu har här, finnas 166 hemman och hemmansdelar och 678 lägenheter och lägenhetsdelar, som innehavas av enskilda, 225 hemman eller hemmansdelar och 2,602 lägenheter och lägenhetsdelar, varom, såvitt man kan finna i förteckningen, antingen saknas uppgift beträffande innehavare, eller vilka äro till läget okända eller som utan lösen må omföras till skatte, eller beträffande vilka man icke vet, huruvida de få skattelösas. Slutligen finnas 22 lägenheter eller lägenhetsdelar, om vilka man vet, att de innehavas av bolag. Det är sålunda enligt denna förteckning endast 22 lägenheter och lägenhetsdelar, som innehavas av bolag; alla andra, såvitt man kan finna av denna förteckning, innehavas av enskilda eller äro sådana, om vilka man saknar närmare kännedom.

Nu framhålla de liberala reservanterna i sin reservation, att skatteköp och skatteomföring av jord, som innehaves av bolag, föreningar eller andra dylika rättssubjekt, böra upphöra att gälla, och föreslå en skrivelse därom till Kungl. Maj:t. Som skäl för denna skrivelse åberopas motiveringen till 1912 års jordbruksutskottsutlåtande. I detta jordbruksutskottsutlåtande är den bilaga intagen, som jag nyss relaterat. När man då ser, att de liberala reservanterna basera hela sin framställning på, att denna rätt skulle suspenderas enbart för bolag etc., och då man ser, att av dessa 3,302 lägenheter endast 22 innehavas av bolag, kan jag för min del icke förstå vad mening det kan vara med att suspendera en sådan bestämmelse endast på denna grund. I motiveringen till reservationen lägga de hela sin framställning där på att av tablån framgår att icke så få lägenheter av nu ifrågavarande slag innehavas av bolag, och, att enligt vad utskottet inhämtat, det läser kunna antagas, att detta förhållande äger rum i långt större omfattning än vad tablån utvisar. Ja, det är möjligt, som jag nämnde att detta förhållande har större omfattning, men om vi tänka oss, att det finnes dubbelt så många eller tre gånger så många, som innehavas av bolag, kan det väl i alla fall icke anses vara en så stor omfattning, att man därför skulle suspendera en bestämmelse som denna.

För övrigt vill jag som särskilt skäl framhålla, att min uppfattning är den, att vare sig dessa lägenheter innehavas av bolag eller enskilda, så är statsmakten den, som skall värna om den enskildes rätt, vare sig denne är en viss person eller har form av bolag. Staten skall värna om avtal och överenskommelser, och staten skall naturligtvis gå före i fråga om fullgörandet av sina förbindelser. Jag undrar, om icke förhållandet är detsamma för

en enskild person, som gjort en dålig affär. Låt oss tänka på skogarna i Norrland och avverkningskontrakten där. Där har en bonde för en tid tillbaka sålt avverkningsrätten på sitt hemman för 40 år. Det är naturligtvis en synnerligen dålig affär på grund av skogsvärdets ökning men det är väl ändå ingen som ifrågasätter annat än att denne jordägare måste stå sitt kast, när han en gång gått in på denna dåliga affär. Likaledes, ifall staten gjort en dålig affär, skall staten fullgöra sina förbindelser och icke suspendera en förordning, som är fastställd av statsmakterna rörande upplåtelse av jord.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamilton: Herr talman! Jag skall gent emot herr Nilsson i Tånga be att få säga, att jag icke gjort någon helomvändning i denna fråga. Jag var med om 1912 års beslut men icke om 1913 års. Herr Nilsson i Tånga har gjort en jämförelse mellan å ena sidan torparna å boställen, vilka under längre tid innehåft sina torp, och å andra sidan åborna på kronans egendommar. Jag tror, att denna jämförelse är synnerligen haltande. Torparna på boställena ha ju arrendekontrakt på sina torp för en viss tid. De ha sålunda alldeles klart för sig, att när arrendekontraktet är slut, deras rättighet också upphör. Jag unnar dem gärna köpa sina torp, och det har ju också riksdagen, i många fall medgivit, men helt annorlunda är förhållandet med åborna å kronoegendomarna, som önska skatteköpa dem. Ty de ha enligt författningarna rättighet till dessa skatteköp. De ha invaggats i den tron, att när de själva så önska, de kunna göra sig till ägare av denna jord. Däri ligger skillnaden.

Jag anser därför, att det vore synnerligen orättvist mot en person, som uppfyller betingelserna för en åbo d. v. s. nyttjar och bebor sin egendom, att beröva honom den rätt han har och som han också tror sig ha.

Sedermera ber jag få vända mig till den sista ärade talaren. Jag tror, att det är synnerligen olämpligt att medgiva skatteköp för bolag. Det är alldeles i strid med hela åbotanken, hela den institutionen, att bolag skola få dessa, kan man gärna säga, dåtidens egna hem, som instiftades för åstadkommandet av en oberoende jordbrukarebefolkning i vissa delar av vårt land. Åborätten borde aldrig ha gått till andra än sådana, som själva bruka sin jord, och det har varit ett misstag, att någonsin ett bolag fått lov att förvärva en nyttjanderätt till sådant kronohemman.

Herr Nilsson i Linnås har också framhållit, att det är allena 22 stycken kronohemman, som innehavas av bolag. Vet herr Nilsson i Linnås det? Han borde ha läst litet vidare i denna uppgift, som vi fått från kammarkollegium. Den uppgiften säger huru många kronohemman och kronolägenheter, som kunde göras till föremål för skatteköp inom landet. Beträffande vissa län har också framhållits, huru många av dessa hemman och lägenheter

Om upphävande tillsvare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

Om upphävande tillsvillare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

det är, som ägas av bolag, men när vi komma till just den del av Sverige, där bolagsväldet råder, och där man vill hindra det samma, nämligen i Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, så står där en anteckning bredvid: uppgift om innehavare saknas. Nu kan det ju hända, att innehavarna äro bolag allesammans, det veta vi inte, men det är tydligt, att just i de länen ha bolagen rätt stora delar av dessa kronomarker i sin hand.

Då jag för min del anser ett upphävande av skatteköpsrätten vara hårt och orättvist mot de småbrukare, som innehava kronohemman i den tanken, att de ha rätt att friköpa desamma, och då jag vidare anser det vara ett fullständigt misstag att medgiva dem, som aldrig haft rätt att innehava dessa kronohemman, nämligen bolagen, rätt att skatteköpa dem, så ber jag att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Den talare, som försvarade utskottets förslag, framhöll såsom en utgångspunkt för sitt resonemang, att staten borde lägga sig vinn om att kolonisera Norrland och att därför dessa författningar, som tillkommit i sådant kolonisations-syfte, givetvis borde bibehållas. Å andra sidan har motionären sagt, att författningarna äro för detta ändamål alldeles föråldrade. Då de stiftades, voro förhållandena där uppe i Norrland helt andra än de äro nu, och man har med anledning av senare tiders ekonomiska utveckling fått gå helt andra vägar. Att behålla dessa författningar såsom de nu äro lydande för att främja kolonisation, det har till följd, att man på den vägen illuderar både den av statsmakterna antagna lagen av 1906 om förbud för bolag att förvärva fast egendom och ävenledes de särskilda bestämmelser, som för att upprätthålla kronans avsikter ha fastslagit genom det kolonisationssystem, som tog sin början med upplåtelsen av s. k. kronotorp och vilket kolonisationssystem sedan blivit förbättrat oupphörligen och vars ytterligare förbättrande även nu står på dagordningen.

Man kan då fråga sig: vad är det för mening i att vid sidan av dessa nya strävanden, gående ut på att få ett kolonisationssätt, som bättre tillgodoser ändamålet och upprätthåller detsamma, bibehålla ett annat, som upphäver och illuderar på vissa hemman alla de försiktighetsmått, som statsmakterna vidtaga? Forntiden kan vara bra, men man kan icke placera den mitt i nutiden på samma gång man sysslar med nutidens göromål.

Nu förstår jag så gott reservanternas, för vilka herr Hamilton talade, eller rättare sagt, jag kan någorlunda begripa deras reservation. De ha nämligen sagt, att huvudsaken här ju är att förkomma förvärv av bolag och föreningar, och sedan må det vara hänt, vilka som i övrigt få besittningsrätt till dessa hemman, och därför ha de inskränkt sig till detta. Utskottets taleman försökte bagatellisera även den frågans innebörd, men jag skall då be att få omnämna att, såsom påpekades av kammarkollegium år 1908,

endast i Norrbottens län under åren 1902—1907 till skattehemman och till bolag överförts följande antal hemman under vart och ett av de nämnda åren: 17, 30, 11, 20, 46 och 28, motsvarande i mantal?

Om upphävande tills vidare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

Vidare säges det i detta yttrande av kammarkollegium att även i Västerbottens län liknande överföringar ägt rum. Vad tjänar då Norrlandslagen till, när ett bolag blott behöver förvärva en nybygges- eller åborätt och sedan, just på grund av de gamla av utskottets talman prisade författningarna, har rätt att få skattemannarätt till denna jord på landet, som bolag enligt Norrlandslagen av 1906 icke skulle få förvärva? Vi kunna väl, oavsett vilka partier vi tillhöra, vara litet förståndiga och resonera med varandra, och när vi kunde enas 1906 om förvärvsförbud för bolag, så kunna vi väl också nu resonera så pass förståndigt med varandra, att man icke skall på andra vägar medgiva bolag att göra just sådana förvärv, som man då ville förbjuda. Det är då icke någon rim och reson i sådant, tycker jag.

Detta visar således betydelsen av den reservation, som har avgivits av herrar Daniel Persson m. fl. Men, säges på det hållet, skatteförvärv av enskilda kunna vi icke förbjuda. Då vill jag påpeka för det första, att det finnes en hel del personer, som man brukar kalla skogsspekulanter, som kunna få nybyggarrätt och även få det, för att icke tala om en hel del personer, som bo i Norrlandsstäderna och söka nybyggarrätt för att få ett trevligt sommarnöje eller jaktställe på sommaren. Det överflödar av sådana, och den metoden användes fortfarande. Jag tycker, att dessa enskilda skola icke få gratis lägga sig till med kronomark för att spekulera i skog eller sommarnöjen eller jakträttigheter. Det är alldeles överflödigt, och därför är redan ur den synpunkten denna reservation alldeles för trång.

Men så finnes det också en annan sak, som mycket ofullständigt och enligt min uppfattning icke riktigt återgavs av utskottets talman, och det är det förhållandet, att man ville göra något för att lösa den s. k. åbofrågan. Statsmakterna ha gjort en gest för att det skall se bra ut, men vad de verkligen vilja göra är mindre än intet, enligt vad man allt mer och mer förstår. Men det finnes en kommitté tillsatt, där åborna visserligen fått några representanter, men som till större delen består av representanter för intressen motsatta mot åbornas. Emellertid är ju meningen den, att kronan skall kunna återförvärva dessa åborätter och hjälpa åborna på det sättet, eventuellt genom process med dem, som nu inneha hemmanen. Vad inträffar då? Jo, när kronan med stora kostnader och besvär förvärvat hemmanet, får åbon genast rättighet att skattelösa det för en högst obetydlig penning, och sedan kan åbon ögonblickligen överlåta det till just det bruk, som förut haft det och från vilket kronan förut återvunnit hemmanet för att det skulle bli hem för en självständig jordbrukare i framtiden. Det är väl ingen rim och reson att ställa saken så. Saken skulle ju nägorlunda hjälpas med den andra reservationen, om det är ett bolag,

Om upphävande till- vidare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

som köper hemmanet, men det finnes många bruksägare, som icke äro bolag, utan enskilda, och där hjälper således icke den av herr Persson m. fl. avgivna reservationen. Och härtill kommer, vad jag nyss återopade, att sådana upplåtelser fortfarande ske i stor utsträckning till icke-jordbrukare, som icke äro bolag, och detta kan icke heller vara riktigt.

(Forts.)

Motionären har därför föreställt sig, att man först måste revidera de gamla författningarna, så att de nybyggarupplåtelser, som redan skett, icke få fullföljas så här oförnuftigt. Man har nu invänt, att i grundlagen står en bestämmelse om att de ha rättighet att skattelösa sådana en gång gjorda upplåtelser. Det är något oklart vad grundlagen menar — därom behöver verkligen utredning ske — men även om grundlagen skulle mena något sådant, hindrar, detta icke, att man gör en jämkning i grundlagen, och för övrigt måste man kunna göra en förändring i författningarna, så att det i alla fall förbjödes för bolag att köpa åborättigheter. Det är väl en naturlig motsvarighet mot Norrlandslagen, så att icke bolagen, sedan de köpt åborättigheter friskt, såsom de göra, enligt vad som synes av dessa utredningar, på grund av de gamla författningarna kunna tilltvinga sig jord på landet i Norrland, vilket förbjödes genom en modern lag, nämligen 1906 års lag. Jag förstår icke att herrarna kunna vilja uppmuntra sådant kringgående av lagen och icke kunna taga reson och medgiva, att det väl icke är riktigt att arrangera saken på detta sättet.

Men oavsett vad nu grundlagen stadgar i detta hänseende, har man naturligtvis rättighet att genom en civillag bestämma, att för nya anläggningar på kronomark blott får användas det nyaste upplåtelsesättet, som fastslogs 1909 och sedan förbättrats, så att man icke fortfarande först utstakar nybyggen, sedan upplåter dessa till åbor och sedan låter det gå efter den gamla trallen, så att marken till stor del ledes i bolags ägo. Motionen har påpekat att det nyligen utstakats 200 nybyggen, som ännu icke upplåtits. Beträffande dem äro vi således oförhindrade att handla förnuftigt. Varför skall man då icke kunna upplåta dessa nybyggen efter den nya författningen, så att både 1906 års lag och de övriga nya författningarnas villkor bli fyllda, utan envisas med att upplåta dessa nybyggen efter dessa gamla författningar, som icke haft tillräckligt förutseende och med vilka man går rakt in i fördärvet?

Utskottet anför allenast, att det är en djupt rotad och beständ rättsuppfattning, som ligger till grund för skatteköps- och skatteomföringsförfattningarna. Ja, jag har visat, hur pass denna djupa rättsuppfattning är grundad i förnuftet och de nutida förhållandena. Jag tror icke, att dessa författningar räcka för de nuvarande förhållandena. När sedan utskottet till på köpet säger, att detsamma gäller om alla nya upplåtelser och att även de böra komma till stånd efter de gamla författningarna och att det är klart, att vederbörande se till, att icke missbruk därigenom ske, så vill jag framhålla, att sådana icke kunna förekommas på annat sätt än genom att upphäva dessa författningar, ty om man först

säger att man skall upplåta efter de gamla författningarna, som leda jorden bort från dess ändamål, men tillägger, att man skall väl se till, att sådant icke sker, så har man just genom att tillämpa de gamla författningarna föranlett att jorden drages från sitt ändamål, och därför måste man upphöra att tillämpa dessa gamla författningar.

Jag anser sålunda, att då utskottets uppfattning grundar sig på missförstånd av förhållandena och då herr Daniel Perssons reservation återigen är alldeles otillräcklig, så finnes icke någon annan utväg att här komma fram än att begära en allsidig utredning, såsom förslagits av de andra reservanterna, vilkas yrkande sist formulerats av herr Nilsson i Tånga. Det är den enda utvägen. Det hindrar icke, att man tager hänsyn till olika upplåtelser och gör det fullt lika billigt för dem, som skola ha denna jord, som det skulle bli, om man upplåte jorden efter de gamla författningarna.

Jag yrkar således bifall till herr Nilssons i Tånga förslag.

Herr Karlsson i Fjäl: Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Nilssons i Linnås yttrande angående nybyggnadsförhållandena och skatteomföringarna uppe i Norrland. Han betonade där, hur statsmakterna velat underlätta uppodlingen av landet och samtidigt understödja dem, som uppodlade jorden, genom att upplåta nybyggen däruppe. Han erinrade vidare om att, sedan viss odlings- och nybyggnadsskyldighet fullgjorts, borde denna jord få omföras till skatte.

Nu är förhållandet, som herr Lindhagen omnämnt, att bolagen däruppe gärna vilja komma åt dessa nybyggen och framförallt deras skogar; de söka för den skull förvärva åborätten för att få jorden skatteomförd på sig. Detta har väckt uppmärksamhet icke endast hos herr Lindhagen och flera motionärer här i kammaren, utan också hos sådana statens organ, som kammarkollegium.

Jag skall här be att få erinra om att advokatfiskalen i kammarkollegium i memorial den 7 juli 1908 fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att det inkommer massor av ansökningar, särskilt från Norrbottens län, om att vederbörande måtte bli inrymda såsom åbor för att slutligen få dessa nybyggen omförda till skatte. Han erinrar sålunda om, att endast under år 1906 hade 46 sådana skatteköp beviljats i Norrbottens län, varvid 10³⁹/₂₅₆ mantal kronojord genom skatteomföring övergått till bolag. Advokatfiskalen uttrycker också såsom sin åsikt att inrymmande av bolag såsom åbor ej överensstämde med syftet med kronojords upplåtande under åborätt, ävensom att förfarandet stode i strid mot syftet i lagen av den 4 maj 1906 om förbud i vissa fall för bolag och ekonomiska föreningar att förvärva fast egendom i Norrland och Dalarna.

Sedan kammarkollegium härom hört Konungens befallningshavande i de norrländska länen, vilka enhälligt uttalade sin anslutning till vad advokatfiskalsämbetet anfört, inkom kollegium i underdånig skrivelse av den 16 okt. 1908 till Kungl. Maj:t, med hemställdan

Om upphävande tillsvärdare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

Om upp-
hävande tills-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronojord.
(Forts.)

huruvida icke Kungl. Maj:t täcktes finna skäl vidtaga åtgärd för förtydligande av den nämnda lagen av 4 maj 1906 i syfte, att vad i denna lag stadgas skulle äga tillämpning i fråga om förvärv av åborätt å kronojord.

Kungl. Maj:t har, såvitt mig är bekant, icke fäst annat avseende vid detta advokatsfiskalens i kammarkollegium memorial, än att Kungl. Maj:t meddelat, att regeringsrätten den 1 sept. 1910 meddelat utslag av innehåll att ett kronobygge, å vilket ett bolag före utfärdandet av 1906 års lag erhållit åborätt, omförts till skatte, men någon anvisning på, huru man skulle komma att förfara i framtiden med sådana ansökningar lämnas emellertid icke. Den frågan står således fortfarande öppen, och bolag kunna fortfarande få rätt att inrymmas såsom åbor på nybyggen och slutligen få jorden skatteomförd och komma i besittning av densamma. Det är onekligen riktigt, som herr Lindhagen sagt, och som även advokatsfiskalen framhållit, nämligen att detta strider mot statsmakternas syfte med upplåtelse av kronojord.

Bolagen borde således icke endast förbjudas att skattelösa och skatteomföra, utan även att inrymmas såsom åbor, ty rätten till skatteköp går som bekant genom åborätten; de inrymmas först såsom åbor och sedan komma de i åtnjutande av rätten att skattelösa. Det är sant som den talare nämnde, vilken här försvarade utskottet, att för de fem norrländska länen saknas uppgifter om vem, som är innehavare av de lägenheter till ett antal av omkring 300, vilka inom dessa län kunna bli föremål för skatteköp, men det är all anledning antaga, särskilt med tanke på de stora rekognitionsskogarna i Gävleborgs län, att det är de stora bruken, som äro innehavare av dessa lägenheter däruppe. Alla skäl tala härför, och även jag har fått den uppfattningen under den tid, jag haft att syssla med dessa frågor. För mig står det således fullständigt klart, att bolagen böra förbjudas rätt att inrymmas såsom åbor och ett skattelösa.

Vad nu den föreliggande reservationen beträffar tror jag att det är bäst för frågans framgång nu, om vi sluta oss till den reservation, som är avgiven av herr Daniel Persson m. fl., ehuru jag för min del icke skulle haft några betänkligheter emot att yrka bifall till 1913 års förslag. Jag tror icke, att Kungl. Maj:t skulle fara hårt fram med dessa åbor, när det blir fråga om deras rätt att skattelösa, därest vi nu suspendera rätten för dem att skattelösa eller skatteköpa under den tid utredningen påginge. Emellertid är det så, att det finnes en hel del åbor, som innehava hemman med åborätt vilka av sina företrädare köpt åborätten till hemmanets fulla värde, och för dem kan man naturligtvis icke tänka sig att de skola betala något därutöver, när det blir fråga om de skola få sitt brukade hemman med skatterätt.

Ja, herr talman, med anledning av vad jag yttrat och för att något beslut må bli fattat, skall jag be att få yrka bifall till den nämnda reservationen.

Herr vice talmannen D. Persson: Jag begärde ordet endast med anledning av herr Nilssons i Tånga yttrande, som gick ut på att de liberala reservanterna skulle ha ändrat åsikt sedan 1913. Jag vill då göra såväl herr Nilsson som kammarens övriga ledamöter uppmärksamma på, att år 1913 deltog jag icke i ärendets behandling inom utskottet, och jag står på samma ståndpunkt nu som 1912. Detta om den saken.

I övrigt vill jag ansluta mig till det anförande, som hölls här av herr Hamilton. Vad bolagens rätt att skatteköpa beträffar, så instämmer jag även fullständigt med vad herr Lindhagen anförde i det avseendet, men jag skulle vilja hemställa till honom, om han icke skulle vilja vara så snäll och förena sig i vår reservation i detta fall och låta dessa åbor, som med svett och möda brutit bygd, särskilt i Norrland, och som gjort en stor insats för denna landsdels kolonisation, om han icke ville låta dem fortfarande få skatteköpa, låt vara mot en liten penning. Ja, jag är färdig att säga, att jag skulle vilja *skänka* många av dem den egendom, som de så länge innehåft, brukat och betraktat som sin.

Nu är hans erinran fullkomligt riktig, nämligen att de äro utsatta för den faran, att de kunna sälja sin fastighet till andra, därest de skulle få äganderätt till densamma. Ja, för denna fara äro naturligtvis alla självägande bönder utsatta, men icke tror jag väl därför att ens herr Lindhagen skulle önska, jag vill hoppas det åtminstone, att äganderätten skulle upphöra för samtliga självägande hemmansägare. Men denna omständighet talar nog för att vi, så fort som möjligt, böra få in det nya rättsinstitutet, förköps- eller återköpsrätt, vilket uttryck man nu vill begagna, så att t. ex., om dessa, som förvärvat sina fastigheter, vilja sälja dem, de först skola vara skyldiga att hembjuda dem till staten.

Gentemot herr Nilsson i Linnås återigen, som syntes vilja göra gällande, att rättvisan för att icke säga hedern skulle kräva, att bolagen och de enskilda behandlades lika, vill jag säga, att det låter nog vackert det där, men den ståndpunkten ha statsmakterna långt före detta gått ifrån i avseende på bolags fastighetsförvärv. De ha funnit, att det icke var nyttigt att bolagen i obegränsat mått finge förvärva fastighet, detta särskilt beträffande Norrland och Dalarna; för egen del tror jag t. o. m. att det skulle vara nyttigt, om detta förbud utsträcktes även till andra delar av landet. Med den uppfattning jag sålunda har av denna fråga, är det ju tydligt, att jag önskar och yrkar, att kammaren måtte bifalla den av mig m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! I den föreliggande frågan har jag ansett mig för min del pliktig att hjälpa herr Lindhagen litet mot den uppfattning, som har kommit till synes här, såväl hos utskottsmajoriteten som från de liberala reservanternas sida.

Under de resor i Lappmarken, som jag varit i tillfälle att göra förra hösten och under vilka naturligtvis jag och mina kam-

Om upp-
hävande tills-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronojord.

(Forts.)

Om upphävande tillsvare vidare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

rater i statsrevisionen ägnade en alldeles särskild uppmärksamhet åt spörsmålet om statens skogshushållning, var jag i tillfälle att tillsammans med åtskilliga kamrater besöka en stor kronoöverloppsmark i inre Västerbottens lappmark uppe i Sorsele socken. Efter hemkomsten fick jag del av ett förslag angående disponerandet av denna kronoöverloppsmark, ett förslag, som utarbetats av en lantbruksingenjör och en jägmästare och som sedan inlämnats till Konungens befallningshavande i Västerbottens län.

Detta område ägde en areal av 8 kv.-mil. eller ungefär 160,000 tunnland, om jag räknar i gamla mått. Denna kronoöverloppsmark ligger sedan årtionden från skogsvårdssynpunkt sett för fåfot, om jag får använda ett så vulgärt uttryck. Det är visserligen så, att skogsförvaltningen äger rätt att utstämpla skog från denna mark, men någon ordnad avverkningsplan och än mindre några kulturarbeten förekomma aldrig, så länge marken är odisponerad och icke överförd till kronopark. När vi undersökte, hur stora dessa kronoöverloppsmarker i Norrbottens och Västerbottens län kunde vara i avseende på areal, visade det sig att denna uppgick till icke mindre än 120 kv.-mil eller ungefär $2\frac{1}{2}$ miljon tunnland. Detta innebär faktiskt, att en areal motsvarande en fjärdedel av statens alla skogsarealer ligger för fåfot ur skogsvårdssynpunkt. Vad är anledningen till detta? Jo, det är, anger man, dessa gamla författningar rörande nybyggen och skatteköp. Konungens befallningshavande däruppe låter dessa kronoöverloppsmarker ligga odisponerade och överför dem icke till kronoparker och därmed till ordnad skogsvård, utan de få ligga där under uppgift, att man väntar, att någon nybyggare skall slå sig ned på desamma. Ja, i den stora, noggrant utarbetade redogörelsen för denna kronoöverloppsmark i Sorsele socken var jag i tillfälle att se, huru många personers intressen det gällde att bevaka och för vilkas skull 8 kv.-mil fingo ligga ovärdade. Det var ett ytterligt litet antal personer, cirka ett tiotal, och för deras räkning låter man hela detta kolossala jordområde ligga utan någon egentlig vård för att vänta på dessa nybyggare, som skola komma.

När jag då läste vad jordbruksutskottet sade i föl i fråga om Norrlands kolonisation, där utskottet i sitt betänkande, som också biträdades av högern i riksdagen, betecknade nybyggarinstitutet såsom en utdöd upplåtelseform, förvånad jag mig över detta. Statsrevisorerna för sin del väckte förslag om att överföra alla kronoöverloppsmarker till kronoparker, och över detta förslag har domänstyrelsen avgivit tillstyrkande utlåtande. Nu börjar det emellertid här och var sticka fram tentakler för att hindra denna åtgärd, vilka — det vågar jag säga, ty jag vet det personligen genom min handläggning av ärendet — kunna ledas till norrländska trävarubolag, som äro intresserade i de vattendrag, vilka leda genom kronoöverloppsmarkerna. Förmodligen få vi kanning av detta under riksdagens fortsättning.

Jag säger för min del, herr talman, att jag under detta arbete, som jag har varit med om att utföra för att skaffa mig en åskädning

beträffande skogshushållningen i Norrland, blivit så absolut övertygad om — jag vill ej använda ett så starkt ord som det rena vanvett, men jag säger den misshushållning med svenska folkets egendom och tillhörigheter, som här försiggår, då man i hopp att här skall komma en och annan nybyggare, som sedermera måhända låter avverkningsrätten gå över i bolagens hand, årtionde efter årtionde så orimliga jordområden som dessa överloppsmarker med betydligt större areal än hela Skåne ligga på detta sätt odisponerade och vara ett spekulationsobjekt för alla de mörka och egendomliga makter, som arbeta i Norrland, när det gäller att komma åt statens jord.

Då jag för min del är övertygad om att herr Lindhagen har rätt i sin uppfattning, har jag ansett mig böra understödja det yrkande, som han här har anslutit sig till och som först framställdes av herr Nilsson i Tänga.

Herr Lindhagen: Jag glömde i mitt första anförande att nämna de ytterligare skäl, som tala för denna sak.

Såsom det står framhållet i motionen, utfärdades 1848 en författning, varigenom kronan betogs vidare rätt att få full valuta för egendom, när den skattköpts, och det är ju bra och riktigt kan man säga, när det gäller små jordbrukare, som förvärva jord. Men det är icke bra och riktigt, när det gäller personer, som på grund av äldre förhållanden fått besittnings- och äborätt till stora skogskomplexer och använda dem för skogsändamål. Man har trott, att dessa nästan i alla fall slutligen skulle skattelösa sina jordar. Den stora skandalen har varit, att rekognitionsskogarna ha fått skattelösa för ingenting på grund av denna present enligt 1848 års förordning. Bruken ha lagt sig till med kronans egendom gratis i ofantligt stor utsträckning. Nu visar sig emellertid, att, om man anställer jordransakan i bygderna, så dyker småningom upp det ena underliga förhållandet efter det andra, och jag har fått kännedom om att ännu råda sådana förhållanden, att personer sitta inne med stora egendomar med skog på, som de till äventyrs ha rätt att få lösa till sig för ingenting enligt 1848 års författning. Även ur den synpunkten vore det icke annat än riktigt, om man finge bort dessa författningar, så att kronan kunde få betalt för sin stora egendom. Däremot är jag fullt ense med herr Daniel Persson om att, när det gäller upplåtelse till små jordbrukare, såsom här är meningen, så må de få allrahelst denna jord gratis, men jag vill ej skänka dem gratis efter dessa gamla författningar de upplåtelser som nu ske, utan gratis på det sätt som bestämts i 1909 års författning, som avser upplåtelse på kronoparker, ty då kan man skydda dessa upplåtelser någorlunda i framtiden gentemot bolagsförvärv, vilket däremot icke sker enligt den gratisupplåtelse, som herr Daniel Persson nu vill förorda.

Herr Rydén berörde just skillnaden mellan överloppsmarker och annan kronojord. Ja, den formalistiska skillnaden är att avvittring ännu icke blivit fullt avslutad, och där det uppstått över-

Om upphävande tillsvare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

Om upp-
hävande tills-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronojord.

(Forts.)

loppsmark, där skall denna prompt upplåtas enligt de gamla nybyggesförfattningarna, men så snart något är avsatt till kronopark, ja då skall upplåtelse ske enligt de nya författningarna och med de garantier, som dessa innehålla. Finnes det något förnuft i att ha denna skillnad mellan kronoparker och överloppsmarker?

Nu har herr Rydén fäst uppmärksamheten på dessa områden, som kallas kronoöverloppsmarker och som ha en ofantligt stor omfattning, och det är på dessa, som det fortgår sådana nybyggesupplåtelser. Alldeles nyligen ha i två Lappmarkssocknar i Norrbottens län blivit utstakade 200 nybyggen på överloppsmarker bara därför att de kallas överloppsmarker. Men när de äro på kronoparker, ja då går man efter de nya författningarna. Denna skillnad vill jag ha upphävd.

Nu är det på det sättet, att herr Karlsson i Fjäl — man hörde det på hans anförande — sympatiserade med herr Nilsson i Tänga, men han tillhör det liberala partiet, och därför tyckte han det var tryggast att instämma med herr Persson. Ja, på det sättet förstör partiväsendet alldeles frågorna för folket, om vi aldrig se sakerna ur deras egen natur, utan var och en har sin egen linje, från vilken han icke vill avvika. 1906 voro alla eniga om att man måste ha en linje. Norrlandskommittén skrev 1904 — ja, jag tror att det redan var på hösten 1903 — om denna fråga och pekade på en utredning ungefär i samma riktning som herr Nilsson i Tänga föreslagit och inskränkte utredningen icke bara till bolagen, och då voro både högermän, liberaler och blivande socialdemokrater ense om den saken — d. v. s. jag var då i sak redan socialdemokrat om ock icke formellt.

Detta visar, att om vi vilja göra saken riktigt måste vi ena oss. Men här är det oriktigt att gå på olika partilinjer utan förnuftiga grunder. Jag ber herrarna följa de linjer, som vi alla enat oss om 1903 i Norrlandskommittén och 1906 i riksdagens bägge kamrar, d. v. s. att vi skola råda bot på alla de missförhållanden, som uppkommit just genom de gamla nybyggesförfattningarna och som man nu envist vill hålla oss kvar vid. Vi böra utveckla det nya moderna upplåtelsesättet, som verkligt ger någon garanti för att de av staten lämnade gåvorna och nedlagda omkostnaderna bevaras för de ändamal, för vilka de äro avsedda.

Herr Ekerot: Herr talman! Det har blivit mycket talat i denna fråga, men då de allra flesta yttrat sig *mot* utskottets förslag, skall jag be att få säga några ord *för* detsamma.

Vi få komma ihåg, att, om vi nu flytta oss från Norrlands längst bort belägna bygder ned till mellersta och södra Sverige, så är det en stor skillnad på förhållandena. Vi se här tre linjer framlagda. Den ena är den socialdemokratiska linjen, där man utan vidare vill suspendera rätten att skatteomföra och skatteköpa lägenheter, som äro upplåtna, vare sig de äro i bolags ägo eller i enskild ägo. Vi se vidare den liberala linjen, där man vill genomföra denna suspension endast för så vitt den berör bolag, föreningar

eller dylika rättssubjekt. Och slutligen ha vi den tredje linjen, högerns linje, den linje, som representeras av utskottsmajoriteten och enligt vilken man anser, att man icke kan gå denna rätt för när, vare sig det gäller enskilda eller bolag, därför att, om det skulle fattas beslut i den riktning, som liberala reservationen angiver, hade vi i rättsligt hänseende skilt på dessa olika rättssubjekt.

Om upphävande tillsvärdare av förfatningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

(Forts.)

Jag skall be att få säga, att när det gäller lägenheter i södra och mellersta Sverige förhåller det sig så, att man icke alltid vet var dessa lägenheter äro belägna. Till belysande härav skall jag be att få nämna, att enligt den förut åberopade bilagan till 1912 års utskottsbetänkande finnas t. ex. i Jönköpings län 360 lägenheter och 17 hemmansdelar, som kunna bli föremål för skatteköp, och av dessa vet man endast var 94 äro belägna. Det finnes vidare i Kalmar län 624 dylika lägenheter, och största delen av dessa lägenheter torde vara till läget okända, säger kammarkollegium. Detta bara som exempel.

Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att den socialdemokratiska linjen här skulle komma att skada de människor, i fråga om vilka man vet, var deras lägenheter äro belägna under det att den naturligtvis icke skulle komma att ha någon som helst inverkan i de fall, då man icke känner var de äro belägna. Jag känner t. ex. nere i Kristianstads län en sådan lägenhetsinnehavare — jag känner honom därför att jag varit i tillfälle att premiera hans jordbruk — som har en lägenhet om 3 tunnland under ifrågavarande form. Det finnes emellertid något hinder för skatteomföringen, men han skulle i alla fall komma att drabbas av denna suspension. Han har för denna lägenhet givit ungefär 2,000 kronor. Skulle nu en lag sådan som denna suspenderas, så skulle han vara färdig att flytta därifrån eller köpa lägenheten på nytt. Det förbåller sig så, att dessa hemmansdelar i allmänhet gå i handeln precis som vanliga hemman och betalas med fulla värdet, fastän det ligger någon liten avgäld på dem.

Jag ber vidare att få säga beträffande herr Rydén's meddelande angående Norrland och de överloppsmarker, som där finnas, att jag tycker det är skäl att något blir gjort för att ordna skoghushållningen på sådana områden, och att det otvivelaktigt är en försummelse att så icke skett. Någon väg att ordna detta bör naturligtvis finnas. Vidare ber jag att få säga, att jag för min del är ingen vän av bolagens jordförvärv, därför att jag håller ytterligt strängt på, att det bör vara den enskilde, som då han arbetar på sin torva bör arbeta på den med den känslan, att han verkligen äger den. Kan man göra något för att hindra bolagen att komma åt åbornas rätt, så är jag gärna med härom, ja, jag är t. o. m. ytterst gärna med om en sådan sak. Men vi vinna intet genom att suspendera lagen, såsom här ifrågasatts, ty vi tråda åbornas rätt för när på samma gång som bolagen.

I det läge, vari saken befinner sig, kan jag absolut icke gå med på att man här, när det gäller redan inköpta lägenheter,

Om upp-
hävande tills-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronojord.

(Forts.)

skiljer på, om det är en enskild, som äger dem, eller om 5—6 personer slagit sig tillsammans och bildat en förening och de äga dem. Jag kan icke gå med på att vi utan vidare göra en sådan uppdelning i denna fråga, utan först måste ovillkorligen en längre och grundligare utredning föreligga. Då här gäller att sundnera bestämmelser under utredningstiden, kan jag som sagt icke gå med på någondera linjen, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag vill först vända mig mot herr Hamilton, som tycktes taga illa upp att jag sade, att liberalerna gjort en *helomvändning* i denna fråga. Jag vill gärna moderera detta uttryck en liten smula och säga, att de gjort en *halvomvändning*, om herr Hamilton är mera tilltalad därav.

Vidare sade herr Nilsson i Linnås — såvitt jag fattade honom rätt — att denna skatteköps- och skatteomföringsrätt hade varit gällande ända sedan forntiden. Om det i tiden före Kristi födelse fanns skatteköpsrätt och skatteomföringsrätt, känner jag ej till, men kanske herr Nilsson i Linnås har reda på den saken. Men eljest hade jag föreställt mig, att denna rätt daterade sig från början av 1700-talet eller noga räknat från 1723. Att herr Nilsson i Linnås känner sig synnerligen upprörd över att man vill upphäva dessa författningar, är ju ganska naturligt och sammanfaller givetvis med hans allmänna politiska läggning. Han hade som skäl intet annat att anföra, än att dessa författningar voro så gamla. Men skall en sak, därför att den är så gammal få en rättslig innebörd, då skulle vi ju stöta på oöverstigliga hinder på alla områden då det vore fråga om att ändra lagar och författningar. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att det kom en uppgift från kammarkollegium — om jag icke missminner mig, var det, då vi behandlade denna fråga år 1912 — på hur många hemman och lägenheter ungefär, som kunde bli föremål för skatteköp — om jag icke missminner mig, var det en 400 hemman och cirka 3,400 lägenheter, men så kommo därtill alla de jordegendomar, som höra under bruket, och som olagligen frånhänts kronan, jordegendomar, som varit lämnade åt bruk, som sedan ha blivit nedlagda. Dessa kunna bli föremål för återvinningstalan ifrån statens sida. Nu inträffar det, att om staten vinner i en process om dessa jordegendomar, kunna sedan åborna träda fram och göra anspråk på att få skattelösa dem. Jag erinrar mig, att när vi behandlade detta ärende år 1913, var det en talare här i kammaren, som gav ett ganska drastiskt exempel på, hur detta kunde verka. Det pågick en process mellan kronan och ett bruk angående ett hemman under bruket, vars taxeringsvärde var 23,000 kronor. Om kronan vann i denna process och bruket fick frånträda hemmanet, visste man med säkerhet, att åborna komme att göra anspråk på att få skattelösa det samma, och enligt författningarna om skattelösen skulle då dessa åbor fått skattelösa detta hemman, taxeringsvärderat till 23,000 kronor, för kronor 140. Kammaren torde väl få medge, att det

icke är lämpligt att i våra dagar ha författningar, som verka på det sättet.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hamilton: Herr talman! Det förefaller mig verkligen, att herr Lindhagen, som säger, att han vill skydda de små i samhället och småbrukarne — och jag tror för min del, att han vill det — borde vara belåten med den reservation, som är avgiven av herr Daniel Persson m. fl. Reservationen innebär, att bolagens rätt att få skatteköpa de kronohemman, som de inneha, skulle hävas. Men den innebär också, att de, som själva bruka sina hemman, småbrukarne i allmänhet, får man väl kalla dem, icke skulle berövas den rätt, författningarna nu tillerkänna dem.

Om upphävande tillsvärdare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.
(Forts.)

Man har gjort denna fråga till en norrlandsfråga. Herr Rydén talade om förhållandena i Norrland, och herr Lindhagen talade också om förhållandena i Norrland. Men detta är icke uteslutande en norrlandsfråga. Det är visserligen en norrlandsfråga beträffande bolagen, och med hänsyn till den frågan äro vi eniga, d. v. s. vi liberaler — herr Lindhagen delade ju upp oss partivis — och socialdemokraterna. Av de uppgifter vi fått från kammarkollegium framgår — dessa egendomar delas ju i hemman och lägenheter — att antalet hemman — om jag skall börja med dem — som skulle kunna skatteköpas, är 393, och av dessa äro 298 belägna i mellersta och södra Sverige. Antalet lägenheter, vilka i allmänhet torde vara småtorp och dyligt, d. v. s. icke i mantal satt jord, uppgår till 3,291, och av dem äro allenast 222 belägna i Norrland, Dalarna och Värmland. De övriga 3,069 äro belägna i södra och mellersta Sverige. När man nu vill komma åt norrlandsbolagen, vilket ju är det man önskar, skulle detta alltså drabba även dessa småbrukare, som bo i övriga delar av vårt land. Det är det, som synes mig vara orättvist, men som skulle ske, ifall man skulle häva de författningar, vilka tillerkänna dem rätt att få lösa sina egendomar. Det är säkerligen någonting som ni, mina herrar, som stå på herr Lindhagens sida, icke vilja vara med om, men det är vad man gör, för den händelse man begär, att författningarna rörande skatteköp skola hävas. Dessa småbrukare drabbas emellertid icke, om man bifaller vår reservation, utan då träffar man endast bolagen, men om man går på herr Lindhagens linje drabbar detta dessa 3,000 lägenheter, som efter all sannolikhet innehavas av småfolk.

Herr Nilsson i Tanga har dragit fram de s. k. rekognitions-hemmanen. Ja, den fragan är under utredning. Det är ett sär eget fall. Men för ett sär eget fall skall man väl icke skära allt över en kam och bereda svårigheter för de så ofta omtalade små lägenhetsinnehavarna. Jag tror därför, att det riktigaste är, herr talman, att bifalla herr Perssons m. fl. reservation.

Slutligen ber jag att få säga herr Nilsson i Tanga att vad mig själv beträffar är det icke någon halvomvändning eller kvartsomvändning, som jag gjort, utan jag har stått på denna ståndpunkt

Om upp-
hävande tills-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronaförd.
(Forts.)

länge; jag stod där 1912, och sedan har jag icke deltagit i något beslut i denna fråga.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord i anledning av herr Rydéns yttrande. Han talade om överloppsmarkerna i Norrland, som ligga och vänta på nybyggare. Jag förstår icke, vad den saken har med denna fråga att göra. Finns det inte åbor, kan väl staten ordna med dessa marker, oavsett om suspension av denna lag äger rum eller icke.

I anledning av herr Lindhagens vidhållande av sin uppfattning, att bestämmelsen om att åborna få lösa sin jord enligt 1848 års författning bör suspenderas även med hänsyn till jord, som innehaves av enskilda, vill jag nämna några exempel, på huru det i sådant hänseende ställer sig på de orter, som jag närmast känner till. Jag känner åtskilliga fall, där jord finns, som enligt jordeböckerna skulle få skatteköpas. Där är bland annat ett hemman, angående vilket man, så lång tid jag vet tillbaka, har haft den uppfattningen, att det varit kronoskatte, och således kunnat lösts till skatte. Men vid ett tillfälligt besök i Jönköping fick en av ägarna vetskap om att en del av hemmanet var krono. I detta fall fanns emellertid åborätt och således rätt att skattelösa hemmansdelen. Detta hemman var laga skiftat år 1852, om jag minnes rätt och ingen människa hade vid skiftet en aning om att det inte var kronoskattehemman. Hade åborna icke varit i tillfälle att lösa det till skatte, så hade, om suspension skett, staten möjligen kunnat göra anspråk på ett fjärdedels mantal av detta hemman. Alla åborna där äro fattiga bönder.

Det finns på ett annat ställe en utjord, som icke är skattelöst, därför att åbon icke kan visa sin åborätt. Han är hantverkare och sitter på denna jord, som han har betalat dyrt. Han har odlat upp den och byggt hus på den. Där sitter han, men kan icke styrka sin åborätt oaktat han fått lagfart på lägenheten, och då han ej har åborätt kan han icke få skatteköpa jorden.

Många andra exempel kunna anföras, och jag är övertygad om, att om vi slå in på denna väg, så bjuder konsekvensen, att vi också fullfölja den i fortsättningen, herr Lindhagen vill ju naturligtvis, att vi skola suspendera hävdelagen även beträffande enskilda, som han här så tydligt understrukit.

Sedan vill jag beträffande herr Nilssons i Tånga anförande säga ett par ord. Han påstår, att jag nämnde, att denna förordning härleder sig från forntiden. Om jag begagnade uttrycket forntiden kan jag icke erinra mig — det är emellertid mycket möjligt — men han vidgick ju i alla fall själv, att förordningen daterar sig från början av 1700-talet, så att denna rätt härleder sig i alla fall från en rätt avlägsen tidpunkt.

Vidare yttrade herr Nilsson i Tånga, att om ett bruk förvärvat åborätten, och staten vinner jorden från bruket, skulle sedan en åbo ha rätt att skatteköpa jorden av staten enligt de gamla författningarna. Det är mycket möjligt, men dessa åbor på under

bruk skatteköpta hemman sitta ungefär i samma ställning som andra åbor på annan dylik jord. De och deras företrädare ha säkerligen odlat upp jorden och bekostat byggnader och dylikt och lagt ut stora summor kontant, och ha kanske dessutom nedlagt hela sitt livs arbete på den jord de besitta. Jag vill ifrågasätta, om det icke är i överensstämmelse med rättvisa och billighet, att en sådan åbo får skatteköpa egendomen.

Jag vidhåller, herr talman, mitt förra yrkande.

Om upphävande tillsvändare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronajord.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag ber att få göra herrarne uppmärksamma på, att frågan för närvarande endast gäller att begära en undersökning i detta ämne. Riksdagen äventyrar ju ingenting av sin beslutanderätt, då frågan således kommer tillbaka. Herrarne ha alltså beslutanderätten öppen. Det var därför alldeles oriktigt, när herr Ekerot sade, att det är fråga om att suspendera dessa författningar under utredningstiden. Detta är oriktigt, ty det måste först fattas beslut härom, och något förslag i sådan riktning föreligger icke. De liberala reservanterna ha visserligen begärt en utredning och ifrågasatt, att därest Kungl. Maj:t finner sådant erforderligt, Kungl. Maj:t för riksdagen skulle framlägga förslag om suspenderande under den tid utredningen pågår av nyss omförmälda rätt. Det är salunda endast någonting, som eventuellt skulle kunna komma. Herr Nilsson i Tånga har däremot icke föreslagit detta, utan han finner det förmodar jag, ligga i sakens natur, att ifall Kungl. Maj:t finner det nödigt, låter Kungl. Maj:t saken komma till riksdagen — men den kommer ju i alla fall hit — och då få vi besluta i det hela. Men nog kunna herrarne vara med om, att detta är en sak, som behöver utredas. Norrlandskommittén har begärt en utredning, och ännu efter tio år har ingenting blivit gjort, utan allt går efter de gamla bolagerna. Här är då fråga om, vilken utredning vi skola ha. Är det nödvändigt, att upplåtelseerna på överloppsmarkerna skola ske efter de gamla författningarna? Skulle vi icke kunna använda de nya förordningarna? Sedan är det fråga om de upplåtelse, som redan äro gjorda efter de gamla författningarna. Finnas där icke vissa saker, som böra ändras? Bör man icke se till att bolagen icke få köpa åborätter, likaväl som bolagen nu äro förbjudna att köpa äganderätter? Ty det är så, att om bolagen nu få köpa åborätten, kunna bolagen sedan utan hinder av förbudet därför förvärva äganderätten. Det är sådana saker, som måste utredas, och riksdagen har sedan i sin hand att fatta beslut. Man ser av detta, att det icke alls är tillräckligt med den av herr Daniel Persson m. fl. avgivna reservationen, utan man måste se frågan i hela dess vidd, och det är ingen sådan äventyrlighet förenad med ett sådant beslut, som herr Ekerot trodde.

Herr Nilsson i Linnås är tydligen icke alls inne i dessa saker, och det är inte underligt, ty de äro mycket krångliga och främmande för dem, som icke bo där uppe eller särskilt ha sysslat med dem. Han sade: Varför behöver man tala om överloppsmar-

Om upphävande till-
vidare av för-
fattningarna
ang. skatte-
köp och skatte-
omföring av
kronojord.

(Forts.)

kerna? Man kan ju göra upplåtelser ändå, och inte är det värt att bråka om dessa författningar på detta sätt. Ja, men det är så, att när någon jordegendom fått just namnet överloppsmarker, kan man inte göra upplåtelser på dem efter de nya författningarna, och det är någonting galet med detta, som man bör tänka på att försöka få ändrat.

Alltså, en utredning av dessa i många punkter vanskliga förhållanden är nödvändig, och därefter får riksdagen, sedan Kungl. Maj:t omsider någon gång, efter att nu Norrlandskommitténs betänkande vilat i denna punkt i över tio år, kommit med en utredning, beslutanderätten fullkomligt öppen, och då kunna herrarne göra hur som helst med de små jordinnehavarna och kunna skänka dem rätten att skattelösa — och den vill jag inte bestrida dem — men det gäller nu att ta bort de utväxter i författningarna, som finnas, och som göra att jorden blir föremål för dylika spekulationer. Det är den reformen vi vilja ha.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Efter vad jag hört, råder någon tveksamhet om innebörden av det yrkande, som vunnit anslutning från flera olika talare och som först framställdes av herr Nilsson i Tånga. Om jag uppläser detta yrkande, förfaller exempelvis herr Nilssons i Linnås och herr Ekerots resonemang. Yrkandet lyder nämligen: »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, sedan närmare blivit utrett i vilken omfattning kronojord kan bli föremål för skatteköp och skatteomföring, taga under övervägande, huruvida och i vad mån de om skatteköp och skatteomföring gällande författningar böra upphävas eller förändras samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta övervägande kan föranleda.» Det är ju, som herrarna finna, en utredning, som ingalunda innebär någonting annat än det, att man vill ha frågan allsidigt utredd, och följaktligen är allt detta resonemang, om att det yrkande, som man nu samlat sig omkring, skulle innebära en omedelbar suspension av författningarna om skatteköp och skatteomföring, icke riktigt. Jag vill bringa i kammarens erinran en sak, som borde göra, att såväl högerpartiet som det liberala partiet efter fjolårets behandling av jordfrågan borde vara angelägna om att gå med på ett yrkande av denna beskaffenhet. Herrarna minnas mycket väl, att det vid fjolårets sommarriksdag väcktes två stora partimotioner, en framburen av högerns ordförande i denna kammare och en av det liberala samlingspartiets ordförande. Båda dessa motioner upp-togo en hel rad förslag, som avsågo kolonisation uppe i Norrland. Det gemensamma för hela resonemanget i såväl herr Lindmans motion som i den liberala partimotionen var, att nybyggnadsförfattningen faktiskt har upphört att gälla däruppe. Detta står i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t och jordbruksutskottet använde just de ordalagen, att denna författning faktiskt upphört att gälla. Nu har jag emellertid i mitt förra anförande visat, att så icke förhåller sig, utan att dessa gamla författningar och sär-

skilt nybyggnadsförfattningen lägga en död hand över ett område av 120 kvadratmil kronoskog däruppe och förhindra, att dessa ofantliga områden, representerande värden av säkert hundratals miljoner kronor, icke komma in under en ordnad skogsvård och en ordnad avverkning. När jag lägger detta vid sidan av de skäl, som förut framförts, och då faktiskt, ifall de båda författningar, som skrivelsern innefattar, upphörde, även nybyggnadsförfattningen därigenom komme att sakna icke blott varje berättigande utan över huvud taget existens, så hemställer jag, om man icke även på de håll, där man är mycket misstänksam mot förslag, som äro signerade med namnet Lindhagen, här borde kunna låta sak vara sak och bifalla ett yrkande, som är sakligt berättigat.

Jag hemställer därför fortfarande om bifall till detta yrkande.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag skall endast be att få yttra ett par ord. Beträffande herr Rydens senaste yttrande och uppläsande av herr Nilssons i Tånga förslag till kläm vill jag säga, att detta ju icke kan ändra den uppfattning, som jag sökt göra gällande. Och jag tror, att min utskottskamrat herr Nilsson i Linnäs är av samma uppfattning. Jag menar, att, om detta förslag hade framkommit i utskottet, så hade det varit en helt annan sak. Då hade man kunnat taga ställning till det, men att på detta sätt taga ställning till ett under debatten formulerat yrkande är ganska svårt. Jag vill råda herr Nilsson i Tånga till att nästa år till riksdagen inkomma med en motion, med enahanda yrkande. Den får då tagas under övervägande, och jag hoppas, att den kan på ett helt annat sätt ordna saken än den föreliggande Lindhagenska motionen. Vidare vill jag säga, att frågan kommer därigenom ej att fördröjas, ty första kammaren har redan fattat sitt beslut, och första kammaren har ej haft herr Nilssons i Tånga yrkande under övervägande. Därför kommer ett bifall till herr Nilssons i Tånga yrkande endast att för andra kammarens del att bliva en demonstration och intet annat. Emellertid vill jag livligt betona, att det är behov av, att något göres beträffande överloppsmarkerna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr vice talmannen D. Persson m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Nilsson i Tånga under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Hamilton, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o) angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärde herr Hamilton votering, i anledning

Om upphävande tillsvare vidare av författningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.
(Forts.)

Om upphärande till vidare av förfatningarna ang. skatteköp och skatteomföring av kronojord.

varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 40 antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den av herr vice talmannen D. Persson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 139 ja mot 39 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 40, bifaller det av herr Nilsson i Tånga under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Huvudvoteringen utföll med 107 ja mot 71 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit det av herr Nilsson i Tånga under överläggningen framställda yrkandet.

§ 2.

Ang. revision av författningarna rörande häradsallmänningar m. m.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av författningarna rörande häradsallmänningar m. fl. allmänningsskogar.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 7, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida, i vad mån och på vad sätt en revision erfordrades av författningarna rörande häradsallmänningar och andra genom kronans försorg tillkomna allmänningsskogar i syfte, att avkastningen måtte efter rättvisa grunder komma ortsbefolkningen i

sin helhet till godo samt beslutanderätten i allmänningens angelägenheter demokratiseras.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade dock avgivits:

av herrar *Odelberg* och *E. A. Lindblad* samt greve *A. H:son Wachtmeister* mot vissa delar av utskottets motivering; samt

av herrar *Linders*, *Sjöblom* och *Hage*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avlåtande av en skrivelse i motionens syfte.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Linders*: Herr talman, mina herrar! I detta betänkande liksom i föregående ärende, som kammaren behandlat, har utskottet avgivit utlåtande angående en motion av herr *Lindhagen*. Motionären har yrkat, »att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida, i vad mån och på vad sätt en revision må erfordras av författningarna rörande häradsallmänningar och andra genom kronans försorg tillkomna allmänningsskogar i syfte, att avkastningen må efter rättvisa grunder komma ortsbefolkningen i sin helhet till godo samt beslutanderätten i allmänningens angelägenheter demokratiseras.»

Detta yrkande har utskottet avstyrkt. Vid betänkandet är fogad en reservation av mig jämte ett par andra representanter, som ansett, att ett yrkande i motionens syfte borde bifallas. Särskilt har det förefallit mig, som om motionärens motivering till yrkandet beträffande omorganisation av häradsallmänningarnas förvaltning likaväl som hans motivering beträffande frågan om en begränsning av rösträtten rörande alla dessa allmänningar öfverhuvud varit synnerligen stark. Utskottet påpekar också bland annat, att grunden för delägarskap i häradsallmänning är den, att det tillkommer dem, som i häradet bygga och bo, efter deras oförmedlade hemmantal inflytande på allmänningens angelägenheter. Och därmed har man ansett fastslaget, att från delägarskap skulle vara uteslutna innehavare av sådan jord, som ej fått sig visst mantal åsatt.

Utskottet erkänner också det berättigade i motionärens framställning, i det att utskottet säger i sin motivering, att »helt utslutet är det måhända icke, att sådana i någon mån ändrade bestämmelser i förevarande hänseende vore tänkbara» och särskilt sådana har man tänkt sig som »toge sikte på önskemålet att medelst virkesavkastning från häradsallmänning tillgodose vissa kommunala eller eljest allmännyttiga ändamål.» Det är visserligen med reservation som detta majoritetens uttalande göres, nämligen att nu gällande äganderättsförhållanden icke skulle på något sätt rubbas.

Ang. revision
av författningarna rörande häradsallmänningar
m. m.

(Forts.)

Ang. revision
av författ-
ningarna rör-
ande härads-
allmänningar
m. m.
(Forts.)

Ha vi så långt följt med utskottets motivering, vari man stryker under det berättigade i motionärens framställning, så stöta vi emellertid på, att utskottsmajoriteten har hittat på en förevändning att slippa ifrån att yrka bifall till motionärens framställning. Undanflykten baserar sig på en uppgift av utskottet, att den s. k. skogslagstiftningskommittén skulle i uppdrag bland annat också ha att utreda frågan om ändrad lagstiftning rörande häradsallmänningar. Emellertid är det nog så att utskottsmajoriteten, då den tolkat skogslagstiftningskommitténs uppdrag på det sättet, gjort ett misstag, ty kommitténs uppdrag avser icke vad utskottet här har sagt, utan det rör sig bland annat om frågan om lämpliga bestämmelser för nya häradsallmänningar och för befrämjande av dessas tillkomst. Och såvitt jag kunnat få del av denna skogslagstiftningskommitténs uppdrag efter samtal med vederbörande sekreterare, är det tydligt, att kommitténs uppdrag icke avser, i varje fall åtminstone icke formellt, utredning och utarbetande av bestämmelser rörande de gamla allmänningarna. Således har utskottet här använt sig av ett skäl att hindra bifall till motionärens framställning, som jag för min del icke anser vara acceptabelt, då det i själva verket icke är fullt tillämpligt på förevarande fråga. Alltså anser jag för min del, att det spörsmål som motionären väckt icke är besvarat med denna utskottets hänvisning till en pågående utredning, utan tvärtom borde man, om man verkligen vill befrämja saken, i stället söka komplettera skogslagstiftningskommitténs uppdrag dithän, att man får in även vad motionären velat. Och sålunda borde det redan ur denna synpunkt varit tillräckligt talande skäl för ett bifall till motionärens yrkande.

Sedan kommer man i utskottets utlåtande till att behandla frågan om sockenallmänningarna eller besparingsskogarna i Kopparbergs län. Det rör sig här om betydligt större arealer än vid de gamla häradsallmänningarna. Även här har utskottet hittat på en utredning som skäl för avslag, men denna utredning är redan fullbordad. Det är den s. k. norrländska skogsvårdskommitténs utlåtande av 1912 som man åberopar. Faktiskt har ju också denna kommitté behandlat det spörsmål varom det här är fråga. Emellertid medger utskottet självt i sitt yttrande, att dessa lagförslag huvudsakligen avse en ordnad skogshushållning, men där ha jämväl upptagits föreskrifter angående administrationen i övrigt. Närmast synes det ha varit i syfte att skänka erforderlig enhetlighet och likformighet åt densamma. Vid sådant förhållande ha de föreslagna förvaltningsbestämmelserna för de olika kategorierna av skogar kommit att i stort sett ganska nära ansluta sig till de nu rådande förhållandena, sålunda även i fråga om sättet för utövandet av delägarnas beslutanderätt och förfoganderätt över avkastningen.

Men här slutar emellertid utskottets tilltro till den gjorda utredningen, och i stället för på kommittén åberopar man sig — då man icke har i dess utlåtande fullgott skäl för att avstyrka motionen — på myndigheter, som yttrat sig över den norrländska

skogsvårdskommitténs betänkande. Och då har man hittat på att Konungens befallningshavande i Kopparbergs län har tillstyrkt en begränsning i rösträtten; likaså Konungens befallningshavande i Gävleborgs län och även domänstyrelsen, alla dessa tre olika myndigheter efter skiljaktiga grunder. Det förefaller mig dock att man icke kan vara nöjd med det förslag, som man inhämtat vara framkastat under den förberedande behandlingen av den norrländska skogsvårdskommitténs förslag, utan jag tycker, att man åtminstone skulle ha givit en tillräckligt stor skärpa åt röstbegränsningen, så att man hade kunnat jämföra denna exempelvis med den kommunala röstbegränsningen.

*Ang. revision
av författningarna rörande häradsallmänningar
m. m.*

(Forts.)

Nu har utskottet i sitt betänkande med utvecklandet av dessa myndigheternas yttranden yrkat avslag på motionärens framställning, i det att utskottet, så som det säger i slutet av sin motivering, vågat uttala en »förhoppning att Kungl. Maj:t vid den slutliga prövningen av kommitténs förslag i dessa delar skall skänka nu uttalade synpunkter det beaktande, dem vederbör.» Onekligen tala dock starka skäl jämväl ur denna synpunkt för ett bifall till motionärens yrkande om en skrivelse. Det förefaller nämligen mig, som om riksdagen icke på annat sätt har någon starkare garanti för att få ett förslag slutligt fram som täcker särskilt vad andra kammaren torde önska i detta fall beträffande röstbegränsningen. Andra kammaran borde begagna tillfället för att understryka sina synpunkter och såmedels skaffa sig en säkrare garanti för att det av Kungl. Maj:t slutligt framlagda förslaget skall få den utformning, som kan tillfredsställa kravet på en demokratisering av röst-rättsbestämmelserna i fråga om dessa allmänningar.

Ur dessa synpunkter som jag här framfört, synes det mig således, att skäl tala för ett bifall till motionärens hemställan d. v. s. det yrkande som jag läste upp i början av mitt anförande och till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr vice talmannen D. Person: Herr talman! Motionären har hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida, i vad mån och på vad sätt en revision må erfordras av författningarna rörande häradsallmänningar och andra genom kronans försorg tillkomna allmänningskogar i syfte, att avkastningen må efter rättvisa grunder komma ortsbefolkningen i sin helhet till godo samt beslutanderätten i allmänningens angelägenheter demokratiseras. Jag skall börja med slutet på motionärens framställning, därför att jag helt ansluter mig till vad han där yrkat, nämligen att det måtte bli en demokratisering av rösträtten beträffande förvaltningen av såväl häradsallmänningar som ock de s. k. besparingsskogarna i Kopparbergs och Gävleborgs län. Den s. k. norrländska skogsvårdskommittén har i sitt betänkande icke upptagit något förslag till ändring i röst-rättsbestämmelserna beträffande dessa besparingsskogar, men däremot har ett stort antal av intressenterna i nämnda skogar ingått till vederbörande Konungens befallningshavande och begärt en

Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande hira-
ds-
allmänningar
m. m.
(Forts.)

ändring i rösträttsbestämmelserna, och Konungens befallningshavande i Kopparbergs län har också förordat, att sådana ändrade bestämmelser måtte utfärdas, varemot Konungens befallningshavande i Gävleborgs län icke har yttrat sig vidare klart i detta avseende. Vad beträffar en ansökan som ingått från delägarne i Hamra besparingsskog att få rösträtten begränsad, så har Konungens befallningshavande i Gävleborgs län hänvisat till den norrländska skogsvårdskommitténs betänkande, som emellertid icke upptar något förslag till begränsning av rösträtten. Nu är det så, att dessa allmänningsskogar i Kopparbergs och Gävleborgs län, varom jag nu talar, ha sina särskilda reglementen och särskilda bestämmelser att gå efter, och i dessa reglementen föreskrives, att det reducerade skattetalet eller som det där står reducerade sneslandtalet skall läggas till grund för rösträttens utövning. Nu har ju den del av norrländska skogsvårdskommitténs betänkande som rör besparingsskogarna icke blivit föremål för vare sig Kungl. Maj:ts eller riksdagens prövning, men inom utskottet ha vi ansett frågan om rösträttens begränsning vara så viktig, att vi i motiveringen ansett oss böra omnämna denna sak för att adressera oss till Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t, vid framläggande av förslag, icke förglömmar att ägna frågan den uppmärksamhet som den ovillkorligen förtjänar. Detta om rösträtten.

Vad sedan beträffar avkomsten från dessa skogar och hur den skall fördelas, så skall jag icke tillåta mig att yttra mig om nödvändigheten och behovet av ändrade bestämmelser beträffande häradsallmänningar, ty på det området är jag mindre hemma. Där emot måste jag säga beträffande de s. k. besparingsskogarna i Kopparbergs och Gävleborgs län, att om det bleve ett bifall till motionärens framställning — om man nämligen tager hänsyn till den motivering, varpå motionären grundar sin hemställan — så skulle detta innebära ett så pass djupt ingripande i äganderätten, så att jag för min del icke kan låta detta passera oanmärkt. Jag kan följaktligen icke vara med om ett bifall till motionärens förslag.

Innan jag går in på den saken, vill jag emellertid vända mig emot herr Linders, som påstod, att utskottet har orätt, då utskottet hänvisar till att skogslagstiftningskommittén skulle ha dessa frågor om hand, och att utskottet således skulle ha lämnat en oriktig uppgift. I det avseendet ha vi naturligtvis icke kunnat använda oss av 46 § riksdagsordningen för att inhämta upplysningar, ty en kommitté lär väl inte kunna räknas vare sig till någon Konungens ämbetsman eller allmänt verk, utan vi ha vänt oss direkt till kommittén och därifrån fått det svaret, att beträffande lagstiftning om häradsallmänningar skulle den frågan komma under behandling inom kommittén, Jag skall lässa upp endast några rader av det svar vi fingo från en framstående ledamot av kommittén, vari det heter: »Utredningen på detta område bör enligt den remitterade riksdagsskrivelsen av 1904 och kommitténs allmänna uppdrag inrikta sig på dels frågan om ändrad lagstift-

ning angående redan befintliga allmänningar och därvid, särskilt beträffande häradsallmänningar, på ordningen för deras utvidgande, dels och reglerandet av nya allmänningars bildande och handhavande.» Sålunda, kommitténs uppdrag innefattar, att lagstiftningen beträffande häradsallmänningar skall komma under granskning och omprövning. Detta enligt de uppgifter vi fått inom utskottet. Vad vidare beträffar vår uttalade förmodan att även fördelningen av medlen och användningen av dessa skulle bli föremål för kommitténs prövning, så har en av sekretariatet i vårt utskott satt sig i förbindelse med skogslagstiftningskommitténs sekreterare, och enligt den uppfattning notarien fick av samtalet med honom, skulle även den frågan komma under kommitténs beprövande. Det är sålunda åtminstone icke med flit som vi lämnat någon oriktig uppgift. Om herr Linders har någon säkrare uppgift att gå efter, kan jag icke veta, men utskottet har icke ansett sig berättigat att framföra något annat än vad utskottet under den förberedande behandlingen av ärendet varit i tillfälle att inhämta. Detta om den saken.

Men så kan jag icke underlåta att ur motionen läsa upp en liten passus för att för kammaren klargöra, vilken uppfattning herr Lindhagen har beträffande även dessa besparingsskogar eller sockenallmänningar, som de också blivit kallade. Han säger nämligen på sid. 17 i sin motion:

»Förutom de från kronan härflytande häradsallmänningarna, som till större delen äro att finna i mellersta och södra Sverige, har vid avvitrिंगarna inom Norrland och storskiiftena inom Dalarna avsatts dels inom lappmarkssocknar vissa sockenallmänningar och dels inom Dalarna vissa samfällighetsskogar, de senare kallade i regeln besparingsskogar, av vilka en finnes även uti Gävleborgs län (han åsyftar här Hamra besparingsskog). För dessa gäller också, att förmånerna av skogarna i allmänhet tillfalla den i mantal satta jorden. Genom administrativ föreskrift har emellertid bestämts, åtminstone för de flesta av dessa skogar, att, därest avkastningen beslutes skola användas för sådant kommunalt ändamål, för vilket kommunens medlemmar enligt lag äro underkastade uttaxering, sådant användande dock ej får ske med mindre hela utskyldsbeloppet för samma ändamål och således jämväl den del därav, som belöper på icke jordägande medlemmar av kommunen, tages av fondens avkastning.»

I detta sammanhang måste jag erinra om, huru dessa allmänningsskogar ha tillkommit. Jordägarna i de socknar i Dalarna, där dessa sockenallmänningar eller besparingsskogar finnas, fingo liksom andra personer i andra landsdelar sig tilldelade ett visst skogsanslag, som sålunda enligt min uppfattning och enligt myndigheternas uppfattning måste betraktas som deras privata egendom. Men för att de icke skulle misshushålla med denna skog utfärdades samtidigt en förordning, att dessa jordägare skulle avsätta en tredjedel av den dem tilldelade skogen för att därav bilda s. k. sockenallmänningar. Det är sålunda en deras enskilda egen-

*Ang. revision
av författ-
ningarna rör-
ande härads-
allmänningar
m. m.*

(Forts.)

Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.

(Forts.)

dom. Åtminstone med den uppfattning som jag har och den uppfattning som myndigheterna hittills haft är det så, att det är deras enskilda egendom som de ha avsatt. Man talar visserligen högtidligt och med en viss undran om att det finnes socknar i Dalarne, som äro skattefria. Ja, det är ju bara ett fåtal socknar som ha sådana allmänningsskogar och sålunda äro skattefria. Men jag får säga, att om andra landsändar gjorde på samma sätt och avsatte en tredjedel av sina fastigheter och därav bildade en allmänning, så skulle även dessa kunna bli skattefria. Men nog kunna herrarna förstå, att om någon sedan komme och gjorde anspråk på att få lika stor andel i detta som de övriga, fastan de icke avsatt någonting alls, icke skulle det anses vara med svensk rättsuppfattning överensstämmande. Därom tror jag dock att vi kunna vara ganska eniga.

Men då nu dessa allmänningsskogar givit så pass stor avkastning, så ha vederbörande myndigheter ansett rättvist, att andra som bo i samma socken också skulle ha någon förman av denna, och därför har det bestämts, att om avkastningen från fonderna användes till att betala skatter för de verkliga delägarne i fonderna, så skulle också samma förman komma övriga inom socknen boende till godo. Och det gäller icke allenast beträffande skatterna, utan avkomsten från dessa fonder begagnas även för allmännyttiga ändamål inom socknen, som komma samtliga till godo. Jag kan i det avseendet erinra därom, att just i dessa socknar, fondsocknarna, toges av dessa medel anslag till byggande av vägar och broar, som väl ändå måste anses vara till nytta för alla, iörotom det att torrläggningar och avdikningar, vartill ävenledes anslag härifrån användes, kunna i viss mån betraktas såsom fördelar för orten i sin helhet. Vidare ha dessa socknar skaffat sig andra bekvämligheter som till och med staten har gagn av. Orsa besparingsskog t. ex. har flera brandstationer inrättade och så har även Älvdalens besparingsskog och jag tror till och med några andra. Där finnas på vissa höjdpunkter stugor uppförda, försedda med telefon och ständig vakthållning under sommaren, så att om eldsvåda yppar sig, kan medelst telefonbud folk uppådas mycket hastigt. Och det har visat sig vara till gagn även för staten, vilket särskilt var fallet vid en större eldsvåda å Älvdalens kronopark. Men däremot har icke staten vidtagit motsvarande försiktighetsåtgärder beträffande sina skogar. Sa nog komma dessa fonder allmänheten till godo i hög grad och således även den del av allmänheten, som icke kan sägas ha någon del i fonderna.

Nu vill motionären herr Lindhagen dela avkastningen lika mellan alla, oavsett om de ha del eller icke i allmänningarna. Denna tredjedel som är avsatt anser herr Lindhagen utan vidare böra komma till användning i lika hög grad även för andra. Det torde nog hända, att det kommer andra talare upp här i kammaren, som närmare känna till förhållandena med häradsallmänningarna, och kanske därvidlag förhållandena äro enahanda som de jag nu skildrat beträffande besparingsskogarna. Men då herrarna

veta, att jag har det felet, att jag håller strängt på äganderätten, så kan jag icke vara med om att göra ett sådant ingrepp i densamma, som herr Lindagen och andra med honom liktänkande synas vara färdiga att göra. Och då frågan för övrigt, såvitt jag kan förstå, är föremål för en utredning, så saknar riksdagen enligt mitt förmenande anledning att skriva till Kungl. Maj:t. På grund därav är det ju helt naturligt, herr talman, att jag anser mig ha fullt fog för att yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.*

(Forts.)

Herr Ström instämde häruti.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag har vid behandlingen av detta ärende inom utskottet beträffande klämman intagit samma ståndpunkt som utskottet, men jag har vid behandlingen av ärendet gjort en anmärkning mot ett visst stycke i motiveringen, och jag skall nu med några ord be att få redogöra för detta. Det rör näst sista stycket på sid. 6 i motiveringen. Jag skall icke citera hela stycket utan endast några ord. Det står där bland annat, att man borde taga sikte på önskemålet att medelst virkesavkastning från häradsallmänning tillgodose vissa kommunala eller eljest allmännyttiga ändamål». Enligt 1866 års skogsvårdsförordning är det så, att avkastningen av dessa häradsallmänningar utgår endast till ägare av i mantal satt jord, och vid försäljning av de hemman, som äga del i häradsallmänningar, tager man också hänsyn till den avkastning dessa giva och den höjning i fastighetens värde som man efter den grunden kan beräkna. Likaså när det gäller utarrendering av kronohemman, så beräknar man den dem tillkommande delen av avkastningen som en inkomst för dessa. På grund härav anser jag det icke vara rättvist, att man framtager dessa hemman en viss del av deras avkastning från häradsallmänning, som de genom lag tillförsäkrats.

Nu har herr Lindhagen i motiveringen till sin motion bland annat rent av ifrågasatt, att denna 1866 års förordning skulle i viss mån vara orsak till världskriget. Jag vill icke alls yttra mig om den saken, utan i stället skall jag yttra mig om en annan sak som längre fram i motiveringen framhålles. Det påstås nämligen, att alldenstund grundskatterna avskrivits, rustnings- och roteringsväsendet avlyfts från jordbruket och även vägunderhållet delvis lagts på andra skattesubjekt, så skulle man som ersättning för dessa lättnader medgiva, att en viss del av avkastningen från dessa häradsallmänningar överginge till andra. Ja, dessa skattebördor voro naturligtvis orättvisor som påvilade jordbruket, och det var endast fullständigt rättvist, att dessa bördor blevo överflyttade även på andra skattesubjekt. Detta motiverar sålunda icke på minsta sätt någon ändring i 1866 års förordning.

Jag har icke något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag hade nästan invaggat mig i en förhoppning om att denna motion skulle bifallits. Nu står det visserligen även i den reservation som avgivits av herr Linders m. fl., att dessa reserveringar icke till alla delar vilja ha godkänt motionärens motivering, men att de dock ansett att en skrivelse bör avlätas. Nu hörde jag emellertid, att herr Linders medgav att motiveringen var stark, och jag har hört uppgivas, att vad de velat taga avstånd ifrån är endast några temperamentsfulla uttryck vilka man icke kan gilla. Mähända är det som den siste talaren anförde, då han talade om att motionären uppfattade denna sak, som han uttryckte sig, som om den skulle vara orsak till världskriget. Ja, man uttrycker sig sådär, åskådligt och oriktigt, när man tillhör olika partier. Men det är i alla fall icke så.

Den siste talaren vidrörde dock vad som är frågans kärnpunkt. Detta är icke några teoretiska spekulationer av motionären, utan det är en fråga, som med det nuvarande tillståndet åstadkommer mycket missnöje på många håll i orterna. Det komma herrarna icke ifrån. Gärna må ni avslå motionen nu, men den kommer upphörligt igen. Så kommer även denna fråga att komma igen, ty det är en orättvisa, som man fortfarande från detta håll vill upprätthålla. Det är nämligen så, att när var och en fått sitt, är det slut med rättvisan för alla andra. Så är det också i detta fall.

Hur hava dessa häradsallmänningar och besparingskogarna i Dalarna uppkommit? Det var kronan, som så att säga överlämnade häradsallmänningarna till dem, som bodde i häradet, och efter samma grunder upplätos även besparingskogarna i Dalarna. Där bodde blott småbönder; de hade alla utskylder, och därför fingo de denna hjälp av kronan för sina besvär. Nu hava dessa utskylder under årens lopp överflyttats på alla i häradet, så att de åvila icke blott bönderna utan även en hel del andra. Vad har då överflyttats? Grundskatterna hava avskrivits, rustnings- och roteringsskyldigheten har avskrivits, den i mantal satta jorden har befriats från byggnads- och underhållsskyldighet av kyrka, sockenstuga, prästgård, tingshus och häradsfängelse, och slutligen har från denna jord avlyftats skyldigheten att bygga broar och vägar.

Alla dessa bördor, som förut lågo på den i mantal satta jorden och för vilka man fått denna hjälp av kronan, ha nu lagts på alla häradets innevanare. Men då skola väl också de inkomster, som kronan lämnat för att betäcka dessa bördor, gå med, de också? Nej, när jordägarna fått avlyftade dessa sekelgamla orättvisor, som de kallades och som de onekligen också voro — när detta lyckats, då heter det: nu ha vi fått vårt. Men att skipa rättvisa åt andra, det kommer icke i fråga. Det är på det sättet, som världen går så långsamt framåt, och det kan ju hända, att orsaken till världskriget ligger däri, att samhällsklasser och folk i Europa resonera på detta krassa sätt.

Vad är det för rim och reson i, att när man har avlyftat dessa bördor och lagt dem på alla, så skola icke alla få de inkomster, som kronan disponerat för att hjälpa till med dessa tunga

utskylder? Det är därför missnöjet uppkommit, och även i Dalarna, skall jag säga herr Daniel Persson, förekommer detta missnöje. Jag har haft oavlåtliga framställningar från vissa håll där och även hjälpt till att försöka komma till rätta med saken, men myndigheterna avslå varje framställning, så att man måste taga upp saken i riksdagen.

*Ang. revision
av författ-
ningarna rör-
ande härads-
allmänningar
m. m.*

(Forts.)

För övrigt är det på det sättet, såsom också motionären påpekat, att ursprungligen voro dessa jordar icke donerade till den i mantal satta jorden, utan det stod uttryckligen, att de, som icke hade virke på sina ägor, skulle i första hand njuta sitt tarv av häradsallmanningen. Med andra ord, man kan verkligen säga, att häradsallmanningen var till för att hjälpa de fattiga. Men så kom 1866 års författning, och i överensstämmelse med den ekonomiska politik, som då gällde, tog man sig före att säga, att förmänen skulle gå ut efter mantal. De gamla författningarna sade, att de minst bemedlade skulle hava sitt tarv först, men 1866 års författning säger: ju större mantal, ju större andel; de, som hava mest, skola hava mest, och de, som hava minst, skola hava minst. Då har jag verkligen tillagt det, som den siste talaren syftade på, nämligen »att de rikaste skulle få mest och de fattiga minst, ett typiskt utslag i smått av den etik, som under det gångna seklet varit vägledande för den europeiska statskonsten och slutligen mynnat ut i det s. k. världskriget». Det var mycket olämpligt att skriva så temperamentsfullt, men jag tror i alla fall att det är riktigt, och då kan man ju skriva på det sättet.

Nu har således i motionen påyrkats, att dessa inkomster skola få tillgodonjutas av alla. Man har för övrigt redan slagit in på den bogen på sätt och vis. Vissa avsöndringar fingo förut betala avgäld till stamhemmanen, emedan dessa senare betungades av grundskatter. Sedan ha avsöndringarna befriats från denna avgäld, därför att stamhemmanen befriats från grundskatten. Där har man således skattat åt den princip, som motionären vill göra gällande. Det är också ytterst oegentligt, att numera, då egendomarna styckas genom jordavsöndringar i så hög grad, dessa jordavsöndringar icke skola få del i häradsallmanningarna. Följden härav blir, att de återstående skogsfastigheterna i själva verket kommit att ensamma få åtnjuta andel i dessa allmänningar, under det att småbrukar, som genom avsöndring avskilts, icke fått någon del däri. Därav ser man även, att utvecklingen går i den riktningen, att på detta sätt en hel del av de små jordbrukarna också bliva utstötta från delaktighet, och det hela kommer således mer och mer att stanna på de stora och de få händerna.

Nu har jordbruksutskottet ansett, att det kan ligga något under detta, som finnes i motionen; men jordbruksutskottet säger, att äganderätten får man icke kränka, och herr Daniel Persson har nyss särskilt betonat, att han, som strängt håller på äganderätten, icke kan vara med om att på något sätt jämka på detta. Häremot har man svarat, att denna äganderätt är förbunden med vissa skyldigheter. Men när man blivit befriad från dessa skyldigheter

Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.

(Forts.)

och ändå vill ha kvar äganderätten ograverad, är det icke längre en lojal äganderätt utan s. k. nävrätt och ingenting annat.

Det må för övrigt ordnas huru som helst; man må gärna kalla det, att jordägaren har äganderätten, blott avkastningen tillkommer alla. Det är likgiltigt, om bara herr Daniel Persson kan hitta på något system, så att rättvisan har sin gång. Allmänningjorden må fastighetsägarna gärna för mig rå om, men icke avkastningen, utan den bör alla rå om.

Nu har i alla fall utskottet medgivit, att det ligger något under detta, när det kommer till kritan. Men vi hava hört, att skogskommittén har denna sak om hand, och då säger utskottet, att utskottet saknar anledning att närmare uttala sig om motionen i denna del. Men man vet icke, hur det förhåller sig med denna sak. Det skulle hava skett genom ett telefonbud till en medlem av kommittén, såsom herr Linders upplyste om. Men denne har ju reserverat sig mot jordbruksutskottet, så att det lär väl icke förhålla sig på det sättet, efter vad herr Linders upplyste om.

Vid sådant förhållande och under alla förhållanden tycker jag, att det är nyttigt, att riksdagen med sin auktoritet också lägger fram en önskan om, att man skall underöka denna sak, ty man vet icke, hur det går i en sådan kommitté, och har icke saken på förhand tagits upp på allvar, veta vi, hur svårt det är, när en kungl. proposition kommer fram, att här i riksdagen få fram en ändring, som icke blivit utredd av kommittén. Det är nog klokt och nyttigt, att man redan nu fäster uppmärksamheten på saken, så att kommittén tager den under överbägande.

I stort sett förhåller det sig på samma sätt med skogsallmänningarna i Dalarna. Herr Daniel Persson talade om deras historiska uppkomst. Det är här samma förhållande, som jag nyss nämnde angående häradsallmänningarna. Skola vi gå in på, hur dessa besparingsskogar uppkommit, så skedde det på det sättet, att kronan skulle avvittra sin egen mark, och då kommo bolag och bönder överens om, att de skulle klå kronan så mycket som möjligt. Vid sammanträdena hoppade bönderna till och med upp på förrättningsbordet och stimmade och skreko att om de icke fingo allt, så blevo de topp tunnor rasande, och bolagen stodo bakom och skuffade dem i ryggen och sade: gå på ni bara! Men för sig själva tänkte bolagen som så: skogarna skola vi nog sedan taga från bönderna. Så gick det till i Dalarna.

Nu har kronan i alla fall fortfarande sin hand över denna donation, och den har till och med på administrativ väg föreskrivit, att i vissa fall skall avkastningen tillfalla hela befolkningen. Detta visar, att kronan har ett gott grepp kvar om denna äganderätt till skogen, och det är nu bara att rättvisligen gå vidare fram på samma väg.

I fråga om dessa allmänningar röstar man nu alltjämt med den gamla obegränsade kommunala röstskalan. Detta vill motionären också hava ändrat, och det vill befolkningen absolut hava ändring i, småbönderna i all synnerhet. De äro ursinniga på detta.

Nu åberopar utskottet, att Konungens befallningshavande verkligen föreslagit något ditåt. Men ser man på, vad dessa myndigheter föreslå, så gå de icke så långt som att i detta fall föreslå den gällande kommunala rösträtten, och detta föranleder utskottet att uttala den uppfattningen, att i fråga om dessa allmänningar bör en effektiv begränsning av rösträtten äga rum i riktning mot större överensstämmelse med de rösträttsgrunder, som eljest gälla å kommunalstämman. Utskottet vågar icke gå längre än till »större överensstämmelse». Varför icke säga »full överensstämmelse»? Det blir ju ingen överensstämmelse, om den icke är full. Detta avgörande i fråga om kommunal egendom skall väl vara underkastad samma grunder, som övriga kommunala avgöranden, men då myndigheterna föreslagit något mindre och utskottet själv svävar på målet men ändå faktiskt på sätt och vis ogillar myndigheternas förslag, så är detta ett ytterligare skäl för riksdagen att stryka under detta.

När frågan var före år 1910, kom saken på sin spets först under debatten, men redan då samlade den 58 röster mot 115. Jag vet åtminstone två bönder från södra Sverige, som särskilt kommo fram till mig och sade, att detta var rättvist och att de för sin del icke ville sätta sig emot det. Dessa bönder tillhörde det dåvarande högerpartiet.

Jag ber således att få yrka bifall till den begäran om utredning i motionens syfte, som framstälts av de tre reservanterna och under debatten formulerats av herr Linders.

Herr Ström: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att med anledning av herr Lindhagens anförande få rätta ett misstag, som han här gjort sig skyldig till, då han framhöll, att kronan överlätit dessa besparingsskogar i Dalarna till socknarna. Jag känner väl till dessa förhållanden åtminstone inom min egen kommun. Där gick det helt enkelt till på det sättet, att den skog, som vid avvittringen tilldelades socknemännen, blev utlagd till viss areal, som socknemännen skulle få disponera. När så hade skett, kom storskiftesstyresmannen upp och fragade socknemännen, om de icke skulle vara villiga att av den dem tilldelade skogen avsätta en tredjedel till samfällig mark, varav avkastningen skulle få användas på sätt, som reglementet bestämmer och som jag icke alls skall närmare ingå på, emedan det skulle bliva alltför vidlyftigt. Det mötte naturligtvis starkt motstånd. Bönderna förklarade: vi kunna själva sköta våra skogar och behöva icke någon förmyndare för dem. Man hade också exempel på detta från Malung. Där hade samma framställning gjorts till socknemännen, men de hade bestämt förklarat, att de icke ginge med på något sådant, och när de icke kunde tvingas därtill, blev det icke något beslut om någon avsättning. Storskiftesmannen var emellertid ganska enträgen och talade med flera framstående personer samt visade på fördelarna av att få en sådan gemensam skog, vars avkastning finge användas för kommunens jordägares utgifter för

*Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.*

(Forts.)

Ang. revision
av författ-
ningarna rör-
ande härads-
allmänningar
m. m.

(Forts.)

kommunala ändamål, och som för den fattiga orten skulle vara av synnerlig stor nytta i kommande tider. Detta gjorde också, att han fick åtskilliga av de mera inflytelserika på sin sida. De andra böjde sig för förslaget, och på det sättet blev man överens med storskiftesstyresmannen om att till Kungl. Maj:t hemställa om att av den skog, som var socknemännen tilldelad, få avsätta en tredjedel till samfällig mark. Så gick det till i Transtrand och i huvudsak på samma sätt i de andra storskiftade socknarna inom Dalarne, där de hava besparingsskogar; dock kanske icke precis lika överallt, ty sedan vägen var öppnad genom det beslut, som fattades i Transtrand, så blev det mera ovillkorligt för de andra, att de måste avsätta en tredjedel av skogen till samfällig mark. På så sätt tillkommo dessa besparingsskogar inom Dalarna, och därför torde det också för herrarne vara fullt klart, att socknemännen hava full dispositionsrätt över dessa skogar, med den inskränkning som i reglementet bestämmes med avseende på hur medlen skola användas.

Av herr vice talmannen har det klart och tydligt utretts, hur medlen skola användas, och då tiden är långt framskriden, skall jag icke ingå på den frågan. Jag har endast begärt ordet för att göra detta beriktigande, och med hänsyn därtill är det också klart, att socknemännen böra hava sitt ord med även i fråga om inskränkning med avseende på rösträtten. Vad Transtrand och särskilt Orsa beträffar, hava socknemännen där själva ingått till Konungens befallningshavande i sammanhang med nytt förslag till omändring av reglementet och begärt att få en sådan inskränkning, vilket, såsom också påpekats, Konungens befallningshavande varit med om att tillstyrka. På grund av utredningar genom Norrlandskommittén har detta ämne nu varit vilande och vilar ännu, och någon särskild bestämmelse har ännu icke utfärdats, men naturligtvis kommer en sådan att utfärdas, och vid det förhållande, att ärendet kommer att bliva utrett, anser jag det onödigt att göra en särskild framställning till Kungl. Maj:t och ber därför helt kort att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talarens framställning är också riktig, och jag har mycket väl reda på de förhållanden, han omnämnde, men jag skall be att få tala om för herrarna, hur det verkligen från början gick till med den saken. Det var så, att när avvitringen skulle ske, ansågs det i Norrland och i Dalarna, att kronan där ägde skogsmarken. Kronan beslöt emellertid att tilldela hemmanen så mycket som de behövde för sitt tarv, och då utlades dessa stora arealer, som herr Ström talade om och vilka bönderna och bolagen enade sig om att göra så stora som möjligt, varför dessa arealer också kommo att bliva ofantligt stora. Det var således en present av kronan, och ett särskilt uttryck för denna present är, vad som sedan kristalliserat ut sig i besparings- och allmännings-skogar. I början lät kronan det gå vind för våg, och då var det en och annan behjärtad ämbetsman, som på ett annat håll

väckte denna fråga. Man föreställde sig att bönderna ensamma kunde besluta detta, och det är ett exempel härpå, som herr Ström anförde. I Norrbotten ansåg landshövding Widmark, att en del av dessa skogar borde tillhöra hela orten. Han föreslog, att rätten till dessa skogar skulle bli lika för alla. Nej, sade bönderna. Då slog han klubban i bordet och sade, att det var beslutat. Bönderna blevo häpna, och på så sätt tillkommo Norrbottens allmänningskogor.

Sedan har emellertid under sista tiden genom påpekande från riksdagens sida Kungl. Maj:t kommit underfund med, att Kungl. Maj:t har rättighet att, när kronan givit denna present, också föreskriva, att en del av denna present blir allmänning, och så har även skett. Om nu förut genom en slump skett, vad Kungl. Maj:t då försummade men numera gör, så kan denna formella skillnad icke åstadkomma någon olikhet i realiteten. Att kronan fortfarande håller särskild hand över dessa allmänningar i Dalarna, det ser man också däraf, att man till och med i administrativ väg tillåtit sig bestämma, att bönderna icke ensamma få disponera över deras avkastning, när det gäller att därmed betala medel, som uttaxeras för kommunala ändamål, utan då skola de betäcka alla utskylder. Det är ett alldeles tydligt uttryck för, att det redan nu anses, att den formella tillkomsten icke är reell och att man numera skall gå till realiteten och icke gå fram under forna tiders famlande former, då man försökte reda sig så gott man kunde. Lyckligtvis ledde detta till, att man fick fastslaget, att något skulle bevaras för socknen för att fylla socknens tarv och hjälpa hemmansägarna med utskylderna. När detta tarv överflyttades på alla i socknen, då är det icke mer än rättvist, att dessa inkomster, som kronan faktiskt fortfarande disponerar över, lämnas åt alla, som skola utgöra denna tunga. Man kommer icke ifrån detta. Inga orättvisor kunna slås fast genom maktspråk, utan överallt kommer denna fråga upp igen, och man kommer att sysselsätta sig med den ända tills den blir löst på det sättet, att befolkningen finner det vara rättvist ordnat; och då tycker jag, att det är så gott att göra det genast i stället för att bråka härmed riksdag ut och riksdag in.

Herr Ström: Det är återigen en anmärkning av herr Lindhagen, som jag icke kan låta stå oemotsagd, då han framhöll, att bönderna och bolagen kommit överens om att göra dessa skogar så stora som möjligt. Jag tänker härvid återigen på den kommun jag har äran tillhöra. Atminstone vid den tid, då dessa avvittningar skedde nämligen åren närmast före 1869 var det inga bolag, som voro med och hade något att säga, med avseende å vilka skogar som skulle tagas undan till allmänningskogor, utan det var tvärtom så, att bolagen vid den tiden icke ens ville för något pris köpa skogar där uppe. Sedan det gått några år och tillskiftandet och åbodelningen blivit verkställda, då fick man äntligen »skänka» bort sin skog åt bolagen. Jag är ingen vän av bolagen, men

*Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.
(Forts.)*

Ang. revision
av författ-
ningarna rö-
rande härads-
allmänningar
m. m.
(Forts.)

måste i detta fall taga dem i försvar, att de icke haft något finger med i fråga om tilldelandet av skogsmarker, åtminstone icke inom Transtrand. Hur det förhåller sig härmed i andra socknar under senare tider därom kan jag icke döma, utan i det fallet kan herr Lindhagen möjligen hava rätt, men icke ifråga om den avvittning, varom jag talat.

Herr Lindhagen: Ja, det kan ju hända, att bolagen icke haft något direkt att göra med detta där uppe. Det känner jag icke till, ty jag har endast upplysningar om hur det gick till i andra socknar. men då voro väl bönderna där uppe knepiga själva och behövde icke bolagens hjälp.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emelertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 96 ja mot 78 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser rörande kristendomsundervisningen i folkskolan.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 156, hade herr *Sterne* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета sådana bestämmelser i den nya normalplanen för folkskolan, att undervisningen i kristendom måtte komma att helt grunda sig på läsning av bibeln eller i särskilda läseböcker sammanförda bibeltexter utan användande av dogmatiska utläggningar i form av läro- och läxböcker, samt att den härigenom från kristendomsundervisningen inbesparade tiden på

folkskolans läsplan måtte användas till utökande av den historiska kursen i folkskolan på sätt som i motiveringen antytts.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att herr Sternes förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var likväl fogad reservation av herrar *Helger, Hedström, Hedlund* och *Lundström*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den nya normalplanen för folkskolor måtte erhålla sådan avfattning, att undervisningen i kristendom komme att grundas huvudsakligen på bibeln eller i särskilda läseböcker sammanförda bibeltexter utan användande av dogmatiska läro- eller läxböcker.

Efter det utskottets hemställan blivit uppläst yttrade

Herr Helger: Herr talman, mina herrar! Sedan första kammaren i lördags beslutat avslå en motion av samma lydelse, som den här föreliggande, förefaller det tämligen osannolikt, att första kammaren, för den händelse andra kammaren bifaller den vid betänkandet fogade reservationen, fattar ett annat beslut, om ärendet återkommer till första kammaren, och att sålunda en riksdagsskrivelse kommer till stånd. Jag vill emellertid fästa herrarnas uppmärksamhet på, att den reservation, jag och tre andra ledamöter inom utskottet avgivit, icke i allo överensstämmer med den reservation, som förelåg i första kammaren och som den kammaren avslög. Den reservation, som förelåg i första kammaren, innefattade nämligen ett yrkande, att kristendomsundervisningen måtte grundas helt och hållet på bibeln eller ur bibeln utdragna textböcker. Vi åter hemställa, att denna undervisning måtte grundas *huvudsakligen* på bibeln. Vi ställa oss således icke helt avvisande mot varje lärobok i kristendom, utan endast mot de dogmatiska läroböckerna. Vidare ha vi icke föreslagit, att kammaren skall göra något uttalande i frågan, i vilket sammanhang den religionshistoriska delen av kristendomsundervisningen skall förekomma. Det är således icke omöjligt för första kammaren att bifalla den reservation, som här föreligger, ehuru kammaren avslagit den reservation, som förut förelåg till dess behandling. Efter denna anmärkning ber jag att få ingå på en granskning av utskottets utlåtande.

Såsom herrarna torde ha funnit, innebär detta utlåtande ett rent avslag på motionärens framställning. Utskottet grundar sitt avslagsyrkande på tre skäl, nämligen dels rent formella skäl, dels pedagogiska skäl och slutligen även konfessionella skäl. Jag skall först be att få upptaga till granskning de formella skäl, utskottet åberopar. Härom säger utskottet, att då helt nyligen en folkskolöverstyrelse tillsatts, kan det ifrågasättas lämpligheten av att riksdagen yttrar sig positivt i en så väsentligen pedagogisk fråga.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ja, utskottet vill t. o. m. göra gällande, att ett utlåtande från riksdagens sida i denna riktning skulle innebära ett uttalande av misstro till överstyrelsens både vilja och förmåga att även i detta hänseende ordna folkskolväsendet på bästa sätt. Det är i två saker, som jag här vill ge utskottet mitt erkännande för. Det första är, att utskottet medgivit, att den här frågan är en väsentligen pedagogisk fråga. Det andra erkännandet gäller, att utskottet uttalat sitt förtroende till folkskolöverstyrelsen. Ja, det förefaller nästan, som om utskottet velat ge folkskolöverstyrelsen fullmakt in blanco att ordna folkskolväsendet utan både regeringens och riksdagens medverkan. Jag vill hoppas, att detta förtroende till folkskolöverstyrelsen skall hålla i sig, även om folkskolöverstyrelsen i sinom tid kommer fram med genomgripande reformförslag rörande folkskolväsendet. Då emellertid utskottet uttalar sin fruktan för att ett beslut i den riktning, som motionären här yrkat, skulle innebära ett misstroende mot folkskolöverstyrelsen, vill jag lugna utskottets finkänslighet med, att det med all säkerhet icke inom folkskolöverstyrelsen kommer att uppfattas som något som helst misstroende mot dess vilja och förmåga i något avseende. Jag kan försäkra, att reservanterna hysa lika stort förtroende för folkskolöverstyrelsen som utskottet och särskilt för att den kan behandla denna fråga som en uppfostringsfråga, men däremot hysa reservanterna icke samma förtroende till de myndigheter, som ha att yttra sig i detta ärende, att de komma att se frågan just ur denna synpunkt, och icke heller är det så alldeles säkert, att Kungl. Maj:t, som har att i detta hand fastställa den föreslagna normalplanen, kommer att se frågan just ur denna synpunkt.

Den tanken, att riksdagen icke skulle befatta sig med detta spörsmål, uttalades i första kammaren av biskop Bergqvist på ett mycket tydligare sätt, än vad här uttalats. Han tycktes nämligen mena, att denna fråga om kristendomsundervisningen var en fråga, som egentligen endast kyrkomötet hade att befatta sig med. Det är nödvändigt att dylika anspråk bestämt avvisas och detta om möjligt lika kraftigt, som det skedde när samma fråga behandlades, i första kammaren år 1903, då en ledamot av kammaren yttrade: »Jag skall protestera till mitt sista andedrag emot att riksdagen icke skulle ha rätt och plikt att uttala sig i denna fråga.»

Jag ber nu att få yttra några ord om den pedagogiska sidan av saken, och även här har jag den tillfredsställelsen att i viss mån kunna instämma med utskottets majoritet. Även jag finner nämligen, att motionären alltför starkt betonat uppbyggelsemomentet i undervisningen. Därmed har han givetvis menat, att undervisningen skulle så läggas, att densamma påverkade barnens känslö- och viljeliv. Så långt är jag fullt ense med motionären. Detta är naturligtvis en oerhört viktig sak. Men om ett varaktigt intryck av kristendomsundervisningen skall ernås, får man icke förbise, att därjämte också verkliga kunskaper skola meddelas. Så långt är jag alltså ense med utskottet. Men när utskottet i sista

Ang. kristendomsundervisningen folkskolan.
(Forts.)

raden av samma avdelning säger, att en undervisning i bibeln icke är ägnad att giva en verklig kunskap i religiösa ting, då måste jag bestämt protestera; och jag gör detta av mer än 20-årig erfarenhet såsom lärare. Jag behöver förresten icke återropa min erfarenhet. Jag tror, att vi litet var ha en sådan erfarenhet. Säkert skola många av denna kammars ledamöter — och många andra förresten — erkänna, att de icke kunna sin katekes. Jag tror icke, att det är många, som kunna läsa upp många katekestycken nu, och ändå kan vem som helst få prästbetyg på att han har god kristendoms-kunskap. Jag vill alls icke bestrida, att vi ha kristendoms-kunskap, men varuti består denna kunskap? Ingalunda däri, att vi kunna katekestyckena. Men säkert är det många av berättelserna i bibeln, som vi lärt oss i barndomen, och som vi ännu erinra oss. Vi kunna kanske icke katekesens stycken om rättfärdiggörelsen, men säkerligen ha vi icke glömt berättelsen om »Den förlorade sonen.» Vi kunna möjligen icke läsa upp stycket »Vilken är din nästa?», men alldeles säkert skola vi aldrig glömma berättelsen om »Den barmhärtige samariten». Vilket är verklig kunskap? Katekesens stycken eller dessa bibliska berättelser. Om det nu vore så, att verklig kunskap i dessa ting icke kunde inhämtas ur bibeln utan endast ur dogmatiska läroböcker, vore därmed en hård dom fälld över den undervisning, som Jesus av Nasareth, »Mästaren med den lärda tungan», meddelade sina lärjungar. Det var en undervisning helt annorlunda än vår katekes. Till och med bergs predikan, som torde utgöra den mest koncentrerade delen av hans undervisning, består till mycket stor del av bilder och »utan liknelser talade han intet till folket». Jag håller sålunda före, att en konkret levande framställning av religiöst, etiskt och sedligt högt stående personer, särskilt Jesus av Nasareth samt hans ord och gärningar, ger mera verklig behållning för livet än inplugandet av trossatser. I alla händelser är denna historiska framställning av långt större karaktärsdanande betydelse. Jag instämmer helt och hållet med den talare i första kammaren, som väddjade till sina åhörare, huruvida någon kunde säga, att han motagit karaktärsdanande intryck ur katekesen. Ingen svarade, men i Nya Dagligt Allehanda svarade professor Kjellén och sade, att det verkligen fanns sådana människor och det var — bönderna på den avlägsna landsbygden. Ja, jag tror mig känna till bönderna på landsbygden lika bra som professor Kjellén, och jag tror mig kunna försäkra, att bönderna, numera åtminstone, ingalunda ha katekesen till sin förnämsta andliga näring. Det måste för övrigt eftertryckligen protesteras mot den strävan, som på visst håll gör sig gällande, att få en särskild religion för bönderna, som de skola anamma utan reflexion, och sedan en litet förnuftigare religion för de bildade. Jag tror, att också bönderna börjat tänka en liten smula och att rätten till att tänka själv och själv bilda sig en världsåskådning bör förbehållas även bönderna.

Slutligen några ord om den konfessionella sidan av denna fråga. Motionären har framhållit, att den nuvarande katekesun-

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

dervisningen kränker religionsfriheten. Härmed kan han naturligtvis icke ha menat, att föräldrarna borde ha oinskränkt rätt att bestämma över sina barns tro. Någon sådan rätt tillkommer icke föräldrarna och icke skolan. Skulle religionsundervisningen innebära, att skolan skulle bestämma över barnens tro, då medger jag, att problemet om en religionsundervisning, som icke kränker annans samvete, vore alldeles olösligt. Då inträffade det, som utskottet talar om, att alla bli missnöjda med denna undervisning. Utskottet anser detta tydligen alldeles oundvikligt, men det tröstar sig med att de ortodoxas samveten äro mera ömtåliga, och det vore därför bättre, att de andras bleve kränkta. Jag tror nu icke, att någon har rätt att fälla domar över andras samveten.

Utskottet säger vidare, att även om man läser endast bibeln, har man ingen garanti för, att läraren meddelar en undervisning, som icke kränker andras samvete. Hårtill måste jag dock säga, att bibeln icke såsom katekesen rent av inbjuder till polemik emot olika tänkande, och vidare tror jag, att en rent historisk undervisning ur bibeln icke behöver kränka någons samvete. En frikyrklig ledamot av denna kammare berättade för mig härom dagen, att när han skulle skicka sina barn till skolan, begärde han, att de måtte bliva befriade från kristendomsundervisningen. Skolrådsordföranden var icke vidare hågad härför, utan han gjorde sina invändningar. Emellertid hade barnen rätt till befrielse, alldenstund deras mor tillhörde dissenters, och man kunde icke neka, men det åstadkoms en överenskommelse mellan skolrådsordföranden och fadern i den riktning, att fadern fick lov att i katekesen stryka de stycken, som han ansåg icke vara överensstämmande med hans bekänneelse och som han ansåg, att barnen därtför borde slippa lära. Ja, det var ju en lösning för hans del. Men jag undrar, hurudan den dogmatisk-konfessionella lärobok skulle komma att se ut, i vilken vart och ett endast av de *kristna* trosamfunden skulle få rättighet att stryka det stycke, som icke var överensstämmande med deras tro. Jag undrar, hur mycket som skulle vara kvar. Baptisterna skulle stryka en stor del av fjärde och femte huvudstyckena och dessutom åtskilligt annat. De, som hysa den Waldenströmska åskådningen, ströke en hel del av andra artikeln, adventisterna en del av tredje budet o. s. v., undan för undan. Och jag undrar vidare, hur den lärobok skulle se ut, om den nu kunde åstadkommas, som kunde något så när tillfredsställa alla. Det är sålunda, synes det mig åtminstone, alldeles omöjligt att åstadkomma en dogmatisk-konfessionell lärobok, som icke kränker andras samvete. Utskottet synes vilja erkänna, att det icke är möjligt att åstadkomma en sådan lärobok, som tillfredsställer alla kristna. Men det har ändå en tröst, och jag ber särskilt de frikyrkliga lägga märke till och anamma den, om de kunna det. Utskottet säger nämligen: »Om ock de föräldrar, som hysa från statskyrkan avvikande meningar, icke i alla stycken gilla den undervisning, som meddelas enligt den antagna läroboken, så veta de åtminstone, vad barnen få lära i skolan och kunna ställa sig därefter.» Ja,

vad utskottet menar med att de kunna ställa sig därefter, förstår jag icke riktigt. Men jag förmodar, att det knappast kan menas annat, än att föräldrarna kunna taga sina barn ur skolan, åtminstone under kristendomstimmarna. Ja, detta är möjligt för de rika, som kunna själva bekosta undervisningen för sina barn. Men hur går det med de fattiga? Och de kanske ha lika ömtåligt samvete de. Alltså: religionsfrihet för de rika och samvetstvång för de fattiga, det blir resultatet. Och vad skulle för övrigt bli konsekvensen av att de kristna, som hade en från kyrkans avvikande mening, skulle taga sina barn från skolan? Jo, naturligtvis också, att även de icke kristna skulle få taga sina barn ur skolan. Och vidare, om man fruktar, att läraren meddelar en kränkande undervisning under kristendomstimmarna, skulle det bli tillfälle för honom att göra det även i andra ämnen. när sådana frågor kunna komma under behandling, och resultatet av detta blir faktiskt, att den offentliga skolan blir omöjlig och att vi i vårt land finge, som man har gjort i andra länder, inrätta oss för enskild undervisning. Jag undrar, om vi äro beredda att taga konsekvenserna av detta och anse, att det vore lyckligt.

Lyckligtvis är det emellertid icke så, att den religionsundervisning, som våra skolbarn behöva, är av dogmatisk-konfessionell art. Det är så, att bibeln innehåller så många allmänt etiska sanningar, som alla kunna vara ense om, att man sannerligen icke behöver föra barnen in i de vuxnas tvistefrågor. Jag har själv från barndomen en ganska obehaglig erfarenhet om vart det kan leda med katekesundervisningen, så som den har bedrivits. Jag satt och läste över min katekesläxa — jag gick då i småskolan — och höll på med andra artikeln. Jag hade händelsevis ett par åhörare, nämligen en nära anhörig och dessutom en granne, som var på besök. Efter läsningen blev det en överläggning mellan dessa båda om innehållet i det jag läst. Det var på den tiden, när striden om försoningsläran var så livlig, som vi kanske minnas, att den var för några tiotal år sedan. Det blev en mycket skarp diskussion om denna sak, och den blev så häftig, att grannen i vredesmod gick sin väg under utrop: »Ja, du skall få se, att jag får rätt en gång på yttersta dagen, när du står på Jesu vänstra sida.» Jag för min del kan icke glömma den händelsen, och jag tror, att var och en kanske har märkt, att katekesläsningen kan ge anledning till religiösa strider eller, om icke strider, så åtminstone diskussioner, som icke alls äro ägnade till någon uppbyggelse för de unga. Jag tror, att vi mycket väl kunna och böra hålla de unga något så när och så länge det är möjligt fjärran från både religiösa och politiska strider. Tids nog kommer deras tid.

Herr talman, jag anser, att det är riksdagens solklara rätt och oavvisliga plikt att tillse, att den dyrbara tid, som barnen få tillbringa i skolorna, och de stora summor, som offras på folkskolväsendet, användes så, att ingenting meddelas dem, som icke är av betydelse för deras fysiska, intellektuella och moraliska uppfostran.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Då jag icke kan tillerkänna katekesen något som helst verkligt uppfostande uppgift utan anser, att den i stället står i vägen för en *verkligt* religiös uppfostran, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Welin: Herr talman, mina herrar! Såsom vi redan känna till, har utskottet yrkat avslag på motionen, och det har, såsom den föregående talaren också antydde, gjort detta dels av formella, dels av reella skäl. De formella skälen äro huvudsakligen av tre slag. För det första ha vi fått en folkskolöverstyrelse, som har till uppgift att ge de bästa möjliga uppslag rörande folkundervisningens ordnande. För det andra, har en folkundervisningskommitté arbetat för att framlägga förslag i samma riktning. Kommitténs förslag är emellertid ute på remiss, och innan man fått se, vad de olika utlåtandena i anledning av denna remiss innehålla, så anser utskottet, att man icke bör göra något uttalande. För det tredje slutligen är en kommitté tillsatt för att utarbete en lämplig lärobok i kristendom.

Vad nu det första av dessa skäl angår, nämligen att folkskolöverstyrelsen har till uppgift att uppgöra och avgiva lämpliga förslag till undervisningens ordnande, har den föregående talaren riktat sig mot detta. Han har emellertid något missuppfattat utskottets yttrande. Utskottet har icke sagt, att överstyrelsen ensam under alla förhållanden skulle ordna undervisningen. Tvärtom har utskottet, såsom framgår av dess utlåtande sid. 2, tredje stycket, andra raden, sagt, att riksdagen icke under nuvarande förhållanden har anledning att yttra sig i frågan. Men sådana förhållanden kunna mycket väl inträffa, då riksdagen bör yttra sig i densamma. Det tillkommer emellertid folkskolöverstyrelsen att avgiva lämpliga förslag och framlägga dessa på grundvalen av de olika utredningar, som kunna föreligga.

Jag övergår emellertid till de reella skälen för avslag och fäster mig då i första rummet vid, att motionären vill, att kristendomsundervisningen skall ordnas på sådant sätt, att bibelläsningen ensamt skall utgöra grundvalen för denna. Kanske det vore skäl uti att med några ord referera motionärens framställning i denna del. Han framhåller, att barnen böra få ett levande intresse för det, som förekommer under kristendomslektionerna, och att läraren skall hos lärjungarna utveckla det religiösa sinnelaget. Detta skall ske genom att låta kristendomstimmarna i barndomsskolan bli rena uppbyggelsestimmar, skolans ljusaste minnen, som även sedan locka till ett djupare inträngande i de religiösa frågorna. Men sådana timmar tåla inte läxläsning eller läxförhör, inte ens efter en för barnens ståndpunkt avpassad kristen tros- och sedelära, i stället för den nuvarande katekesutvecklingen. En sådan 'tros- och sedelära' skulle ändå inte kunna låta bli att syssla med de kristna grunddogmerna, således metafysiska spekulationer, som inte kunna undgå att åstadkomma en hopplös förvirring i barna-

sinnets uppfattning av de religiösa sanningarna.» I stället skulle man, som sagt, uteslutande syssla med bibelläsning. Vid denna skall läraren »avhålla sig från att ingå på teologiska meningsskiljaktigheter och i fria samtal med barnen över den lästa texten hjälpa dem till rätta med de rent mänskliga problem, som i så rikt mått behandlas.»

Detta är motionärens framställning i korta drag, och det låter ju ganska vackert, men vi skola syna saken litet i sömmarna. Till att börja med vill jag fastslå, att en sådan undervisningsmetod måste kräva ovanligt skickliga lärare och framför allt goda lärare, lärare med synnerligen stor takt, ty eljest kan uppstå en oberäknelig skada, Skall denna metod medföra någon nytta, fordras mer än under andra förhållanden, att läraren är genomträngd av de religiösa sanningarna, att han motsvarar de fordringar på en god kristendoms lärare, som biskop von Schéele framställde under diskussionen om kristendomsundervisningen vid 1911 års riksdag. Han sade då bl. a.: »Skall denna undervisning syfta till att förverkliga de hos lärjungen slumrande religiösa anlagen genom förmedling av den gemenskap mellan det himmelska och det jordiska, som fanns hos den man, som grundade kristendomen, så måste väl en lärare i detta ämne själv hava någon erfarenhet härav och personligen vara bestämd av kärlek till ämnet, icke ledas blott och bart av en allmän sanningskärlek.»

Således måste man beträffande en sådan undervisning ställa mycket stora fordringar på en lärare. Huru skulle det t. ex. gå, om en lärare rent av icke trodde på det han skulle undervisa uti, om han icke trodde på bibelns sanningar? Så snart han då kom till något övernaturligt, måste han naturligtvis säga barnen, att detta icke vore något, som de behövde tro på, utan att det vore rena sagor. Kristendomsundervisningen skulle ju vara rena uppbyggelse-timmar, men om läraren saknar förmåga att göra dem till detta, kanske t. o. m., såsom jag antydde, i stället river ned, då är ju också grunden för hela reformen undanryckt.

Möjligen åsyftar motionären verkligen ett visst kunskapsstillägnande. Det finns i motionen några uttryck, om också mycket vaga, som ge antydning därom, såsom t. ex. då han säger, att med denna metod skulle vinnas »en för barnasinnets tilltalande och mera fattbar kristendomsundervisning». Men det kunskapsmått, som på detta sätt meddelades, finge helt och hållet bero på läraren. Han finge undervisa alldeles såsom han behagade, efter sin egen subjektiva uppfattning, och han finge tyda bibelns ord alldeles så som han funne för gott. Jag tror, att just en sådan undervisning skulle medföra den »hopplösa förvirring» varom motionären talar. Och säkert måste en sådan förvirring uppstå för de barn, som under skolärens lopp undervisas av olika lärare, och så inträffar väl för de flesta barn, särskilt för alla dem, som flytta från en skola till en annan. Den ena terminen finge de en undervisning, som måhända vore alldeles motsatt den undervisning, som de erhållit en föregående termin.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Det synes icke kunna bestridas, att ämnet kristendom bör tagas såsom ett skolans läroämne, men om det skall tagas såsom ett sådant, så måste man även söka att i detta ämne meddela en fast kunskap, även om denna skulle vara ganska ringa till sitt innehåll. Värdet av en sådan fast kunskap är nog i alla fall ganska stor. Jag vill i detta avseende citera några ord av professor Billing, som varit tillkallad såsom sakkunnig i den förutnämnda undervisningskommittén. och som till dess betänkande har avgivit ett yttrande. Han säger följande tänkvärda ord: »Och om kristendomsundervisningen i dess helhet gäller det, att, hur starkt man än må betona dess praktiska, uppfostrande betydelse, intet för densamma ödesdigrare kunde inträffa, än om den föreställningen sloge rot, att det ej tillika är såsom de andra ett läroämne i egentlig mening. Intet dödar dock säkrare intresset för ett ämne än det intrycket, att arbetet därmed ej lämnar någon behållning av verklig, nyvunnen kunskap efter sig.» Rörande samma kommittés betänkande säger överdirektör Bergqvist i en artikel i tidskriften »Kristendomen och vår tid», att han räknar det »som särskilt betydelsefullt», att kommittén »uttryckligen anger *insikten, kunskapen* som ett moment i målet» för kristendomsundervisningen, sådan den tänkts av kommittén, och han understryker därvid särskilt de ord av professor Billing, som jag här citerat. Och efter anförande av dessa ord tillägger författaren: »Jag önskar livligt, att dessa ord måtte kunna få betraktas såsom uttryck för kommitténs samfälliga mening.»

Även reservanterna synas vilja ha en ganska fast kunskap i kristendomsämnet. Det har redan den föregående talaren påpekat, men jag tillåter mig att trycka på detta, då det är ett ganska märkligt moment i reservationen. Reservationen skall ju försvara motionen, och den ställer sig även i huvudsak på dess sida, men i denna punkt uppträder den ganska inkorrekt emot motionären. Sålunda säga reservanterna: »Men det synes utskottet» — reservanterna skriva såsom om det gällde avfattande av utskottsutlåtandet — »som hade motionären alltför starkt betonat denna sida av den religiösa uppfostran och förbisett, att ett varaktigt resultat av densamma icke vinnes, utan att lärjungarna därjämte få inhämta verklig kunskap i ämnet». Vidare säga reservanterna, att »härmed är naturligtvis icke sagt, att barnen skola lämnas utan kännedom om grunddragen i kyrkans trosbekännelse». Denna skola de således få en något så när fast kunskap om. Vidare heter det: »Huruvida denna religionshistoriska undervisning, ävensom ovan nämnda kyrkohistoriska, bör meddelas i en särskild kurs, under de för kristendom anslagna timmarna eller i samband med den världsliga historien anser utskottet, att riksdagen icke bör yttra sig om». Det skall sålunda vara en kurs, och en kurs bör väl meddela ett visst kunskapsmått. Slutligen säga reservanterna i klämman, att det bör ordnas så, »att undervisningen i kristendom kommer att grundas *huvudsakligen* på bibeln eller i särskilda läseböcker sammanförda bibeltexter utan användande av dogmatiska

läro- eller läxböcker». Jag ber att få trycka på allt detta, därför att jag anser det vara ganska märkligt.

Men man får icke använda, som det heter, »dogmatiska läro- eller läxböcker». Jag kommer sedermera till uttrycket »dogmatisk» och fäster mig nu huvudsakligen vid detta, att man inte får använda läro- eller läxböcker. Det förefaller mig vara ett ganska svårösligt problem att kunna åstadkomma en undervisning, som avser inhämtandet av »verklig kunskap i ämnet» med användandet av sådana böcker, som reservanterna antyda. För min del är jag säker om, att det endast i ytterst få undantagsfall, där man har särskilt skickliga lärare och särskilt mottagliga lärjungar, skall lyckas att få någon kunskapsbehållning utan läro- och läxböcker.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Undervisningen skall för övrigt, säga reservanterna, och detta i motsats mot motionären, meddelas på historisk väg, »genom en rent historisk framställning». Jag tillåter mig även betvivla, att man på den vägen kan nå fram till en fast kunskap, nämligen när det är fråga om enbart historisk undervisning, utan någon dogmatisk lärobok, någon som innehåller en sammanfattning av lärosatserna. Emellertid vill jag icke alls uttala mig om denna historiska undervisningsmetod; det ger varken motionen eller utskottsbetänkandet någon anledning till. Jag tror visst, att den i och för sig kan vara ganska bra, men hela denna sak ligger utanför motionens ram.

Jag har påpekat, hurusom reservanterna i två viktiga punkter skilja sig från motionen. Den ena är den, att de vilja ha en fast kunskap i detta ämne, och den andra är, att de vilja ha en historisk undervisning. Ingetdera av detta vill motionären ha, utan enbart undervisning efter bibeln, endast bibelläsning alltså. Jag förmodar, att motionären icke är nöjd med det uttalande, reservanterna här gjort, och sannolikt kommer han för att vara konsekvent att yrka avslag å såväl utskottets hemställan som reservanternas förslag.

Vilken undervisningsmetod, man än använder, synes det mig vara nödvändigt, att man har en lärobok, som sammanfattar i ett lärosystem eller på annat sätt fixerar de fundamentalsatser, som framgå av den bibliska framställningen. Denna lärobok behöver emellertid icke vara den nuvarande katekesen, utan det kan mycket väl vara en annan bok, och utskottet har icke heller förordat någon viss lärobok i detta fall. Det säger tvärtom, att den nuvarande kristendomsundervisningen är i behov av en reform, och det kan väl icke heller dröja så länge, innan vi få en ny lärobok i detta ämne eller åtminstone få något förslag i den vägen, som vi kunna diskutera.

Innan vi emellertid fått en annan lärobok, än den, som nu användes, ha vi att söka göra det mesta möjliga av det nuvarande, och vi ha därvidlag en god anvisning i det kungl. cirkuläret av den 12 maj 1865, vilket cirkulär även åberopas av reservanterna. Däri göres bland annat ett uttalande mot »en själlös eller för långt driven utanläsning».

Men alla läroböcker äro förkastliga, menar motionären, ty de

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

innehålla dogmer, och det är något i hög grad fördömligt. Nu beror det emellertid mycket på, vad man menar med dogmer. Många anse, att man därmed måste mena invecklade, förfinade teologiska lärobyggnader, ofattbara för det vanliga förståndet. Men även enkla, fattbara lärosatser, så snart de vilja fastslå ett visst begrepp eller en viss sanning, äro dogmer, och de behöva icke förekomma enbart i läroböcker, utan de förekomma, kan man säga, även i stort antal i bibeln, och där kan man icke undgå att möta dem, om man vid kristendomsundervisningen skall lägga enbart denna bok till grund för sin framställning.

Jag har förut citerat professor Billing, och jag skall be att i detta sammanhang få anföra ytterligare några ord av honom, vilka förekomma i det av mig här förut omnämnda betänkandet. Han säger sålunda bland annat: »Den oresonliga fruktan för allt, som smakar av 'dogm', den likgiltighet för egentligt dogmatiska frågor, som en tid varit rådande, har ock redan inom teologien och inom de livskraftigaste religiösa strömningarna börjat vika för i viss mening motsatta tendenser. Jag har svårt att helt frigöra mig från det intrycket, att den på många håll framträdande benägenheten att undanskjuta det egentliga läromässiga innehållet i kristendomsundervisningen står under intrycket av en reaktionsrörelse mot ett tidigare ensidigt dogmatiserande betraktelsesätt — en reaktionsrörelse, som i går var modern, i dag knappast längre är det och som, såsom alla rena reaktionsrörelser, snart skall vara helt och hållet antikverad.»

Naturligtvis bör en undervisning, som stöder sig på en lärobok, icke därför vara tort dogmatisk, utan väckande, fostrande och livgivande, så mycket som det står i en lärars makt att åstadkomma det.

Jag övergår nu till att säga några ord om en sak, som intar en mycket framstående plats i motionen, nämligen samvettsfriheten. Motionären talar oupphörligt om denna, och framför allt synes han i detta fall tänka på föräldrarna, men även på barnen. Egendomligt nog talar han dock icke om lärarna; eljest borde det sätt, varpå undervisningen skall bedrivas, i hög grad beröra lärarna och deras samveten.

Den av motionären förordade undervisningsmetoden skulle medföra »avskaffandet av samvetstvängnet för folkskolans barn och deras föräldrar», heter det i motionen. Gentemot denna uppfattning har utskottet inlagt en gensaga. Utskottet förmodar, att det samvetstväng, som vi genom den nya metoden finge, sannerligen icke bleve mindre än genom den nuvarande metoden. Utskottet påpekar sålunda, att först bleve de föräldrar missnöjda, som anse bibeln vara en skadlig eller kanske dålig bok, och vidare bleve även de föräldrar missnöjda, som ha en mera ortodox uppfattning av religionen, och slutligen även de, som tänka olika med statskyrkan. På det sättet bleve sannerligen ingenting vunnet, utan tvärtom bleve det nog så, att samvetnsnöden bleve än större än förut. Ja, missnöjet bleve nog så stort, att det skulle ske en utbrytning från de

offentliga skolorna, och det skulle, såsom den föregående talaren antydde, fastän av annan grund än den, han angav, uppkomma en hel mängd privata skolor. De offentliga skolorna skulle på det sättet bliva söndersprängda. Jag kan i detta avseende hänvisa till ett uttalande av herr Fridtjuv Berg i en av honom nyligen utgiven broschyr, som lagts på våra bord i kammaren. Jag skall här icke läsa upp allt vad han härvidlag yttrar, utan vill endast nämna, att han utgår ifrån, att undervisningen i kristendom bleve så lagd, att lärarnas och föräldrarnas bestämmanderätt bleve obegränsad, och man kan ju icke neka till, att enligt motionärens förslag lärarnas bestämmanderätt skulle bli obegränsad. Herr Berg säger nu härom, att en sådan söndersprängning innebär en stor fara. »Just därav», yttrar han, »att privatskolorna helt naturligt drivas att i möjligaste mån söka anpassa sig efter smärre föräldragrupperns särmeningar och särintressen samt att utpräglade sig till skarpt skilda typer med var för sig enhetlig karaktär, blir det en oundviklig följd, att privatskolväsendet i sin samlade verkan nödvändigt kommer att hos nationens ungdom i dess helhet allt ifrån dess spädaste år grundläggas en djup inre motstridighet i stämningar och åskådningar, vilken icke kan annat än verka söndrande och splittrande samt därigenom olycksbringande.» Denna sprängning av den offentliga skolan måste ovillkorligen förr framtråda med en sådan undervisningsmetod, som den av motionären ifrågasatta, än med den, som nu användes.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Mången, som har läst motionen ifråga, har fruktat, att i den skulle ligga innesluten ett slag mot hela kristendomsundervisningen, och att man med den skulle vilja ta ett steg i riktning mot att få bort kristendomsundervisningen från de offentliga skolorna. Jag vill hoppas, att så icke varit fallet, i synnerhet som motionären har många vackra ord till förmån för en innerligare och varmare kristlig uppfattning. Men jag finner det rätt naturligt, att en sådan fruktan uppkommit, alldenstund motionären fått ett så olyckligt grepp på denna reformfråga, att även reservanterna måst taga avstånd från honom i ett par ytterst viktiga punkter. En reform härvidlag är behöfvig. Därom är ingen fråga, utan äro tvärtom meningarna i detta avseende tämligen eniga inom skilda läger. Mycket har syndats i fråga om kristendomsundervisningen i forna dagar, framför allt genom en själlös utantämling, och mycket syndas ännu i detta stycke, men den reform, som motionären framlagt, är icke tillfredsställande, och skulle den vinna framgång, vore detta detsamma som att komma ur askan i elden.

På nu anförda grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Den siste talaren slutade sitt rätt långa anförande med att erkänna det berättigade i den kritik, vilken allt som oftast höres beträffande vår nuvarande kristendomsundervisning, och det hade därför varit så mycket kärare, om han därjämte hade kunnat sluta sitt anförande med

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

att ge något direktiv för, hur man enligt hans mening borde söka få denna undervisning lagd. Här tycktes nu i stället denne utskottsmajoritetens talare falla ned i beundran för vad som tilläventyrs kommer att vidtagas av vissa myndigheter, som ha denna sak under behandling.

Vid behandlingen av denna motion ha vi att räkna med ett egendomligt förhållande. Det har sålunda framhållits, att därför att jag kommit att bliva bärare av detta försök att lossa på samhällstvänet i kristendomsundervisningen, liksom även mot motionären i första kammaren anförts detsamma. att från oss kan väl knappast något gott komma. »Vi frukta dansarna, även om de komma med skänker», sätter en frireligiös tidning såsom rubrik över en artikel om vårt försök i denna väg, och man har ytterligare understrukt, att det är socialister, som framburit dessa motioner. Nu tror jag emellertid, att det väl blott kan vara ett ytterst litet fåtal här i denna kammare, som icke vågar bedöma frågan ur rent saklig synpunkt och alldeles bortse från den ursprungs-beteckning, som man från vissa håll försökt framhäva, som motiv för avslag å motionen.

Många försök har förut gjorts från skilda håll att nå fram till en lösning av förevarande spörsmål, som skulle kunna anses vara i någon mån tillfredsställande. Vad är det, som jag och massor av människor här i landet egentligen vill i detta avseende? Jo, det är ingenting annat än att få bort det dogmatiska lärotvång i kristendomsundervisningen, som nu påtvingas det uppväxande släktet i form av en absolut, så att säga, i detaljer fastslagen livsåskådning, och det värsta är, förmodar jag, att i många avseenden ej dessa dogmer ens äro av bibliskt ursprung, utan rena människopåfund, som konstruerats fram under gångna dagar och av prästerna voterats med några rösters majoritet på kyrkomöten. Vad vi alla borde vara överens om, när det gäller statens ansvar för barnauppfostran och för folkundervisning, är, att den mjuka lera, varav barnasinnets består, skall modelleras till en skön och harmonisk karaktär med ett rikt andligt liv. Men när det gäller den nuvarande kristendomsundervisningen, måste man väl tämligen enstämmigt säga, att dogmerna spränga sönder det tillämnade konstverket och att från det etiska embryot i barnasinnets, varav skulle kunna växa fram andliga jättar, växa nu i stället upp andliga dvärgar, eller också måles det livsideal eller den harmoni, som barnen vilja finna i livet, sönder, och det blir ingenting kvar. Däri ligga farorna, om schismen mellan tro och vetande skall få fortfara. Detta se vi alla, och säkerligen har varenda en av oss här personlig erfarenhet av att, när man kommit så långt att man finner förnuftet stå i strid med de dogmer, som fastslagits såsom absoluta sanningar i barnahjärnan, då har man kommit in i de andliga krisernas bittra kval, och kanhända missförstås då många gånger, vad man egentligen åsyftat med den undervisning i hithörande ting, som man har bibragt oss i barnaåren.

Jag skall med detta uttalande i princip frångå all den kritik

i detalj, som kan anföras emot katekesen, emot utanläsningen och emot den nuvarande kristendomsundervisningen i allmänhet. Det är ju, såsom vi alla känna till, en gammal och för övrigt mycket tacksam kritik, om man vill i detalj fördjupa sig i en kritisk granskning. Vad jag i motionen velat framhålla, och vad jag tror, att flertalet äro ense med mig, det är, att den nuvarande kristendomsundervisningens dogmatiska karaktär borde undanskaffas och att bojorna på samvetet måste lossas, för att där i stället sätta något för framtiden bättre och värdefullare för det uppväxande släktet. Huru skall man kunna uppnå detta? Jag vill härpå svara, att man bör giva barnen vad de verkligen kunna fatta och giva dem den näring, som de i detta avseende äro i behov av, därigenom att man åstadkommer en dogmfri kristendomsundervisning, d. v. s. ett kunskapsgivande i kristendomen utan de förbenade lärosatsernas tryck.

Utskottsmajoriteten har här mycket utförligt uppehållit sig vid den omständigheten, att vi velat skaffa samvetsfrihet, och man har sagt, att därmed äsyfta vi företrädesvis samvetsfrihet åt barnens föräldrar. Nej, det är icke detta, som är det väsentliga, utan det är barnens samvete och barnens möjlighet till utveckling för framtiden, som det här gäller. Dock framträder ofta mellan hem och skola en skillnad i uppfattning som, jag tror icke skulle vara till skada, utan tvärtom till lycka att utjämna. Det är den dualism som måste uppstå mellan den vedertagna, dogmatiska kristendomsundervisningen i skolorna och den, som barnens föräldrar tilläventyrs i varmt religiöst nit anse vara den riktiga. Kunde sålunda även på detta område en förbättring ernås, är det så mycket bättre. Vi skola för övrigt komma ihåg, att striden har aldrig så mycket stått om själva bibelordens vara eller icke vara som fastmer om deras tolkning, och det var den tankelinjen jag var inne på, när jag talade om ett lättande av samvetstvängat och påyrkade en större samvetsfrihet. Ett försök i den vägen, utgör det i motionen angivna förslaget att helt och hållet borttaga den dogmatiska lärobok, som vi kalla katekes. Jag vänder mig dock icke blott mot den dogmatiska läxbok i kristendom som nu användes utan även mot sådana, som till äventyrs skulle kunna konstrueras fram i mera modern omklädnad. Jag har i stället tänkt mig, att man skulle kunna införa läseböcker med urvalda bibeltexter av för barnen lämplig och lättfattlig karaktär, som skulle giva dem det behöfliga i kristendomsundervisningen. Att giva dem stoffet, grundvalen för en livsåskådning. Denna tanke har uppkallat mot sig hela den kritik, som vi hört av den föregående talaren och som på annat sätt givit sig tillkänna. Här säger ex. andra kammarens första tillfälliga utskott, att läraren på detta sätt skulle lämnas fullständig frihet att ösa ur det rikt givande material, som bibelns berättelser och historier lämnar material till. Men var och en bör förstå, att det icke är så jag menar, eller att man bara skall sätta bibeln i händerna på läraren vid kristendomsundervisningen för att lära-

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Aug. kristendomsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

ren sedan skall uttaga vad som han anser bäst passar sig. Ty då kommer man nog fram till den parodi på undervisning, som utskottet velat göra troligt, att man skulle komma till, om kam-maren skulle gå med på reservanternas förslag. Nej, så är icke meningen. I motionen har jag alldeles lämnat åsido den rent pedagogiska metodiken, d. v. s. sammanförandet av bibeltexterna i ett visst system. Det blir en annan sak. Vad jag vill såsom opinionsyttring få fram, det är att vi skola bortskaffa allt vad dogmatik heter i form av läx- och läroböcker och i stället slå fast den principen att det bör vara ur bibeln utvalda texter som skall utgöra grundvalen för det vetande, som barnen behöva bibringas. Jag tror också, att det är ofrånkomligt, att kristlig kunskap icke kan innötas genom dogmatisk läxläsning. När man nu har den uppfattningen, som jag har, att man skulle taga ett steg i rätt riktning genom den utväg, som i motionen föreslagits, så har det invänts, att bibeltexterna icke skulle kunna användas utan den förtydligande eller koncisare form, som en läxbok eller katekes innehåller. Men jag undrar, om man egentligen kan säga, att det nuvarande innehållet i katekesen är av den beskaffenhet, om man granskar de fem huvudstyckena, att däri skulle ligga en förlust, om man borttog det, som icke kan återgivas ur bibeltexten. Lä-ran om sakramenten t. ex. är något, som går över barnens fatt-ningsförmåga. Det är mystiska formler, ord och satsbildningar intet annat. Så torde det också vara med kärnan i Luthers lilla katekes, de tre trons artiklar. Kvar stå såsom huvudinnehåll de tio buden och bönen Fader vår. Dessa kunna dock lika bra meddelas direkt genom bibeltexten. På samma sätt är det med det väsentliga av Jesu lära. De två enkla bud, som den innehåller, kunna för-visso inplantas i barnens sinnen utan att man skriver långa ut-läggningar i form av läroböcker. Vid sidan av detta kommer ju såsom en nödvändig följd den religionshistoriska undervisningen. Men det är också en sådan fråga, som jag ansett ligga vid sidan av det principiella uttalandet i motionen rörande kristendomsunder-visningen, ty detta gäller mera den pedagogiska metodiken, och samma rörande frågan därest man vill sammanföra undervisning i religionshistoria med historietimmarna eller med kristendomsunder-visningstimmarna i normalplanen för skolorna.

Jag må till sist säga att för flertalet människor föreligger helt visst ett religiöst behov, ett behov av att bilda sig en världs-åskådning, att söka sig ett svar på frågan: »vadan och varthän?» eller ett svar på frågan om vad som döljer sig bakom vårt vetan-des gräns. Men denna världsåskådning, denna fasta punkt i män-niskans liv kan man knappast skaffa någon människa på teoretisk väg. Allt vad vi sålunda kunna finna oss lämna såsom ett vär-defullt bidrag till barna-innets och karaktärens daning är att lämna det rent moraliska stoffet, grunden om man så vill, och därifrån borde utrenas det, som eljest kan komma att i framti-den stå såsom fastslagna lärosatser, mot vilka dess förnuft reage-rar. I bibelurkunden står på ett ställe som Jesu ord: »I skolen

förstå sanningen, och sanningen skall göra Eder fria.» Jag anser, att religionens grundstoff måste te sig för barnen såsom en sanning, ty kan man icke bygga sin framtida livsåskådning på sanning, så är det fara, att den icke någonsin kan byggas. Tron får icke binda förnuftet med fjättrar, utan det väsentliga i kristendomsundervisningen är att söka åstadkomma en harmonisk förening mellan tro och vetande. Jag tror för min del, att om man icke tillåter bokstaven att döda anden, skall icke för framtiden dessa två begrepp stå såsom varandras absoluta motsatser.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Sabatier säger i sin religionsfilosofi i form av en liknelse, att tro och vetande äro att likna vid två pelare, som långsamt resa sig från marken och parallellt sträva mot höjden. Tvivlare tro, att dessa pelare aldrig skola mötas för att bilda det drömda valvet. Jag tror nog också, att dessa båda pelare aldrig komma att mötas, om vi skola fortsätta med att nöta in i barnasinnets saker, som barnet, så snart förnuftet vaknar, till starkare reagens mot dogmerna, kastar över bord både dessa och samtidigt allt det värdefulla i kristen tro, det etiska, som alla av olika uppfattningar, fritänkare liksom varmt kristna, kunna vara ense om. Därför, om man kunde ordna det så, att man finge kristendomsundervisningen dogmfri, så tror jag att det drömda valvet kunde byggas och att en slutsten i detsamma en gång kunde muras in. Härtill fordras naturligtvis mycket mera än vad som i motionens tankegång ligger men det är dessa tankelinjer, som jag tror äro riktiga. I förhoppning att kammaren vill såsom en demonstrationsyttring mot den nuvarande dogmatiska kristendomsundervisningen vara med om att bifalla den vid utskottets betänkande fogade reservationen, vill jag, herr talman, yrka bifall till densamma.

Herr Gabrielsson: Herr talman, mina herrar! Att denna motion skulle framkomma redan under detta år, hade jag knappast väntat, då det förslag, som folkundervisningskommittén har att avgiva, snart är färdigt att framläggas. Men frågan om katekesläsningen i vårt land har varit och är av ganska stor betydelse, och Luthers lilla katekes är 300 år gammal och därutöver. Det har gjorts försök åtskilliga gånger att förbättra den, men det har icke lyckats, och jag fruktar, att det dröjer, innan något bättre kan framställas i den vägen.

Det klandras, att barnen skola arbeta med att lära sig denna lilla katekes. Jag frågar: är det verkligen så mödosamt och kan det visas, att barnen tagit skada därav? Jag tror icke, att några bevis finnas därför. Då ha vi lika stora skäl att säga, att andra läroböcker anstränga barnen, så att de taga skada därav. Lika gärna eller hellre kunna vi stryka ett annat ämne än kristendom, som varit och ännu är det bästa för ett grundläggande av en ädel och god karaktär. Skulle vi undandraga våra barn detta läroämne i våra folkskolor, vartill denna motion enligt min uppfattning är ett steg, så tror jag, att vi skulle åstadkomma en riktig landsolycka.

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

Det är ju så, att hela vår förvaltning och hela vårt system, ja, själva staten, står på kristlig grund. Våra lagar äro byggda på kristlig grund. Och likaså är hela vår domarekår ålagd att döma efter Guds och Sveriges lag, efter den ed de måste avlägga. Skulle vi undandraga detta från våra barn i våra folkskolor? En metodisk undervisning bör ju vara till nytta. Det har framhållits, att detta läroämne skulle göras dogmfritt för barnen. Jag menar, att detta kan icke åstadkommas, utan att resultatet blir mindre tillfredsställande.

Vidare ställas stora fordringar på våra lärare, som jag tror till största delen undervisa i god riktning, men tendensen tyder på, att lärare finnas, som följa med den »nya» utvecklingen och som man knappt tror skola undervisa i en rätt riktning, om banden lossas och undervisningen skall få ske på sätt här föreslagits.

Ur reservationen ber jag att få anföra följande citat: »Anledningen till att behållningen av den dogmatiska undervisningen blir så ringa, är tydligen den, att de lärosatser som inpluggas, icke kunna till sitt innehåll av barnen uppfattas. De innöta orden i minnet, men saken blir dem främmande, och när så orden förflyktigas är också själva innehållet borta ur deras tankevärld.» Gent emot detta vill jag framhålla, att vad som läres i barnaåren sitter nog kvar i minnet. Den frågan framställdes av den förste talaren, huruvida denna kammares ledamöter skulle kunna läsa upp stycken av katekesen, som de inlärt i barnaåren. Jag skulle härtill vilja säga, att jag tror knappast det finnes någon av denna kammares ledamöter, som icke skulle kunna göra det. Nog finnes det i minnet, om man letar efter. Vidare anföres här ett yttrande av professor Hammar. Det heter härom: »Professor Hammar omnämner i sitt utlåtande i anledning av folkundervisningskommitténs förslag en undersökning beträffande ett 10-tal 16-åringar, vilka genomgått en fullständig folkskolekurs och nattvardsskola. Icke en enda kunde säga, vad vart och ett av katekesens fem huvudstycken handlade om, och ändå voro dessa 16-åringar valda bland de mest begåvade.» Ja, man kan knappast tro, att en professor kunnat yttra sig så, och det torde kanske anses djärft, om en lantmannarepresentant vågar bestrida, att något sådant kunnat förekomma. Skulle något sådant förekomma vid någon av vårt lands folkskolor, så är det beklagligt, men jag betvivlar det, ty då skulle våra folkskoleinspektörer icke ha gjort sin plikt och ännu mindre de lärare, som undervisat i en sådan skola. Då jag varit skolrådsledamot i 20 år, har jag erhållit en viss inblick i folkskolans förhållanden, och jag har fått den uppfattningen, att till och med de barn, som utexamineras från våra småskolor, kunna svara på dessa frågor. Undantag kunna finnas i varje kommun, då det alltid finnes något barn, som är mindre utrustat på huvudets vägnar, men att säga att tio av de bästa i folkskoleklass icke skulle kunna svara på dessa frågor är att säga för mycket. Vidare säges det i reservationen, att professor Hammar skulle ha uttalat följande:

»Men hur skulle det också kunna bli tal om kunskapsresultat i fråga om lärobok, varav större delen alltifrån början varit oförstådd och återstoden gjorts oförstådd genom ett ovist metodiskt behandlingssätt. Huru behandlas eller rättare sagt misshandlas icke vid katekesundervisningen t. ex. Herrens bön! Den blir, kan man säga, bokstavligen söndersmulad till atomer. Lilla katekesen inleder processen med sina ständiga 'vad är det' och 'huru sker det', utvecklingen fullföljer den genom sina många förklaringar till Luthers förklaring, och läraren rågar slutligen mättet genom de egna försöken att förklara förklaringarna till förklaringen. Huru ser det manne ut i de arma barnahjärnorna efter all denna förklaring — och huru ser bönen själv ut? I sanning, man vore frestad likna katekesundervisningen vid en kvarn, som inför barnen mal sänder och samman de heliga sanningarna till ett stoft, som skingras för all världens vindar.»

Det var med en viss förvåning jag läste detta uttalande, som utskottets ordförande, vilken utom det han är reservant också är lärare, anfört som stöd för sin reservation. Enligt min uppfattning skulle, om riksdagen beslutade en ändring av kristendomsundervisningen i den riktning, att katekesen borttoges från våra folkskolor och lärarna själva finge undervisa efter bibeln på grund av sitt eget tycke och gottfinnande, det snart visa sig, vilka frukterna skulle bli av en sådan undervisning. Det är klart, att om läraren själv skulle sammanställa, vilka sanningar som finnas i bibeln, så skulle barnen icke få någon uppfattning om, vad de skulle tro. Då är det mycket bättre, om det finnes ett sammandrag av mindre omfattning, som av barnen kan sammanhållas i minnet, och för ett sådant ändamål är det lämpligt att hava den lilla katekesen, i vilken finnes sammanfört allt vad bibeln lär.

Under sådana omständigheter anser jag, att det skulle vara till ofantligt stor skada, om en förändring i det syfte, som motionären föreslagit, skulle komma att bifallas, och jag vädjar till de kammarernas ledamöter, som värdera den religionsundervisning vi ha och som inser dess gagn för folket, att betänka sig, innan de lämna sin röst för detta förslag. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rydholm: Herr talman, mina herrar! Jag skall försöka att fatta mig kort, då jag hör, att herrarne äro otåliga.

När jag läste reservationen mot utskottets förslag i anledning av denna motion, blev jag icke litet överraskad. Det var nämligen så, att inom utskottet kivades vi hela tiden just om frågan: lärobok eller icke lärobok. Nu ser jag i reservationen och hör av utskottets ordförande, som är reservant, att reservanterna icke ställt sig avvisande mot tanken på användande av en lärobok utan endast begärt, att riksdagen måtte skriva till Kungl. Maj:t med anhållan, att undervisningen *huvudsakligen* borde grundas på bibeln men icke på dogmatiska läroböcker. Således äro reservanterna med om att begagna läroböcker, och majoriteten inom ut-

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Fort.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.

(Forts.)

skottet har hållit styft på nödvändigheten att ha en lärobok, naturligtvis helst en lärobok så god, som det står till att få, men dock en lärobok, i vilken de kristna sanningarna finnas sammanfattade, ty vi tro och se tydligt, att i fall vi icke alls ha någon sådan lärobok för folkskolans kurser, så blir det, såsom vi säga i vår motivering, ovillkorligen så, att varje lärare kommer att undervisa efter sitt eget huvud. Nu sade motionären, att det var icke hans mening, och det kan hända, att det icke var det, men huru man skall kunna undvika detta, vet åtminstone icke jag. Då finnes icke någon norm, som bunde läraren beträffande vad han skulle lära barnen, och då lärde han naturligtvis vad som helst.

Jag skall till det, som jag först omnämnde, nämligen min överraskning beträffande reservanternas ställning, be att få foga den förklaringen, att om reservanterna, när vi diskuterade frågan i utskottet, yttrat sig i ämnet på samma sätt, det icke är omöjligt, att vi, om vi fortsatt att diskutera frågan ännu några dagar, kunnat komma överens, ty det var alltjämt fråga om lärobok eller icke lärobok. En senare fråga är om denna lärobok skall vara dogmatisk eller icke dogmatisk.

Här ha vi nu den gamla frågan: dogmer eller icke dogmer. Jag har som präst haft tillfälle att studera tjocka läroböcker i dogmatik, och borde något känna saken. Om vi först tänka på, vad ordet »dogm» innebär, så betyder ju detta ord *lärosats* och är sålunda icke något så förskräckligt. Men jag vet, att ordet dogm blivit ett slagord, som verkar ungefär som ett rött skynke på somliga människor. Vad är dogm? Det är, som jag nämnde, *lärosats* helt enkelt. Nu finnes det i den kristna läran vissa dogmer, som äro av metafysisk art, såsom t. ex. läran om treenigheten, om Kristi gedom och sådant, men det finnes också sådana dogmer, som äro lätt åtkomliga även för barnens förstånd och som de lätt tillägna sig. Skulle de icke kunna tillägna sig dem, så kunna de icke tillägna sig någonting, ty all undervisning rör sig med dogmer eller lärosatser. Då jag säger, att någonting förhåller sig på det eller det sättet, så är det en dogm; på alla områden är det så. Icke tar jag barnen med mig till Stockholm för att visa dem, att Stockholm ligger vid Mälarens utlopp i Östersjön, nej, jag tar en lärobok som säger, att Stockholms läge är detta. Det är en dogm, en obevisad sats. Barnen ha aldrig sett Stockholm, men det faller mig aldrig in att taga ut barnen — även om läroboken kan vara tråkig, fasligt tråkig — och resa land och rike omkring för att de skola kunna lära sig geografi på detta sätt, även om det skulle bli betydligt gladare lektionstimmar. Det faller oss icke in att taga barnen med till riksarkivet för att läsa de gamla handlingarna, för att de på detta sätt skola studera svensk historia i originalen, som ligga där. Nej, vi ha dogmatiska läroböcker, i vilka de få tillägna sig dogmatiska historiska sanningar, som för dem icke äro bevisade utan som de få tro på, därför att magistern säger det. Så är det i alla läroämnen. Där-

för tror jag, att vi icke böra vara så förskräckligt rädda för dogmer. Jag skulle bra gärna vilja veta, huru den lärobok skulle se ut, som icke är dogmatisk, och huru man skulle kunna undervisa utan att använda dogmer. En kristendomsundervisning utan dogmer är detsamma som ingen undervisning alls.

Nu vill jag, innan jag slutar — jag skall icke hålla på länge — säga något om vad som yttrats av reservanterna, men som icke är riktigt. De säga, att vi skulle ha uttalat, att verklig kunskap icke kan meddelas medelst bibelläsning. Jag skall be att få läsa upp vad vi yttrat: »En sådan undervisning, som motionären föreslår, kan ju visserligen giva en verklig kunskap, men det sker då trots systemet.» Det beror på läraren. Det är klart, att om det är en utmärkt lärare, så kan han meddela kunskap, men detta beror då icke på, att barnen endast få läsa bibeln, utan det beror på läraren. Och lärarne äro, som herrarna veta, olika — jag skall strax komma till den saken. Vidare säga de, att vi skulle givit uttryck åt den tanken, att de ortodoxa skulle ha ömtåligare samveten än andra. Men vi ha endast sagt följande:

»Om de föräldrar, som råka tänka lika med läraren, finna sin samvetsfrihet värnad, så har denna förmån för dem ernåtts genom att flytta samvetsnöden över på andra personer, och det, man ville ernå, har alldeles icke ernåtts. Ja, det är icke uteslutet, att överflyttningen skett till samveten, som äro mera ömtåliga än de, som befriats.»

Vi ha icke sagt ett ord om, att de ortodoxa skulle vara mera samvetsömma än andra. Det kan vara baptister eller metodister, som detta gäller. Jag känner många ortodoxa, som ha synnerligen slöa samveten. Något sådant som att de ortodoxa skulle ha mera ömma samveten eller vara mera fromma kristna än andra, ha vi aldrig sagt och aldrig skrivit.

Vidare ha vi yttrat, att om ock de föräldrar, som hysa från statskyrkan avvikande meningar, icke i alla stycken gilla den undervisning, som meddelas enligt den antagna läroboken, så veta vi åtminstone vad barnen få lära sig i skolan och kunna ställa sig därefter. Detta anse reservanterna betyda, att de ha utvägen att ta barnen ur folkskolan och sätta dem i privata skolor. Därav få de fram tanken om två slags skolor: för fattiga och för rika. Skulle de icke kunna ställa sig efter förhållandena utan att behöva överflytta barnen till privata skolor? Jag är övertygad om, att t. ex. baptisterna icke äro dummare, än att de veta, att de leva i ett samhälle, där det öppet läres om barndopet. Då kunna ju sådana föräldrar säga till sina barn: vad som läres om barndopet behöven I icke tro på, vi tro icke på det. Barnen få i alla fall veta, hur det läres om barndopet, även om läraren skulle kringgå detta ämne. Och då kunna föräldrarna ställa sig till denna sak, huru de vilja, bara de få veta, vad läraren undervisar barnen om. Men annorlunda blir det, då ingen lärobok finnes. Då blir det troligen värre, ty då veta icke föräldrarna vad barnen få lära. Det har nyligen stått att läsa i en tidning, att förslaget om

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.

(Forts.)

bibelläsning är bra, dock med villkor, att barnen underrättas, att vad de läsa är endast sagor och myter. Jag betvivlar icke, att det skall finnas en och annan lärare i folkskolorna, som gör på detta sätt. Å andra sidan tror jag, att det finnes lärare, som skulle undervisa så ultra-ortodoxt som man gjorde på 1600-talet. Mellan dessa båda poler, mina herrar, ligga några tusental andra olika religionsformer, och varen lugna för, att det blir, som redan citerats i motionen, en »hopplös förvirring» i barnasinnets.

Naturligtvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan. Jag vet icke vad det tjänar till att skriva till Kungl. Maj:t och säga: vi vilja hava en lärobok, som icke är dogmatisk. Det lägger nog Kungl. Maj:t sig icke i. Det är klart, att det får bero på vad vederbörande, som ha det uppdraget att sköta, komma med förslag. Man kan icke begära, att Konungen skall taga reda på i vad mån denna lärobok är dogmatisk eller icke. Jag tror, att det vore bäst andra kammaren lämnade de där klyftigheterna och sade: Nej, vi skola ej besvåra Kungl. Maj:t med detta, utan det reder sig nog.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Jag skall, till den kraft och verkan det hava kan, tillåta mig att ge kammaren ett alldeles motsatt råd.

Utskottets hemställan har bland annat motiverats därmed att kammaren icke borde föregripa den behandling, som frågan om kristendomsundervisningen nu undergår hos varjehanda myndigheter.

Detta låter ju resonligt nog. Men det är en omständighet, som man ej får förbise, när man varnar oss mot att föregripa utredningen. Det förhåller sig icke så, att man kan låta saken ha sin gång i förlitande på att riksdagen i alla fall i sinom tid kommer att få säga sitt ord. Läroplanen för folkskolan avgöres nämligen på administrativ väg, utan riksdagens hörande. Den talare i första kammaren, som härom dagen sade, att ärendet kommer tillbaka till riksdagen och att det då blir tid att taga ställning till detsamma, han misstog eller missminde sig.

Detta oaktat skulle jag nog för min del ha ansett, att kamrarna icke bort blanda sig i saken, om icke just nu en alldeles särskild omständighet hade kommit till. Det finnes av gammalt en riktning, som menar, att all kristendomsundervisning är värdelös, om den ej grundar sig på en s. k. katekesutveckling och på denna utvecklings inlärande genom ordagrann utanläsning. De, som ha den meningen, ha ingalunda dragit sig för att föregripa den pågående utredningen. De ha tvärtom arrangerat en s. k. masspetition, som är riktad mot folkundervisningskommitténs förslag, att bibeln borde skjutas fram och att katekesutvecklingen borde skjutas tillbaka samt att den ordagranna utanläsningen av katekesutvecklingen borde avskaffas. Jag har från olika delar av landet fått underättelser om den hänsynslöshet, varmed insamlandet av namn på denna petition försiggår och det rent av upprö-

rande tryck, som man utövar på lärarna och på lärarinnorna och framförallt på de i rättsligt avseende mera beroende småskollärarinnorna, för att tvinga fram deras underskrifter. När namnsamlarna tillfrågas, om de själva ha läst det folkundervisningskommitténs förslag, som de opinera mot, måste de svara: Nej, det ha vi icke gjort. — Men detta hindrar dem icke från att utmåla förslaget på det värsta och att hota dem, som vägra underskrifter, därmed, att de skola inför befolkningen framställas såsom kristendomsfiender och fosterlandsfiender. Avsikten med den åsyftade opinionsyttringen är klar: man vill söka skrämja först folkskolöverstyrelsen och sedan Kungl. Maj:t. Det är med särskild hänsyn till denna konstlade demonstrationsrörelse, som jag kommit till den övertygelsen, att det skulle vara hälsosamt, om andra kammaren nu begagnade tillfället att säga sin mening i frågan.

Mot motionen kunna onekligen åtskilliga befogade anmärkingar göras. Den innehåller en del oklarheter och motsägelser, som inbjuda till kritik.

Sälunda yrkar motionären, att kristendomstimmarna skola vara rena uppbyggelsestimmar. Häremot invänder utskottet med rätta, att uppbyggelse och undervisning aldrig kunna helt skiljas åt, och att barnen även genom kristendomsundervisningen böra få en behållning av fast kunskap. Däruti instämma ock reservanterna. I det avseendet äro utskott och reservanter ense.

De skilja sig bara däruti, att de ha något olika mening om vad man rätteligen skall förstå med fast kunskap.

Utskottet har i det avseendet använt sig av ordet »lärdomar». Detta är ganska skickligt gjort, ty från det ordet »lärdomar» kommer man nästan obemärkt över till ordet »lärosatser», och sedan det är gjort, är det jämförelsevis lätt att få fram, att kunskapsbehållningen av kristendomsundervisningen skall vara en fastställd samling av lärosatser, ett system av begrepp och begreppsdefinitioner, ett dogmatiskt kompendium.

Mot det sättet att resonera måste jag emellertid i likhet med reservanterna på det bestämdaste protestera. Det är icke riktigt på något enda kunskapsområde, trots allt vad kyrkoherde Rydholm nyss försökte utveckla för kammaren. Att giva barnen kunskap om t. ex. naturen är ej att lära dem definiera vad som menas med »natur», vad som menas med »materia», vad som menas med »energi», o. s. v. Att giva dem kunskap om vårt lands politiska historia är icke att lära dem definiera vad som menas med »samhälle», vad som menas med »stat», vad som menas med »regering» eller »förvaltning» eller »representation» eller någonting sådant. Nej, att ge barnen kunskap om naturen, det är att lära dem känna naturföremålen och naturföreteelserna. Och att giva dem kunskap om det historiska, det är att lära dem känna historiens personer och händelser. På samma sätt i fråga om kristendomen. Att giva barnen kunskap i kristendom är icke att lära dem definiera vad »Gud» är, vad »synd» är, vad »tro» är o. s. v. Nej, det är att lära dem känna de i bibeln skildrade personerna och händelserna. Känna barnen

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Aag. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

verkligen t. ex. liknelsen om den förlorade sonen, så ha de en viss åskådlig kunskap om synd, om ånger och om förlåtelse, även om de icke alls kunna definiera något enda av dessa begrepp eller läsa upp några katekestycken, som svara på frågorna: »Vad är synd?», »Vad är ånger?», »Vad är förlåtelse?».

Och icke nog härmed. Jag vill gå längre. Någon definitions-kunskap i dylika ting *kunna* 8—12-åringarna i våra folkskolor enligt naturens ordning icke ha. Det finnes visserligen personer, som tro, att om man bara ger barnen ett system av lärosatser och låter dem inläsa dessa, så har man på samma gång givit dem motsvarande tankar och till och med garanterat sig emot att en lärare icke skulle kunna bibringa barnen några däremot stridande tankar. Men detta är en ren inbillning. De inlärdade satserna äro för barnen som ett okänt språk, och en lärare, som är någorlunda slängd i sin katekiseringskonst, kan i de obegripna orden lägga in snart sagt vilken betydelse som honom behagar och få barnen att säga efter nästan vad som helst, som han säger dem före.

Kort sagt: genom att lära barnen verkligen känna bibelns personer och händelser ger läraren dem en fast och klar kunskap, som kan bli dem kär till livets slut. Genom att låta dem inläsa ett system av lärosatser ger han dem endast en utvärtes minnesbörda, som förr eller senare och oftast ganska tidigt, faller sönder och går till spillo.

Dessa, som jag tycker, mycket enkla sanningar, ha de frikyrkliga samfundet i vårt land länge insett. Såvitt jag vet, grundade frikyrkliga sin kristendomsundervisning för de små barnen på bibeln utan användande av någon s. k. katekesutveckling. Ja, de gå längre än så; de gå längre än reservanterna föreslagit. De utdöma t. o. m. — det har ju bland andra lektor Waldenström upprepade gånger offentligen gjort — Luthers lilla katekes. Det ha motionären och reservanterna icke gjort; de vilja ha den Lutherska katekesen kvar vid undervisningen, ehuru visserligen på ett annat stadium och på ett helt annat sätt än det hittillsvarande, nämligen i kyrkohistoriskt sammanhang.

Så mycket om det alldeles felaktiga påståendet, att man, om man vill ge barnen en fast kunskap i kristendom, måste begagna en katekesutveckling.

En annan oklarhet hos motionären, som utskottet påpekat, är hans tal om föräldrarnas samvetsfrihet. Reservanterna ha icke kunnat helt instämma i detta hans tal, och jag kan det icke heller. Jag anser icke, att *min samvetsfrihet* kränkes därav, att någon för mina barn utvecklar en annan religiös uppfattning, än den jag själv har. Men det är en *annan rätt*, som därvid möjligen kan bli kränkt, nämligen *min naturliga rätt som far* att få i väsentlig mån medverka vid mina barns uppfostran samt *min rätt som medborgare* att fordra, att då jag anlitar en offentlig skola, mina barn icke utan tvingande nödvändighet utsättas för djupgående slitningar mellan denna skola och hemmet.

I detta sista hänseende har utskottet sökt hävda den menin-

gen, att det skulle vara alldeles likgiltigt, om vid kristendomsundervisningen huvudvikten lägges på läsningen av bibeln eller på läsningen av en katekesutveckling. I vilketdera fallet som helst, menar utskottet, måste läraren bibringa barnen ett visst lärosystem. Håller man sig då till en katekesutveckling, så blir det system, som läraren bibringar barnen, det för statskyrkan fastställda; i motsatt fall blir det något, som läraren själv försöker deducera fram ur bibeln, och i så fall kan man riskera att få lika många lärobyggnader, som det finnes lärare.

Ja, hela denna argumentering står eller faller med den tanken, att det skulle vara möjligt och nödvändigt, att läraren bibringar småttingarna i våra folkskolor, 8—12-åringarna, ett visst lärosystem, vare sig det nu är fixerat av något visst kyrkosamfund eller det utpekulerats av honom själv. Såsom jag redan utvecklat, är det min mening, att *han skall göra varken det ena eller det andra*. Han skall låta 8—12-åringarna få vad bibeln själv bjuder, och vad Kristus själv bjöd sina lärjungar. Men *begreppsdefinitionerna och systemerna skall han förskona barnen för*. Gör han icke det, komma slitningarna mellan skola och hem att bli allt flera och allt mera svårartade. Gör han det åter, förskonar han barnen från dessa saker, som ligga över deras fattning, så bli slitningarna sannolikt inga eller åtminstone försvinnande få och små.

Häremot kan nu invändas — och det gjorde kyrkoherden Rydholm på ett synnerligen skarpt och påtagligt sätt — att lärarna i alla fall icke komma ifrån att dogmatisera. Herr Rydholm påstod till och med, att allt undervisande och allt lärande består i att dogmatisera. Det har jag verkligen under min långa lärarebana aldrig förr hört någon människa säga. Utskottet har tagit saken i något mera rimlig begränsning; det har sagt, att läraren ju skall läsa bibeln, och i bibeln, menar det, finnas vissa tankar, vissa satser, alltså vissa *dogmer*. Ja, det har till och med blivit sagt, att Kristus själv dogmatiserade.

Ja, slikt kan man säga. Sant är, att Kristus uttalat många tankar och satser, exempelvis då han vid brunnen i Sikar till den samaritiska kvinnan sade: »Gud är en ande; och de, som tillbedja honom, skola tillbedja i anda och sanning.» Men att påstå, att Kristus då satt och dogmatiserade, det är väl ändå en lek med ord. Det är nämligen — i alldeles rak motsats till vad kyrkoherden Rydholm sade — icke vilka satser som helst som man kallar dogmer, det är endast *på ett visst sätt tillkomna satser*, som heta så.

Jag begär icke, att kyrkoherden Rydholm skall taga vad jag härom säger för gott. Men jag skall åberopa en auktoritet, för vilken jag vet, att han i detta avseende böjer sig, nämligen professorn i dogmatik Einar Billing. Denne definierar begreppet »dogm» med följande ord: »en av den organiserade kyrkan sasom uttryck för dess tro genom dess erkända myndigheter fastställd lärosats, som för kyrkan i dess helhet och närmast för dess läroämne har att gälla såsom bindande norm». Jag tror, att dogma-

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Fort.)

tikern Einar Billing skulle blivit mycket förvånad över att höra det bruk av ordet »dogm», som nyss förekom från denna plats.

Med stöd av samma auktoritet skall jag erinra därom, att »den första stora dogmbildande perioden» inom kristna kyrkan inföll först under 4:e och följande århundrade, alltså minst 300 år efter Kristi död.

För övrigt vittna evangelierna samfält, att Kristus icke teoretiserade och dogmatiserade. Han talade mest i barnsligt enkla liknelser, alltid folkligt och konkret. Därför kunde det om honom också sägas, att han talade med makt, och icke som de skriftlärdar.

I samband härmed skall jag be att få anföra några ord av Tegnér i ett av hans berömda skoltal: »Dogmerna», sade han, »äro det abstrakta; bibeln, i synnerhet nya testamentet, är det konkreta i kristendomen. — — — Ett enda kapitel i Johannes, som alls intet dogmatiskt innehåller, kan väcka och liva religions-sinnet mer än alla katekeser och teologiska systemer tillsammans tagna. Det är en helt annan värld för den unga själen, där doftar en helt annan lutt, där strålar ett helt annat ljus, icke ett vetenskapligt, utan ett himmelskt.»

En nutida poet har nyligen med lika stor värme yttrat sig om katekesutvecklingen. Professor Kjellén — det är honom jag menar — förklarade häromdagen, att katekesutvecklingen var »ett slags matsäck» för vår bondebefolkning, »åtminstone i mera oförvillade bygder». Ja, nog är Anton Niklas Sundbergs katekesutveckling ett slags matsäck. Den var för våra barn torr och stenhård redan 1878, då den lades i knytet, och den är lika torr och stenhård den dag som i dag är. I jämförelse med den är bibelns värld för de små såsom ett land, som flyter av mjölk och honung. Bibelns ord välla ännu efter tusenden av år som ett springande vatten, och de komma att överleva tusenden av systemer och katekesutvecklingar.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Bergs i Stockholm anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Olsson i Berg som yttrade: Herr talman! Jag förstår icke herr Berg i Stockholm, då han säger att motionären och reservationerna icke vilja ha bort katekesen. Det framgår nog ganska tydligt, hur de vilja ha det med den saken. Det framgår också bra tydligt av det anförande, som herr Hellberg i första kammaren hade för några dagar sedan, däri han uttalade ett stort klander mot katekesen.

Jag finner det märkvärdigt, att motionären i sin motion framhåller katekesundervisningen såsom ett samvetstväng. I början av motionen säges, att de som äro missnöjda med den nuvarande kristendomsundervisningen anse att föräldrarnas samvetsfrihet kränkes; men då det längre fram talas om kristendomsundervisningen

såsom ett kränkande av samvetsfriheten och såsom samvetstväng, så synes detta närmast gälla barnen.

Vad nu föräldrarna beträffar, så tror jag för min del, att det icke är så stor del av dessa inom vårt land, som anse den nuvarande kristendomsundervisningen vara ett samvetstväng. Denna åsikt hörer nog egentligen hemma hos dem, vilka tagit till sin uppgift att såväl här i riksdagen som annorstädes arbeta på att få bort denna undervisning i våra skolor; och jag tror icke, att vårt svenska folk ännu är så bortkommet från sunt förnuft och god besinning, att det kan i sanning sägas, att dessa katekes- och kristendomsfiender tala i någon större allmänhets namn.

Vad barnen beträffar, så kan väl icke sägas, att här föreligger tvång på annat sätt än som gör sig gällande vid annan undervisning eller när kunskap skall bibringas dem i andra stycken. Barnen kunna ju, till en början åtminstone, icke hava förstånd till eller månhet om att få inhämta kunskap i vare sig ett eller annat, utan de måste tillhållas och manas att lära sig; och härtill, menar jag, fordras läroböcker. Så måste det också vara vid kristendomsundervisningen, om de ej skola bliva helt och hållet eller åtminstone i det närmaste okunniga. Kristendomsundervisningen blir intet samvetstväng för barnen, förrän de av andra, som äro fiender till kristendomen, blivit så frestade till att tvivla på de sanningar, som genom kristendomsundervisningen meddelas dem, att de blivit vilseledda. Då framträder kanske samvetstväng.

Det är nedslående märka att många skollärare och kristendoms-lärare finnas i vårt land, som icke vilja veta av katekesen och kristendomsundervisningen, men lyckligtvis är dock icke detta förhållandet med alla.

Jag skall be att få läsa upp ett litet stycke av ett brev, som jag erhållit från en mycket aktningsvärd skollärare i Bohuslän, och som visar, att det icke är alla skollärare som klandra katekesen och kristendomsundervisningen. Han talar litet också om samvetstväng. Han säger så här:

»Säkerligen blir samvetsfriheten mycket mera kränkt, om katekesen uteslutes från skolan; ej heller böra de bestämma, som hava låtit sig så förvillas, att de fått ett så vilseledande samvete.

Att utesluta katekes och inskränka kristendomsundervisningen i skolan, är en orättvisa mot de lärare, som givit sig in på den banan blott för att bli lärare i detta ämne — och dessa äro nog ej så få — och en omläggning av kristendomsundervisningen i denna riktning skulle blott medföra ökat arbete för lärarne samt sämre resultat. De hava på seminarierna fått inhämta och lära sig att undervisa efter de nu gällande läroböckerna och hållit på därmed i flera år, varför icke blott innehållet utan även metoden är väl inlärd. Att då börja på med något nytt medför icke blott ett sämre resultat utan även ett ökat arbete för läraren. Tiden till detta onödiga arbete kunde användas till något nyttigare. Yrkandet på att uttränga katekesen ur skolan och att minska tiden för detta ämne går egentligen ut på att uttränga all kristendomsundervis-

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

ning ur skolan, ehuru man ej nu vågar ta steget fullt ut. Om så sker, så är detta mycket att beklaga. Det tjänar ingenting till, vad förmåner skolans lärare annars få i förbättrade löner och dylikt, när den största förmånen berövas dem, vilken är att få meddela en god kristendomsundervisning.»

Detta var hans ord.

Skulle katekes och kristendomsundervisningen bortföras från skolan så rubbas också i hög grad och borttages enligt min mening en av vår kristna läras, vår kristna religions grundvalar. Den kristna läran, den Lutherska läran är ju av våra förfäder antagen i vårt land. Dessa våra förfäder hava varit mycket angelägna om att både få införa denna lära och om att få behålla densamma, de hava manligen försvarat densamma, kämpat och offerat bade liv och blod för denna läras bibehållande. Vi vilja ingalunda heller hava avskaffat den, vi vilja bibehålla den och äro vi icke måna härom, så ådraga vi oss ett mycket stort ansvar. Då nu denna motion så starkt framhåller katekesundervisningen såsom ett samvetstväng och t. o. m. talar om kristendomens avlägsnande, som ämne på folkskolans läsplan, så kan jag icke annat kalla detta än ett mycket stort angrepp, ja en attack mot vår kristna lära.

Jag förstår icke vad motionären menar då han i motionen yrkar »att undervisningen i kristendom måtte komma att helt grunda sig på läsning av bibeln eller i särskilda läroböcker sammanförda bibeltexter».

När det talas om undervisning och att denna skulle grunda sig på bibeln, så är det väl meningen att barnen skola lära något och i sitt minne behålla något av undervisningen. Detta kan enligt min mening icke ske genom att någon gång läsa ett kort stycke ur bibeln. Sedan skulle det väl vara motionärernas mening, att varje lärare skulle uttyda och förklara detta bibelstycke efter sitt huvud och sina åsikter, men då bleve det nog icke alltid överensstämmande med bibeln. Ja, tyvärr händer nog att så tillgår under nuvarande förhållanden. Beklagligtvis finnas här många skollärare som icke tro på bibelns sanningar.

Emellertid, vill man verkligen hava en undervisning, som grundar sig på bibeln, så kan väl ingen bättre givas än Luthers lilla katekes. Det är verkligen ett stort förakt mot denne store reformator, som vi alla äro så mycket tack skyldiga, att vilja förkasta hans lärobok, men det största föraktet visas dock mot Gud själv, på vars ord denna lärobok grundar sig.

Vad gör ni motionär när ni frambar en sådan motion? Jag bara frågar. Vad menar ni? Luthers lilla katekes, denna barnlära som vi dagligen borde öva i alla våra livsdagar, där så många tusende barn fått den största, den värdefullaste undervisning för livet, detta, som mången glömt eller mindre värderat till en tid, men på äldre dagar åter tagit upp i sitt minne och i sitt hjärta, till vägledning, tröst och hjälp i livets strid, ja, ända in i döden, denna lilla bok vilja ni taga bort från våra skolor, från våra barn och vårt folk. Vi protestera i högsta grad häremot.

Motionären säger sig vilja sätta bibeläsning i stället, ja, det låter ju vackert, men det är väl icke mycken mening med, och det är väl bara under en övergångstid. Finge ni bara bort katekesen ur skolan, så bleve nog nästa förslag att få bort bibelläsningen och bibeln. Härigenom tro ni eder vinna terräng och framgång för edra socialistiska ideer. Men besinnen vem ni strider emot, det är icke mot människor allena utan mot Gud själv, men eder skall aldrig till fullo lyckas. Aldrig skall bibeln kunna utrotas från jorden och Gud har själv sagt: »Himmel och jord skola förgås men mina ord skola icke förgås.» Bibeln skall finnas, intill dagarnas ända.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Att barnen få läsa bibeln i skolan, det är väl bra, det har väl ingen sagt emot. Men bibeln behöva de små, de unga, ja vi alla en förklaring över, och en sådan hava vi, enkel och kortfattad, men tydlig och klar, uti Luthers lilla katekes.

Att föregiva, det bibelläsning någon kort stund i skolan skulle bliva bättre och full ersättning för vad som genom katekesens inlärande förloras, det är att vilja vanställa saken. Nej, det ena bör man göra och det andra icke låta.

Motionären säger i sin motion: »Enda sättet att nå den fulla samvets- och religionsfriheten torde vara att gå de vägar, som anvisats dels av andra kammaren genom dess beslut av den 8 maj 1909, då den med 115 röster mot 98 biföll väckt motion (nr 217), vari hemställdes om skrivelse med anhållan, att 'det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, om och på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning må giva anledning', dels av herr Knut Kjellberg i hans motion i andra kammaren nr 291 vid 1911 års riksdag i vilken han vill ersätta den nuvarande kristendomsundervisningen med en objektiv historisk undervisning i religionskunskap.» Ja, här se vi varthän de syfta.

Folkets bildning på biblisk grund, kunskapen om Gud, hans bud och befallningar, om skapelsens och återlösningens stora verk, om den helige Ande och om huru allt detta genom ordet, bönen och sakramenten kommer människan till godo, varom katekesen lärar, detta vilja ni förhindra, och dock är denna bildning den ädlaste och denna kunskap den värdefullaste som gives under solen.

Motionärerna säga vidare i motionen: »Den stora majoriteten i andra kammaren mot herr Kjellbergs motion tyder emellertid på att betänkligheterna ännu äro för stora för att man på den vägen skall komma fram till religions- och samvetsfrihet inom den närmaste framtiden. Men en annan väg torde finnas, som, om den inte för till full religionsfrihet, dock undanröjer de svåraste missförhållandena för närvarande.»

Tack vare första kammaren har denna nya väg som motionärerna tro sig hava funnit, icke befunnits vara tillräddlig att besträda och jag har hopp om att även andra kammaren fattar ett sådant välbetänkt beslut som första kammaren i denna fråga gjort.

Herr vice talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Vidare anförde

Herr Räf: Herr vice talman! Det var med mycket stort intresse jag väntade få höra herr Bergs i Stockholm anförande. Det är nämligen icke länge sedan vi här i kammaren fingo utdelat ett litet häfte, i vilket det meddelades, att vi hade att förvänta en religionsundervisning, som skulle tillfredsställa såväl herr Räf som herr Z. Höglund. Det var väl grunddragen av denna undervisning vi nu fingo höra, kan jag förstå. Men det får jag säga herr doktor Berg, att den undervisning, som skulle utgå från sådana principer, den tilltalar åtminstone icke mig, om det också kan hända att den tilltalar herr Z. Höglund; det skulle verkligen icke förväna mig så mycket, om det senare vore fallet.

Lika intresserad som jag var att få höra detta anförande, lika överraskad blev jag över att få höra det yrkande, som herr Berg sedan gjorde, nämligen om bifall till reservationen. Jag förstår således i vad riktning utvecklingen kommer att gå, eftersom talaren ju har en sådan stark ledning över folkskoleväsendet i vårt land, och jag kan även förstå vad de kristna intressena ha att vänta sig under den närmaste tiden.

Då jag ser på hela detta utskottsutlåtande får jag åtminstone den uppfattning, att mycket allvarliga faror äro på färde och jag kan då icke låta bli att tänka på den ursprungsbeteckning, som den däri behandlade motionen har. Det är ju så, att det är en socialdemokrat i första och en i andra kammaren, som framburit denna fråga. Ja, säger motionären, det gör väl detsamma, vem som väcker motionen. Nej, det gör visst icke detsamma. Då jag ser något, som kommer från socialdemokraterna, tittar jag först efter i det politiska program de ha, liksom jag också ser på det liberala programmet och på högerns program, när det gäller saker, som härröra från dessa partier. Vad har jag då i avseende på kristendomen i det socialdemokratiska programmet? Jo, helt enkelt: bort med kristendomen som statsreligion. Kristendomen får vara en privatsak och därmed jämt.

Antagligen är det också denna ursprungsbeteckning, som bestämt de liberala medlemmarna i utskottet att taga avstånd i denna sak av vilket avståndstagande jag också känner mig synnerligen tilltalad. Nu hoppas jag också att de komma att följa sina företrädesmän i voteringen, och då är det icke så farligt med saken. Den räddningsplanka, som utlades från Stockholmsbanken, tänker jag eller vill jag åtminstone hoppas icke må komma alltför mycket till användning.

Nå, men säger man, i denna motion har man ju icke begärt att kristendomen skall borttagas som statsreligion. Nej, tackar för det, man törs icke gå så långt på en gång. Att leka med saken alltför vårdslöst är ganska farligt för partiet. Det finnes något, som kallas religionsfanatism, men det finns också något, som heter tro. Den senare är nog mäktig att övervinna

världen, om det gäller, och den förra leker man icke med ens i de muhammedanska länderna.

Vad vill man då nu? Jo, i första rummet vill man tränga bort kristendomen så långt som möjligt. Varför? Jo, för att få rum för de profana ämnena. Stå dessa då så ofantligt långt efter, att man nödvändigt måste sätta kristendomen tillbaka? Jag tror visst icke att så är förhållandet. Tvärtom, de profana ämnena ha nog tillräcklig andel i undervisningen redan nu. Och se vi på folkundervisningskommitténs utlåtande, ha vi att vänta att kristendomen redan därigenom kommer att betydligt trängas tillbaka. För övrigt är det icke något nytt drag, att man vill beskära kristendomsundervisningen; det har varit så i alla tider, och minst förvånar det mig, att detta krav kommer från socialdemokraterna. Kristendomen har varit en nagel i ögat på folk i allmänhet ända från födelsen i stallet och till dess folkmassan utanför Pilatus' palats ropade sitt: korsfäst! Det har i alla tider varit så, att många arbetat på att de kristna lärorna skulle undanskymmas så långt som möjligt.

Men vad som gör saken för mig allra mest vedervärdig, är att man i första rummet söker få bort kristendomen, så långt möjligt är, ur minnet. I motsatt riktning åberopar jag en auktoritet, som står för mig högre än någon här i denna kammare gör, och det är aposteln Paulus. Han prisar Timotius, i synnerhet därför att denne från barndomen, ja ända från den späda *barndomen*, känt de heliga skrifterna och bevarat dem genom livet, så att han sedermera blev duglig att undervisa även andra.

Och man säger, att det är ungefär likgiltigt, hur man framställer religionen, om det också är litet hit och dit, så är det så långt ifrån förhållandet att tvärtom Paulus erinrade korinterna att lägga märke till med »vad ord», vilka uttryck, han förkunnade dem evangelium. Det var således visst icke likgiltigt för Paulus, hur detta uppfattades, utan han var mycket angelägen om att det skulle vara klart och tydligt.

För övrigt, vad äga vi annat än det vi ha i minnet? Då vi i allmänhet röra oss i det politiska och världsliga livet, vad är det annat vi ha än det som är i minnet? Vi känna oss så mycket rikare, ju mindre vi behöva rådfråga lexikon och handböcker. Det vi ha i minnet, det är vår egen personlighets egendom, det sammansmälter med oss själva och gör oss starka i livet, så även i rent kristligt avseende. — Herr doktor Berg anförde nyss lektor Waldenström. Jag talade också en gång med Waldenström, och eftersom han själv läst mycket Guds ord och översatt Nya Testamentet, sade jag till honom: »Du kan väl Nya Testamentet utan till från pärm till pärm?» »Nej, visst inte», svarade han, »det är alldeles märkvärdigt så få bibelspråk jag kan. Det är egentligen så, att jag i mina uppbyggelseföredrag i allmänhet använder endast de jag läste i katekesen. De sitta kvar i minnet sedan barndomen och komma just därför till praktisk användning.» — Detta gav mig en livlig erinran om att just vad man lär i barndomen, det sitter i.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

Då någon talare här sade, att vi icke minnas något av vad vi lärt, ber jag få säga, att jag en gång blev oförberedd ombedd att hålla ett nykterhetsföredrag och skulle skaffa mig någon text. Då kom jag ihåg skriftordet: »Pröva vad din kropp sunt är och se vad honom osunt är, det giv honom icke.» Det kan hända, att jag icke läst detta på närmare fyratio år, men det satt kvar från katekesen. Och jag kanske kan minnas litet till. Man må icke heller tro, att detta ligger som något dött kapital, utan det är, som Bismarck sade i den tyska riksdagen: Vare sig ni äro medvetna om det eller icke, mina herrar, så hjälper kristendomen eder långa stycken på eder väg och i svårigheter. Och om Bismarck kunde uttala sådana ord, så förstå vi att det även kan gälla för oss. För övrigt, när man kommer i svårigheter i livet, i nöd eller i död, tror ni, att man då alltid har böcker att läsa? Är det då icke bra att ha något i minnet, varifrån man matar in det direkt i själen. Det kan hända, att åtskilliga av oss, som stå här i dag och icke vilja ha denna utanläsning, kunna vara glada en gång att i minnet ha något, som ger liv och krafter.

På vilket område i livet behöva vi icke minnet? Är det icke lika bra att vi minnas religiösa sanningar, då dessa behövas, som att vi minnas multiplikationstabellen, när vi behöva den? Det är sedan tillämpning det är fråga om i båda fallen.

Då drager man på vidare och säger, att man skall taga bort katekesen och läsa endast bibeln. På den vägen skulle det nämligen krävas kortare tid för bibringandet av samma kunskaper. Hur kan man påstå något sådant? Om jag tager första artikeln, så innehåller den i katekesen visst tio ord inalles. Hur mycket får jag icke läsa i bibeln för att klart få in samma begrepp som dessa tio ord giva? Det tar många gånger så lång tid. Och tar jag sedan ur andra artikeln, vad som däri angår uppståndelsen, så är det fyra ord. Om jag skall få ett lika klart begrepp om den saken genom att läsa bibeln, behöver jag läsa igenom vad som därom avhandlas i fyra evangelier, första korintierbrevet 15 kap. och många andra ställen. Tar det då icke kortare tid att i stället få i andra artikeln lära sig endast fyra ord? Det tycker åtminstone jag.

Sedan fingo vi mycket starkt betonat av doktor Berg, att han ville icke alls, att man skulle ha några fasta begrepp i avseende på religionen. Jag får då säga, att det icke är den nuvarande läroboken vi hålla så hårt på, och det har icke heller herr Rydholm gjort, men vad som framgått av hans anförande och vad jag vill instämma i, det är, att barnen ändå behöva skaffa sig fasta begrepp även i fråga om vad som hör till religionen. Om jag går till grammatiken, visst vill man ha fasta begrepp där, om jag går till matematiken, till trigonometrin, till kemien så är det ju huvudsakligen formler man får lära sig, och har man dem väl i minnet, så har man det viktigaste. Om jag t. ex. har de kemiska formelerna jämte atomvärdena och atomvikterna i minnet, så kan jag vid laborationer operera långa stycken utan andra hjälpmedel. Och

för övrigt, om man är så ofantligt rädd på det socialdemokratiska hållet för dessa dogmatiska läror, så finnes det söndagsskolor också, dit det kunde vara lämpligt att de skickade sina barn. Men jag har sett, att de undvika de kristliga söndagsskolorna och i stället skicka sina barn på s. k. sagoaftnar, där de få höra om allehanda saker mellan himmel och jord, men minst av allt lära kristendom.

Jag vill således säga, att tager man bort alla fasta begrepp, så står man färdig att under namn av kristendomsundervisning utvidga möjligheten att lära ungefär vad som helst. Om jag anför »Folkskolans Vän», så kan ingen påstå, att jag anför någon folkskollärarefientlig tidning, utan tvärtom en mot dem mycket vänskaplig sådan. Men den tidningen säger, att lärarna börja framföra vilka åsikter de behaga under form av religionsundervisning. Om det är så redan nu, trots den lagstiftning vi ha och trots de band, som dock lärarna borde känna sig ha i förhållande till t. o. m. strafflagen, huru mycket värre skulle det då icke bli i detta hänseende, om det band, man nu här står färdigt att slita, verkligen kommer att försvinna?

Nu är att märka, att vad motionärerna vilja härvidlag, det angives litet olika inför olika forum. I riksdagsmotioner kan man icke sjunga ut riktigt bra, det förstår man ju, men att stå och tala på Folkets hus går bättre, där kan man mycket ljudligt sjunga ut vad man menar. Jag har här ett urklipp ur Dagens Nyheter, som väl får anses såsom ett sanningsvitne från den sidan, och där står att motionären i första kammaren på en diskussion yttrat följande: »Intet hindrar att läraren i fråga om t. ex. undren omtalar för barnen att en del människor uppfatta dessa som legender, andra som religiösa fakta. Vill han delge dem sin egen uppfattning, står det honom fritt.» Ja, detta sista är precis vad man vill, och det fattas icke att man delgiver barnen sådant fritt redan nu, men det skulle efter detta bli sju resor värre.

Om vi se efter, vad man här och där meddelar i kristendomsundervisning, så tycker jag att det räcker till. Jag skall anför några exempel, antingen hämtade ur officiella handlingar eller också hämtade ur en biblisk historia, som folkskolelärare utgivit, eller ur en folkskollärares katekes, och jag vill betona, att med den katekes, som här är ifråga, icke förhåller sig så, att den, ehuru utkommen i boklådan, icke blivit använd, utan den har verkligen varit använd, och det i flera upplagor. Då jag 1909 motionerade om frihet för kristligt sinnade föräldrar att taga sina barn från kristendomsundervisningen, svarade man nämligen från ledande håll i denna kammare, att denna katekes icke blivit använd i folkskolan. Jag skrev då omedelbart till vederbörande och fick intyg på och till och med skolrådsprotokoll på, att katekesen i fråga blivit använd av lärare och att den läraren användes fortfarande i folkskolan. Det intyget ligger här i min pulpet, ifall det skulle krävas att jag visade det. I dessa läroböcker m. m. står nu litet, som ger oss ett begrepp om, vad vi ha att vänta i ännu högre grad, om motionärerna få sin vilja fram. Det heter t. ex.

Ang. Kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.

(Forts.)

läran om skapelsen grundar sig på ett par israelitiska sagor. Bli det bättre om man undervisar om sådant än att man undervisar enligt vår nuvarande katekes. Och vidare säges det: Om syndfallssagan vore sann, tar Gud sin tillflykt däri till osanning, är människornas fiende, men ormen deras vän och välgörare. Tycker man detta är något bättre än den berättelse, vi för närvarande ha och det begrepp vi i allmänhet söka meddela våra barn? Vidare: Änglar kunna på sin höjd få figurera i sagor. I hur många hem har man icke förtalt om änglar till stor vederkvickelse, tröst och uppmuntran för barnen. Och läroboksförfattaren fortsätter så här: Man kan icke nu tala om dem för barnen. Och detta oaktat man har talat i så många århundraden och oaktat aposteln säger uttryckligen ifrån att änglarna äro tjänsteandar, utsända för deras skull, som saligheten ärva skola. Det är klara och bestämda ord, men hos folkskolläraren-författaren är det bara sagor. Vidare få vi reda på i dessa folkskolelärares lärda betraktelser, att Gamla Testamentets berättelser äro förfärliga, ja förfärligare än själva katekesen. Där kommer man således till kulminationspunkten, katekesen. Det vill säga, katekesen går tydligtvis i orimlighet under allt annat, eller över allt annat, hur man nu vill taga det. Ingenting är så förfärligt som den. Så få vi vidare reda på i dessa de höglärda mäns läroböcker att Guds enfödde son är icke ens något enastående exempel av människa. Nej, visst det. Kanske skulle det vara bättre med en sådan undervisning än att fortfarande hålla sig till andra trosartikeln. Herrarna kunna tänka sig, hur det skulle ställa sig bland folket, om sådana läror finge spridas i full frihet utan någon som helst laglig begränsning, då man redan nu kan tala på sådant sätt.

Vi hörde nyss doktor Berg tala om det berömvärda Jesu tal i ett kapitel i Johannesevangeliet. Men hur heter det här? Jo, man säger: Vi kunna fastslå såsom ett faktum, att Jesus aldrig hållit de tal, som finnas i fjärde evangeliet. Hur vet nu denne folkskollärare detta? Hur kan en folkskollärare bära sig åt på sådant sätt, om icke högmodet alldeles runnit över kanten. Det är ju rakt omöjligt att historiskt bevisa någonting härvidlag mot de uppgifter vi äga i Nya Testamentets skrifter. Det har man försökt så mycket, men det står fast i alla fall. Vidare heter det här: Det finnes icke den ringaste tillstymmelse till sannolikhet, att Jesus verkligen utfört underverken — de äro för övrigt rena trollerihistorier. Det är verkligen tilltaget, så det förslår. Jag undrar, hur det skall gestalta sig, när folket uppfostras i en sådan religion. De bli väl trollkarlar då allihop, om icke någonting ännu värre. Vi få vidare reda på, att själva kristendomens grundval, Jesu uppståndelse, endast är en sägen, samt att Pauli rättfärdiggörelselära är full av motsägelser o. s. v. Om det får spridas en sådan kristendomsundervisning, d. v. s. var och en får frihet att undervisa, hur han vill, bara han gör det med bibeln i handen — och även dessa herrar göra ju detta — hur skall det då taga sig ut, när dessa ett par hundra tusen barn årligen komma till prästen för att kon-

firmeras? Man får ju antaga, att en hel mängd barn undervisats av kristligt intresserade folkskollärare och kommit till tro. men å andra sidan skulle ju också många ha fått en undervisning av det slag, som jag här lämnat några prov på. Vad skall prästen då taga sig till? Förstår man, vad som blir konsekvensen av allt detta? Nog bör varje förnuftig människa förstå det utan att därpå spillas många ord. Nu säga somliga: ja, men jag är frikyrklig och bryr mig därför icke så mycket om dogmatiken. Är det då bättre, tror man, med en dogmatik, sådan som den jag här skildrat? Skulle den medföra större fördelar för de frikyrkliga? Ja, säger man. men dessa även på detta sätt undervisade människor kunna ju omvändas. Tror man då verkligen, att det gift, som med dessa läror inplantas i ungdomen, någonsin lämnar själen? Jag har själv erfarenhet av vad det vill säga att få sådana läror inplantade redan i barndomen. Då man säger, att evangelium skall väl bita även på dessa, så visar man, att man icke har stor erfarenhet av vad det här gäller. Gå ut och tala med missionärerna. De ha erfarenhet av vad det vill säga att predika evangelium för människor som icke ha någon kristlig odling, någon dogmatik alls. Tror man, att missionärerna i allmänhet bara genom att predika få hedningarna att komma till tron? Nej, de måste undervisa dem. Jag har talat med flera missionärer om detta, och de ha uttryckligen sagt: det går icke utan att man först undervisar. Sedan kan Kristi evangelium så småningom taga på hedningens hjärta.

För övrigt vill jag säga, att den frihet, som man här talar om, att man vill åstadkomma, den kommer ovillkorligen att få till följd en utbrytning från folkskolan beträffande kristendomsundervisningen, såsom förresten anfördes av prosten Meurling 1909, då min nyssnämnda motion behandlades. Tror man verkligen, att vi i längden skola skicka våra barn till skolor med en sådan kristendomsundervisning? Då skulle vi ju vara verkliga tyranner. Nej, vi måste taga bort dem från skolan i så fall. Det pågår också redan för närvarande i detta avseende en långt starkare rörelse än vad nog de flesta ana, och redan äro förberedande arbeten i denna riktning gjorda. Den, som verkligen vill ha folkskolan till botten-skola, bör också väl akta sig för att åstadkomma en sådan stor klyfta mellan folkskolan och de svenska föräldrarna, som skulle göra, att dessa bleve icke blott liknöjda utan rent av fientligt stämda mot densamma. Och för övrigt, mina herrar, tror man, att man med sådant som detta och mera dylikt får en lämplig löpgravsreligion. Vi se ju i Frankrike för närvarande hur man kallat tillbaka prästerna, som man förut skickat ifrån sig. Soldaterna behöva Kristi evangelium i löpgravarna såsom motvikt mot frestelserna.

Vad sedan beträffar moraliteten, så hur tror man, att det skall gå med den, om det nämligen förhåller sig så, som det heter i en skrift, som jag har här, undertecknad av bland andra ärkebiskop Ekman, general Rappe, Waldenström, Rudin, m. fl.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

eller inalles 24 ledande män från olika kristliga riktningar. Det heter där: »Endast av kristen tro härflyter den sedliga kraft, som skapar sann kulturutveckling och verklig lycka, evad den gäller den enskilde medborgaren eller hela folket.» Och professor Lehmann har nyligen sagt: »Att gripas av tanken på Gud, det är det första i all moralitet.» Men vart menar man då att det skall taga vägen med moraliteten, om vårt folk i stället skulle få en sådan kristendomsundervisning som den, jag nyss omnämnde, att leva på? Då skulle det helt visst bliva så, att den första bästa skaffade sig lämplig miljö för sina åsikter. Och den allmänna moraliteten blefve därefter.

Emellertid står det nog fast, vad en av socialismens största profeter en gång sagt, nämligen att kristendom och socialism äro som eld och vatten, och därför förvånar det mig icke heller, att man från socialdemokratiskt håll framburit denna motion, utan jag anser det såsom ett bevis på principfasthet, som jag i och för sig respekterar. Då de nu i god tid givit tillkänna, vad de bära i sitt program, så vet man ju, var man har dem, och programmet är för mig det avgörande, såsom jag redan i början av mitt anförande sade. Där ser man hela den linje, efter vilken de vilja gå fram.

Det är mycket glädjande, att det icke varit mer än fyra socialdemokrater och ingen enda borgerlig som instämt i denna reservation. Också jag skall be att få förena mig i utskottets hemställan och yrkar alltså bifall till detsamma.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Det yrkande om bifall till utskottets hemställan, varmed jag hade tänkt sluta mitt anförande, kommer jag icke att framställa efter det yttrande, vi nu hört av herr Räf på Smålandsbanken. Jag vill — och det är varje människas plikt — söka visa respekt och aktning för vars och ens övertygelse först och främst i religiösa frågor. Men jag vill säga, att jag knappast kan erfaras en vidrigare känsla av avsky än när jag hör det sätt, varpå herr Räf behandlar de religiösa spörsmålen, detta jonglerande och lekande framställningssätt, med vilket han kniper sina applåder och inhöstar den ena mer eller mindre sarkastiska skrattsalvan efter den andra. Vilken effektiv hjälp herr Räf och hans gelikar lämna till det pågående avkristningsarbetet, det ha de nog ingen aning om. Jag kan knappast tänka mig en vidrigare och lägre uppfattning av de religiösa värdena, än när herr Räf försöker förenkla frågan dithän, att han förmenar, att ju mera rent yttre minneskunskap man har om de religiösa sanningarna, dess större garanti har man att reda sig i denna världen. Om herr Räf en dag, när han gör upp ett affärskontrakt, skulle ha glömt ordalydelsen av sjunde budet, så undrar jag, om han på grund

därav skulle stå så hjälplös, så att han icke kunde iakttaga ekonomisk redlighet.

Jag skall i alla fall, herr talman, då jag nu har ordet, be att få ange min rent personliga ståndpunkt till den föreliggande frågan. Det har varit med den allra största svårighet, jag kunnat komma till någon bestämd uppfattning i densamma. Det är då först nödvändigt att göra klart för sig frågans rent principiella innebörd, och det är väl den: *bör överhuvud taget religion ingå i statens fostran av barnen och ungdomen?* Den åskådning som därvidlag säger, att man skall alldeles utesluta religionsundervisningen och kristendomsundervisningen från skolans schema, den åskådningen är, kan man väl säga, på retur. Man har praktiserat detta i åtskilliga länder, men jag tager bara exemplet Amerika, och det är väl ingen, som icke måste erkänna, att detta är ett synnerligen avskräckande exempel. Då man överlämnar religionsundervisningen och kunskapsmeddelandet åt det privata initiativet, så följer därav ofelbart, att den religiösa kunskapsnivån sjunker på ett intensivt sätt, varpå hela Amerikas religiösa liv utgör ett tydligt bevis.

De flesta äro alltså ense om, att religions- och kristendomsundervisning måste förekomma på ett eller annat sätt, i en eller annan form i skolorna. Men sedan skilja sig vägarna, då frågan gäller, huruvida denna undervisning skall vara fullt objektiv och dogmfri eller icke. Man måste väl erkänna, att värdet av en fullständigt objektiv religionsundervisning kan ur ren uppfostringssynpunkt sättas i fråga. När det gäller undervisningen i den profana historien, så är det omöjligt för läraren att iakttaga full objektivitet. Han måste försöka hos barnen inpränta fosterlandskärlek, och när det är fråga om samhällsläran, måste han framhålla de rent positiva samhällsdygderna och samhällsplikterna. Staten tolererar ju icke där den mest fullständiga tankefrihet. Så t. ex. släpper den icke fram på undervisningens område rent statsanarkistiska eller individualistiskt-anarkistiska tankeriktningar, utan staten tager, kan man säga, parti i undervisningen på ett tydligt sätt. Nu har, såsom vi veta, den ledande tanken i motionen varit, att man nu skulle söka så gott sig göra låter förverkliga det gamla kravet på samvetsfrihet genom att alldeles frigöra undervisningen från dogmatik och i stället ägna kristendomslektionerna åt läsning av bibeln eller därur hämtade vissa bibeltexter. Ja, jag skulle då vilja säga, att det nog är en illusion att tro, att man genom att gå den väg, som motionären anvisar, kan åstadkomma den totala samvetsfriheten. Det är enligt min uppfattning absolut omöjligt, ty det måste dock bli så, att när läraren exempelvis låter barnen läsa evangelierna, så är det alldeles omöjligt att låta dessa 10-, 12-åringar bara läsa ett stycke, utan läraren måste naturligtvis också, även om han icke använder någon som helst handledning eller lärobok, utveckla och för barnen framlägga den och den religiösa personens företräde framför andra,

Ang. kristendomsundervisningen folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

eller den och den religiösa tankens värde för människorna och dess värde för barnen själva, som sitta där. Och naturligtvis skulle då t. ex. en ateistiskt tänkande fader kunna invända: »nu är ju inte samvetsfriheten genomförd, ty, låt vara, att ni icke avfordra barnen en fullständig konfessionell bekännelse, så påverka ni dock mina barns tankeliv och samveten i en viss riktning. Ni iakttaga en viss partiskhet i framställningen av den religiösa livsåskådningen och dess främsta bärare och försöka ge barnen en viss inblick i detta galleri och försöka ge barnen del av dessa personligheters religiösa livsvärden, och därigenom blir barnens tankefrihet icke fullt intakt, utan det blir en viss påverkan och en viss färgning av densamma. Sålunda, och det skulle jag särskilt velat ha sagt till de ärade kamrater av det parti jag tillhör, får man icke överskatta denna motion, såsom att man därigenom skulle få något kriterium på eller någon garanti för att genom densamma den verkliga samvetsfriheten uppnås. Det är den verkligen inte.

Formellt, och knappast det förresten, vinnes ju därigenom en konfessionslös kristendomsundervisning med dess ur uppfostringssynpunkt ganska tvivelaktiga värde, men realiter bibehåller staten i alla fall sin uppgift — och den måste göra det — att i sin fostran söka religiöst och kristligt påverka det unga släktet, och jag tänker, att reservanterna icke kunna förneka detta.

Men om man då står på den ståndpunkten, att så länge en religiös världsåskådning ingår som ett integrerande moment i samhällets liv och är en av de viktigaste och djupast ingripande faktorer, varmed man har att räkna, då blir det också en statsangelägenhet av rang att försöka för ungdomens fostran få fram det yppersta inom religionens värld och icke blott att tillägna sig detta som kunskap utan också att för sin karaktärsdaning mottaga dessa religiösa värden.

Jag vet, att jag i fråga om det jag nu vill tillägga icke har någon rätt att tala å mitt partis vägnar, kanske snarare tvärt om, men jag vill som min personliga uppfattning ha sagt, att för mig står såsom någonting naturligt, att även den socialistiska staten bör kunna ha ett sådant intresse, så länge den ser, att det stora folkflertalet vill bibehålla kontakten med religionens värld. Den bör då se till, att det bästa och yppersta ges.

Man kommer därifrån till ett annat spörsmål, nämligen *hurvida den kristendomsundervisning, som svenska staten numera meddelar i svenska barndomsskolorna, är sådan, att den verkligen ger en religionskunskap, som verkar karaktärsdanande*. På den frågan har reservanten och motionären svarat ett bestämt *nej*, och däri vill jag utan tvekan instämma. Naturligtvis får man erkänna, att man icke får förenkla problemet dithän, att all mänsklig skröplighet skulle ha sin grund i och kunna skyllas på den bedrövliga kristendomsundervisningen. Den har naturligtvis många andra orsaker. Bland annat vill jag erinra om endast något sådant, att

det är min tro, att vi med den yppersta vare sig moraliska eller etiska eller religiösa undervisning icke lära kunna bekämpa den allmänna ekonomiska oredlighet och vinningslystnad, som utmärker människorna, ty orsaken därtill ligger väl i den ekonomiska struktur, som genomgår vårt samhälle. Och å andra sidan måste man naturligtvis i sannings namn erkänna, att hur ynkligt än resultatet av kristendomsundervisningen ter sig, finnas naturligtvis många frukter, som människorna icke se, eller, för att citera Strindberg: religionen och kristendomen kunna vinna sina segrar utan att det alltid blir omnämnt i tidningarna. Men i stort sett måste man naturligtvis erkänna, att resultatet av den kristendomsundervisning, som staten lämnar vår ungdom, är synnerligen bedrövlig.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Och jag skall be att här få vidröra en fråga, som det förvånade mig att herr Fridtjuv Berg icke vidrörde, vilket är dess mer egendomligt, då han har en så mångårig pedagogisk erfarenhet. Man kan inte neka till, att den tid, vari vi nu leva, genomgår en religiös kris utan motstycke i historien. Orsakerna känna vi nog också. Det är den vetenskapliga forskningen och hela den historiska utvecklingen, som har givit oss en delvis helt annan uppfattning av stora partier i den bibliska historien, och den har också starkt påverkat vårt allmänna tänkande och även vårt religiösa tänkande. Det har under sista århundradet *hänt* någonting på religionens område. Men detta märks absolut icke på den undervisning, som nu gives i vårt lands barndomsskolor. T. ex. den yttre kunskap om världen och människorna, som framträder exempelvis i gamla testamentets böcker, ha människorna i våra dagar i stort sett kommit förbi. Hela den gamla hebreiska världsbilden, som genomgår den judiska religionen och därifrån flyttats över i kristendomen, har, såvitt jag vet, kommit i en ohjälplig konflikt med den världsbild, som de flesta av oss mottagit. Och lika ringa hänsyn som den historiska kristendomsundervisningen tar till den historiska forskningen och dess resultat, lika litet hänsyn tar undervisningen i den kristna trosläran till det olika andliga läge, vari människorna nu befinna sig och därav blir följden, att vi speciellt i våra folkskolor ha denna bibliska historia, som de verkligt teologiskt utbildade lärarna, prästerna och andra, på så många punkter ändå måste taga avstånd ifrån. Det är ett faktum, att det meddelas en viss religionsundervisning vid våra universitet och en helt annan i våra folkskolor. Och på många punkter är det en rent gapande avgrund dem emellan. Detta gör naturligtvis, att de skaror av ungdom, som gått ut, och som icke fått lära sig att skilja på skalet och kärnan inom religionen, som icke fått se utvecklingstanken göra sig gällande på det religiösa området, bli alldeles hjälplöst utsatta för den nu så allmänna konflikten mellan tro och vetande och ha ingen möjlighet att bli hjälpta ur detta elände. Det samma gäller icke bara undervisningen i den s. k. bibliska histo-

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

rien och den historiska kristendomsundervisningen, utan det gäller i lika hög grad den dogmatiska kristendomsundervisningen.

Nu är det visserligen alldeles säkert, att den s. k. katekesutvecklingen kommer att försvinna, men beträffande Luthers lilla katekes är i alla fall meningen, att den skall vara kvar, och det måste man väl ändå säga beträffande den, att om också vuxna människor kunna göra många av de religiösa erfarenheter, som där återges, till sina egna, är det absolut omöjligt för barnen. Jag tror, att man kunde nästan ta vad som helst av den lilla katekesen, till och med de tio budorden med dess för evigt bestående sanningar, t. ex. fjärde, tionde och andra budet, och man märker, att de äro klädda i en sådan dräkt, att man ser nästan hela den semitiska bakgrund, mot vilken de framkommit, och då ges ju barnen en etisk och sedlig sanning i en onödigt tillkrånglad och konstlad form. T. ex. om jag tar bara en sådan sak som den apostoliska trosbekännelsen, kan man se endast på en enda punkt, hur pedagogiskt tillkrånglad och olämplig en sådan bok är, då det heter där i Luthers förklaring till andra artikeln om Guds son och återlösningen: »Jag tror att Jesus Kristus sann Gud, född av Fadern i evighet och tillika sann människa, född av jungfru Maria, är min herre, vilken förlossat, förvärvat och vunnit mig, förtappade och fördömda människa.» Att lägga detta uttalande i munnen på tio års barn utan verkligt skuldmedvetande, som icke alls känna någonting av den andliga kris, vilken Luther genomgick — och det är ju hans ord det är fråga om att lägga i de små barnens mun här — blir naturligtvis att slunga ut vissa människors livserfarenheter ut till den stora hopen, ut till barnen, som inte alls ha en aning om dessa erfarenheter. Franciscus av Assisi, en av medeltidens älskliga gestalter, säger, att »mycket predikan gör andens fötter dammiga» och vilket kvävande damm skall då icke ha lagt sig över de små barnas själar, som fått vandra långkatekesens ändlösa väg fram och åter! Man kan inte förneka, att detta vråkande ut över barnen av religiösa tankar och erfarenheter, som andra människor haft, naturligtvis är någonting skadligt, och i många tusende hem är det, som föräldrarna kunna berätta, hur barnen komma hem och stå alldeles oförstående och främmande inför allt detta, som de tvingas att rabbla upp gång efter annan. Att detta katekesplugg, förenat med detta minnesinlärande, som herr Räf tillmäter en sådan salighetsbetydelse, i stället verkar dödande och förlöande på religiösa sinnen, är alldeles säkert. I den kritik, som motionären och de ärade reservanterna rikta mot katekesen, vill jag sålunda till alla delar instämma. Och det är därför enligt min mening ett allvarligt behov att i stället få fram en religiös folkundervisning, som tar hänsyn till den historiska forskningen och som meddelar de religiösa grundtankarna i en form, som icke är främmande och oförståelig för vår tids människor. Jag vågar påstå, att här är fråga om ett

reformkrav, som tiden kräver mera ivrigt och intensivt än kanske något annat.

Men då blir sista frågan: *Vinnes detta mål genom att gå den väg, som motionen och reservanternas anvisa?* De vilja för det första meddela den historiska kunskapen genom bibelläsning. Men här tyckes man ej inse, att detta kunde vara en ganska vansklig sak, just på grund av att den historiska forskningen på många viktiga punkter har ställt vissa partier av just denna bibliska historia i en helt ny belysning. Därför är det icke alltid säkert ett *framsteg* ur kunskapssynpunkt att enbart hänvisa till dessa bibliska utsagor. Och jag förvånar mig verkligen över det enligt min uppfattning alldeles för enkla sätt, varpå doktor Fridtjuv Berg ändå lade denna fråga. Det var väl mer att fatta som en personlig bekännelse, men det förvånar mig likväl, att han kan på detta sätt hänvisa bara till bibeln såsom det land, som flyter av mjölk och honung, då man vet, att det kräves ändå att läsa den med en viss urskiljning, och det kräves speciellt i våra dagar, om inte dessa bibelläsare sedan skola kastas ut i en andlig kris igen, därför att icke den historiska forskningen och religionsutvecklingen över huvud taget få göra sig gällande i deras religiösa undervisning. Annars kan det hända, att dessa bibelläsare, som det är meningen att skapa, stå lika värlösa inför den andliga kris, som drabbar så många människor. Vidare säges, att man i stället för dogmatiska läroböcker skall låta Jesu böner, tal och liknelser och över huvud taget bibelns egna ord få vända sig direkt till barnen. Ja, det kan man erkänna, att i många fall kunna barnen ur evangeliernas enkla och sköna ord direkt hämta dessa sanningar, men i många fall kunna de religiösa och sedliga tankarna behöva klädas i en för barnen mera fattbar och tidsenlig dräkt. Hur många av vårt lands tusentals folkskollärare och lärarinnor äro väl egentligen kompetenta att utan något som helst direktiv, utan någon teoretiskt genomtänkt grundval kunna framställa dessa sanningar för barnen? Det är dock en fråga. Och dessutom: vad är det som hindrar, att en ifrån allt sakligt underlag lösgjord subjektivism får göra sig gällande i lärarnas undervisning? Ingenting, såvitt jag kan finna, är det, som kan hindra, att en lärare propagerar för exempelvis den judiska skapelseberättelsen och en annan lägger tyngdpunkten på helvetes- och djävulsläran eller de eviga straffen eller något sådant. Och därvidlag kunna de stödja sig på bibelns oförtydliga och ofrånkomliga utsagor. Det är sålunda att förenkla frågan att låta barnen med deras lärare återvända till bibeln och enbart därur hämta de religiösa utsagorna och sanningarna.

Ja, man kan säga, att den ohistoriska och den dogmatiskt förbenade kristendomsundervisning, som nu på så många håll bedrivits, har verkat mera avkristnande än något annat. Men jag kan icke se, att vi skulle få någon garanti häremot i en historisk religionsundervisning enbart efter motionärens recept.

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Ang. kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolan.
(Forts.)

Jag vill sluta med att ännu en gång framhålla, att frågan, huruvida vi skola betjäna oss av en ordnad framställning av vissa religiösa grundtankar eller icke, ingalunda är den viktigaste, utan långt viktigare är väl, att det historiska sanningsskravet starkt får hävdas i fråga om lärostoffet. Här emot syndas för närvarande mycket, och det finns ingenting som garanterar, att det kravet skulle bli tillgodosett, genom att man slog in på den i motionen föreslagna vägen. Långt viktigare är även kravet, att barnen i våra dagar vid sin religiösa fostran skola bibringas de religiösa livsvärdena icke, såsom nu ofta sker, i en förnuftskränkande och otidsenlig form från svunna tider, utan så, att undervisningen får en klar prägel av den utveckling, som det religiösa tänkandet faktiskt genomgått i vår tid. Jag tror icke, att det är mot religions- eller kristendomsundervisningen i och för sig, som vår tid i så stor omfattning vänt sig, utan helt säkert mot det förakt för den historiska forskningens krav och den sorgliga brist på förståelse för det historiska tänkandet, icke minst på det religiösa området, som satt sin stämpel på denna undervisning i vårt land.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Lingström: Herr talman! Då jag dels som ledamot av utskottet deltagit i behandlingen av denna motion, dels som mångårig lärare möjligen har någon erfarenhet på ifrågavarande område, skall jag be att i största korthet få säga mina tankar i detta ärende.

Först vill jag rikta mig mot ett uttryck i själva motionen, där det säges: »Inlärandet av de för barnen fullkomligt meningslösa åskådningarna om treenigheten, sakramenten och annat, som ligger högt över deras nivå, men som de måste tillägna sig som en läpparnas bekännelse, finner inte ens stöd i den vanliga frasen, varmed man försvarar så mycket ofog på detta område.» Jag ber att få uttrycka mitt beklagande av att inlärandet av dessa sanningar på sådant sätt av motionären kunnat jämföras med ofog.

Jag skall icke gå in på att utveckla de principer eller de motiv, på vilka utskottsmajoriteten grundat sitt avslagsyrkande, men jag ber att få instämma med herr Rydholm däruti, att hade reservanternas verkligen menat, vad som nu i kammaren framkommit, och vilket jag av den tryckta reservationen ej kunnat utläsa, att vid kristendomsundervisningen i folkskolan jämte bibeln skulle få användas någon lärobok i sammanträngd form och givit detta tillkänna, då hade enigheten inom utskottet icke så tidigt behöft brista, då det gällde besluts fattande om tillstyrkan av bifall till eller avslag av motionen, som tydligt sagt ifrån att någon lärobok bredvid bibeln icke bör användas. Det hade då varit tids nog för reservanternas att avgiva sin reservation, när det gällde att överenskomma om motiveringen, därest genom en sammanjämkning enighet icke kunnat åstadkommas.

Reservanternas gå först till rätta med utanläsningen. Jag ber

att få påpeka, att även jag är motståndare till all själlös utanläsning. Jag önskar visst icke tvinga barnen att lära sig utantill styckena i katekesutvecklingen. Men jag vill dock säga, att det är gott, om barnen kunna utan för stor svårighet lära sig utantill att ha med sig ut i livet textorden till Luthers lilla katekes åtminstone samt ett urval av bibelord. För övrigt vill jag påpeka, att, såsom också reservanterna framhållit, enligt gällande cirkulär av den 12 maj 1865 tydligt framgår, att förklaringen över Luthers lilla katekes eller som den nu benämnes utvecklingen av densamma *icke* skall läsas utantill utan endast begagnas som handledning, vid undervisningen. Emellertid säga reservanterna, att de flesta skolmyndigheterna synas ha glömt bort detta. Men jag vill fråga: borde ej den nya inspektionen, sådan den nu är sammansatt, kunna övervaka, att detta cirkulär efterlevs? I den läroplan, som gäller för min skola, står det uttryckligen, att utanläsning av katekesutvecklingen icke må förekomma. Jag är ock övertygad, att det icke är så farligt med katekespluggen, ty det är nog ingen lärare, som tvingar barnen att lära sig katekesstyckena utantill. Skulle dock undantagsvis så vara förhållandet, så sker det *mot* författningen.

Reservanterna erinra på sidan 8 om att riksdagen förut fattat beslut att skriva till Kungl. Maj:t och begära, att katekesutvecklingen ersattes med en efter barnålderns mottaglighet och behov avpassad »handledning i den kristna tros- och sedeläran». Kunna vi då icke vänta till dess denna blivit färdig? Då slippa vi ju katekesen. Är det principiellt riktigt, att riksdagen nu upphäver ett förut fattat beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utarbetande av denna handledning i den kristna tros- och sedeläran? Skall Kungl. Maj:t, ifall nu riksdagen i enlighet med motionen fattar ett annat beslut, säga till kommittén: arbeta ej längre, det blir ingenting av, riksdagen har ångrat sig.

På sidan 9 ge reservanterna en anvisning på hur kristendomsundervisningen enligt deras mening bör ordnas. Den bör vara rent historisk, varjämte framhålles, att man skall lämna barnen någon kännedom om grunddragen i kyrkans trosbekännelse. Vidare synas reservanterna medgiva, att Luthers lilla katekes bör genomgås. Skada att detta medgivande ej kunnat göras vid behandlingen i utskottet. Nu skymtar emellertid läroboken fram. Arbeta ut den fullständigt i systematisk framställning till ledning för lärare och barn och låt den undergå vederbörlig granskning, så lär det nog visa sig, om den håller måttet eller icke! Längre fram återtaga dock reservanterna vad de här förut indirekt medgivit, i det de i enlighet med motionen synas framhålla, att det icke får vara någon sammanfattande lärobok, ty det heter på sidan 10: »Den här föreläsa kristendomsundervisningen ställer naturligtvis stora anspråk på lärarens kunskaper och förmåga att ur det rika materialet (d. v. s. bibeln) utvälja vad som passar bäst.» Det synes emellertid vara oerhört mycket begärt av läraren, att han skall på detta sätt ur det rika innehållet i bibeln utvälja vad som bäst passar.

Jag skall också be att med några ord få vända mig mot doktor

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.

(Forts.)

Ang. kristendomsundervisningen i folkskolan.
(Forts.)

Berg, dock med all aktning för hans kunskaper och erfarenhet på folkskolans område samt med tacksamt erkännande av vad han gjort för folkskolans utveckling i vårt land. Den egentliga anledningen till att herr Berg i dag ansett, att kammaren borde biträda reservanternas förslag har han framhållit vara den omständigheten, att en petitionslista cirkulerat bland folk- och småskolans lärarpersonal mot folkundervisningskommitténs betänkande i vad den avser kristendomsundervisningen. Petitionen kan väl icke rikta sig, för så vitt det avses densamma, som cirkulerat i mina bygder, mot folkundervisningskommitténs uttalande i kristendomsfrågan i sin helhet. Framför allt finnes icke ett ord mot avskaffandet av den ordagranna utanläsningen av katekesutvecklingen. Petitionen torde väl egentligen rikta sig mot förslaget om inskränkning av tiden för kristendomsundervisningen och därmed sammanhängande kursplan, och yrkandet går ju huvudsakligen ut på att ämnet kristendom må i folkskolans alla klasser hava fyra och i småskolans tre timmar i veckan på schemat. I detta sammanhang vill jag ytterligare påpeka, att, eftersom katekesutvecklingen icke skall läsas utantill utan endast användas som handledning, redan nu inga andra lärosatser torde innötas än de, som förekomma i Luthers lilla katekes, vilken ju herr Berg själv förordat som lärobok. Mot inlärandet av ett antal valda bibelord har ju ingen anmärkning gjorts.

Att den nu gällande läroboken i kristendom, nämligen katekesen, är behäftad med många brister, det vill jag visst icke förneka. Men jag vill dock säga, att en lärare med intresse för sitt kall, en lärare, som har kärlek till folkskolans viktigaste ämne, kristendomen, han kan nog med denna lärobok ännu vara till välsignelse för sina barn. Jag ber av egen erfarenhet att få säga, att för mig ha dessa kristendomstimmar, där katekesen utgjort ledningen för undervisningen, varit riktiga högtidsstunder i skolan, och de kunna, där de gudomliga sanningarna få komma fram, giva kraft åt lärare och barn till uthållighet i det mödosamma arbetet, ja så att säga räcka till att leva på hela dagen. Jag önskar därför, att vi, intill dess vi få en bättre lärobok, må få efter bästa förmåga använda den lärobok vi nu ha, till välsignelse i vårt arbete med det växande släktets fostran till goda medborgare.

Med dess korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 92 ja mot 63 nej, vid vilken utgång kammaren således med avslag å utskottets hemställan bifallit den av herr Helger m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 4.

Sedan herr talmannen nu till föredragning anmält det å föredragningslistan närmast i ordningen uppförda ärendet, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, begärdes ordet av

Förslag om förhandlingarnas avbrytande.

Herr Lindhagen, som anförde: Då tiden är långt framskriden och vi i morgon inom utskottet ha mycket arbete med stora och viktiga ärenden, så tillåter jag mig föreslå, att kammaren ville besluta att nu vid denna tillräckligt sena timme avsluta detta plenum och uppskjuta behandlingen av de återstående ärendena till nästa gång.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till det av herr Lindhagen framställda förslaget, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Staaff, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår det av herr Lindhagen framställda förslaget om avbrytande av föredragningen av de å föredragningslistan uppförda ärendena, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Voteringen utvisade 108 ja mot 44 nej, vadan kammaren avslagit herr Lindhagens berörda förslag.

§ 5.

*Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienen.*

I anledning av utgången av den i näst föregående § omförmälda omröstning föredrogs nu andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för höjande av den personliga hygien.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 181, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära ett övervägande, vilka åtgärder kunde i de i motionen angivna eller andra avseenden vidtagas, för att den personliga hygien i allmänhet bland landets invånare måtte höjas samt i följd därav folkhälsan, såvitt på denna hygien ankomme, förbättras.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr Hellberg i Lycksele yttrade: Herr talman, mina herrar! Då vi nu hava använt 3 $\frac{1}{2}$ timmar på själavård, så torde det icke vara alldeles olämpligt att använda några minuter på en annan vård, som kanske är lika viktig men kanske något mera prosaisk, nämligen kroppens vård.

Stockholms läkaresällskap hade på ett av sina ordinarie sammanträden för en tid sedan uppsatt på sitt program herr Lindhagens motion om den personliga hygien. Såsom referent i frågan var upptagen professorn i hygien vid Karolinska institutet här i Stockholm. Då jag ansåg det vara intressant att få höra en sådan persons åsikter om en sak, som brukar avslås här i kammaren, så begagnade jag mig av tillfället att infinna mig och gjorde därvid några anteckningar.

Professorn sade till en början genast, att det var några synpunkter som omedelbart gävo sig, och att motionen var synnerligen intressant. Angående gymnastiken sade han, att det var en svag punkt i vår folkskola, då var det bättre ställt vid elementarläroverken. Vårt svenska knäckebröd trodde han i allmänhet var sammalet. Rörande undervisning i hygien i folkskolan ansåg han, att det var svårt att få till stånd något tillfredsställande resultat därav, han ansåg att barnen voro för unga, och att det icke skulle bli någon vidare behållning därav för livet. Den skulle bättre passa i fortsättningsskolan. Skolan skulle sålunda endast delvis hava möjlighet att sprida insikt i hygien. Så nämnde han något om spriten och tobaken.

I stort sett, sade han, instämde han med motionären, han ansåg dock, att motionären hade bort taga någon läkare till hjälp vid motionens avfattande, men detta var endast formellt, det gällde endast

formen. »Motionären», sade han, »hade visat ett ovanligt stort intresse och även insikt i denna fråga.» »I stort sett», sade professorn, »ser han vad vi behöva», och så erinrade han i det sammanhanget om, att motionären så att säga hade hygieniska anor, i det han nämligen påminde om, att motionärens far är författare till den ännu gällande hälsovårdsstadgan av 1874, som hade varit så bra, att den först nu efter 40 år är föremål för omarbetning. Och till sist uttalade han sig för önskvärldheten av att det måtte komma till stånd en pristävlan om en lärobok i den personliga hygien.

*Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygien.*

(Forts.)

Efter detta uttalande av en märkesman på hygienens område är det intressant att se vad andra kammarens andra tillfälliga utskott säger om samma sak. Utskottet säger, att enligt utskottets mening innehåller motionen flera allmänna uttalanden och synpunkter, som äro värda beaktande av var och en som nitälskar för det hygieniska tillståndets höjande bland befolkningen i vårt land. Det säger vidare, att mycket återstår att göra för att förhållandena i berörda avseende skola bliva sådana som önskvärt vore, och det tillägger, att detta är en sanning som icke kan jävas. Till slut säger utskottet, att all erfarenhet visar, att särskilt den personliga hygien ännu är ett begrepp, som långt ifrån funnit tillbörlig plats i det allmänna folkmedvetandet.

Utskottet har sålunda samma åsikter som den nämnde professorn i hygien, men ändå kommer utskottet till ett helt annat resultat. Det säger, att det i allt fall icke kan biträda motionären, och orsaken till detta är, att det icke kan biträda motionärens åsikter beträffande rätta sättet för detta syftes förverkligande. Nå, då måste man fråga vilka åtgärder eller vilket sätt föreslår motionären, som nu utskottet icke kan biträda. Jo, motionären föreslår följande åtgärder. Han föreslår folkupplysning i en omfattande utsträckning. Han föreslår med spärrad stil en allmän och stort lagd folkupplysning, en förutsättningslös utredning för en allmän och stort lagd folkupplysning icke blott i skolan utan för folket själft. Han föreslår sålunda inga lagförslag utan endast dessa upplysningsåtgärder.

Utskottet, som icke kan gå med på detta sätt, på detta motionärens utredningsförslag, har nu dragit fram allt som möjligen kan hjälpa motionären men icke hjälper honom, en hel liten arsenal, som utskottet har sammanplockat ur de utlåtanden, som det har begärt i och för motionens utredning. Denna lilla arsenal består av följande saker. Först anställande av kommunala sjuksköterskor. Ja, utskottet drager fram just det, att denna kammaren har beslutat om kommunala sjuksköterskor. Det erinrar vidare om centralförbundet för undervisning i hygien, frågar vidare om ej riksdagen har skrivit till regeringen om tobak och kaffe, om gymnastikundervisningen i skolorna på landsbygden, om läkarundersökning av folkskolebarn och sluttigen om skolbarnen i landsbygdens folkskolor, och det anser, att därmed äro de positiva åtgärder, som av motionären antytts, tillvaratagna, och att sålunda intet med andra ord är att göra, att allt är bra som det är. Och så slutar utskottet med att säga, att de riktlinjer för arbetet, som motionären föreslagit, icke böra föranleda till

Ang. *ätgärder*
för *höjande av*
den *personliga*
hygien.
(Forts.)

något bifall av motionen. Det anser sålunda att riktlinjerna äro utan betydelse.

Vilka äro hans riktlinjer? Jo, vi se i motionen, att de bestå af frisk luft, av renlighet, av rörelse i avpassad form, av en enkel och närande föda. De äro icke flera, efter vad jag kan finna. Sålunda, de äro icke många, men i alla fall utgöra de nödvändiga betingelser för den personliga hygien och därmed för åstadkommandet och bibehållandet af folkhälsan.

Om vi då skulle sysselsätta oss ett par minuter med dessa saker och då börja med näringen, så vill jag erinra om, att det finnes något här i landet, som heter undernäring. För några år sedan, för en sju år sedan, undersöktes 5,000 folkskolebarn i Stockholm. Enligt den officiella berättelsen, som inlämnades till folkskoleöverstyrelsen efter denna undersökning, befanns det, att $\frac{1}{8}$ av dessa barn voro undernärda. Nå, hur är det på landsbygden? Detta var i Stockholm, som denna undersökning skedde, huru ställa sig då förhållandena på landsbygden? Ja, det finnes ingen statistik över den saken, men att det är dåligt ställt, det veta vi kanske litet var. Nog veta vi, hur svårt det är för barnen, att under skolan få sig ett mål mat eller en kopp varm mjölk bl. a. Jag har här ett urklipp ur en tidning ett uttalande, uti vilket landshövdingen i Uppsala län har avgivit ett yttrande över folkskoleundervisningskommitténs betänkande, och i det yttrandet framhålles, att en stor del av landsbygdens skolbarn lida av bristande eller felaktig näring, huvudsakligen på grund af att de av sin skolgång hindras att deltaga i familjens huvudmåltider och i stället få nöja sig med litet kaffe och dopp samt torrkaffning. Detta gällde nu Uppland. Förhållandena äro emellertid desamma på många andra ställen ute i landet; denna tidning är från Östergötland, och i den påvisas, hurusom uti Linköping med omnejd förhållandena äro likartade med dem, som omnämnas af landshövding Hamilton.

Vad tobaken beträffar, veta vi, att riksdagen har skrivit för nio år sedan till regeringen angående de minderårigas tobaksbruk. Nu har ju staten blivit delägare i monopolbolaget, så att det kanske kommer att dröja ännu längre än dessa nio år, innan vi få höra af någon utredning af den saken. Det erinrar mig osökt om en apotekare, som anmodades att ingå i nationalföreningen mot tuberkulos. Han var nu mycket ekonomisk af sig, och när han fick höra, vad nationalföreningens mot tuberkulos ändamål var, så sade han: »Jag skall väl inte motarbeta mig själv. Om tuberkulosen utrotas, får jag ju inte sälja någon medicin.» Det kunde han alltså omöjligt gå med på.

Vad beträffar frisk luft och renlighet, som också är en af motionärens riktlinjer, veta vi nog, hur det är ställt på landsbygden litet varstans i detta hänseende. Man kan t. ex. icke öppna sina fönster ännu på många ställen. De äro, som vi veta, fullständigt tillslutna. Många personer bo i ett rum, och icke allenast bo i ett rum, de laga också sin mat där, kläder torkas i samma rum m. m. På sina ställen äta många ur samma fat, och man dricker vatten ur samma så, icke allenast de inneboende i huset utan även besökande. Vi veta, att

nedåt landet begagnar man ju allmänt liggsoffor, och i övriga delar av landet, norr om Dalälven, ha vi motsvarande saker i de fasta väggskåpen, som också äro allmänna. Dessa liggplatser äro verkliga sjukdomshärdar. Kläderna kunna icke vädras, och på liggsofforna läggas locken på genast efter begagnandet, och i de fasta väggskåpen slås dörrarna igen. Ve veta också, hur drängarna bo i stall och ladugårdar, hur folket bor med kreaturen, hur om sommaren en del människor flytta in i ladugården, för att icke tala om någonting annat, nämligen snustuggningen, som tyvärr är så allmän just här i vårt land.

*Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygiener.*
(Forts.)

Och hur är det i våra skolor? Få icke barnen ofta sitta där våta om fötterna och med sura kläder? Finns det några tvättanordningar i allmänhet för skolbarnen? Nej. Finns det t. ex. spottkoppar? Finns det anordningar, så att de icke behöva dricka ur samma skopa eller samma glas? Och hur är det med baden för skolorngdomen? Ja, därom har ju riksdagen en gång skrivit. Men hur är det ställt med baden för folket i allmänhet, för de fullvuxna människorna? Det finns ringa eller ingen möjlighet till några bad på landet, ehuru det skulle vara mycket enkelt att inrätta och det skulle kunna ske för billigt pris. Det finns en badform, som heter finsk badstu. Den är mycket billig, och det är den badform, som användes här förr i tiden i Sverige, då det allmänt badades. Och jag skulle vilja ställa en fråga: hur stor procent av de sjukdomar, som landsortsläkaren får behandla, skulle ha kunnat förekommas, om tillfälle till bad hade funnits? Motionären föreslår inga lagförslag, det skulle jag vilja göra i detta hänseende. Jag skulle vilja föreslå, att det bleve en lag, som ålade varje kommun att anlägga en badstu, naturligtvis då med hjälp av staten. Finnes det i våra fabriksinrättningar på landet någon möjlighet för arbetarne att efter slutat arbete få, inte ett bad — det vore för mycket begärt och för besvärligt — men att få sig en tvättning, en dusch, och så att han samtidigt kunde få byta sina arbetskläder och kunde taga på sig renare kläder? Det skulle höja hemmets hygien, om så vore förhållandet.

Det skulle vara mycket mera att säga till förmån för denna motion och mycket att tillägga om bostadsinspektion och sådant. Men jag skall inte uppehålla tiden längre nu, den är långt framskriden i alla fall. Jag vill emellertid med detta lilla ha sagt, att det finnes mycket mer att göra än utskottet tänkt sig. Jag skulle vilja framhålla professor Almqvists förslag till en pristävlan rörande en läsebok i personlig hygien, vartill i så fall statsanslag naturligtvis skulle beviljas, och i likhet med professor Almqvist anser jag, att folket i gemen borde upplysas i dessa hithörande frågor, och därför borde man inom den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten ägna denna hygienfråga en större uppmärksamhet än hittills skett. Hur skulle för övrigt en stor allmän folkupplysning kunna ske? Hur skulle den kunna tillgå? Jo, jag skulle vilja upptaga den tanke, som framkastats av en läkare på sista tiden, att man skulle bilda en allmän svensk hälsovårdsförening. Det finns ju nu en förening för munhygien och vi ha nationalföreningen mot tuberkulos. Det är

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)

ingenting, som skulle hindra, att man tänker på att bilda även en nationalförening för hälsovård, med, såsom den sistnämnda av de nu existerande föreningarna, lokalföreningar och underavdelningar. I så fall skulle man naturligtvis engagera talare och även sprida skrifter. Det enskilda initiativet i denna sak har stora uppgifter, men det allmänna måste gå i spetsen härvidlag.

Jag kan inte annat än instämma i motionärens yttrande här på ett ställe, där han säger, att »höjandet av den personliga hygienien är därför, enligt min livligaste övertygelse sedan gammalt, en fundamental samhällsuppgift just nu. Varje strävande i bästa avsikt för detta mål är en framräckt hand, som samhället bör komma till mötes». Jag tror, att kammaren inte gör rätt, om den helt enkelt avslår denna motion. Kammaren har bifallit denna framställning en gång förut för tre år sedan. Jag tror, att kammaren nu genom ett avslag skulle så att säga desavuera sig själv. Med ett sådant beslut skulle det komma att se ut, som om denna kammare nu tyckte, att allt vore bra, som det är med hänsyn till den personliga hygienien. Det tror jag inte denna kammare med gott samvete kan säga eller vara övertygad om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr *Helger* instämde häruti.

Härpå anförde

Herr *K a n t*: Herr talman, mina herrar! Det är icke utan, att den siste talarens anförande rätt mycket förvånat mig. Det förefaller mig, som om den siste ärade talaren, och icke blott han, utan även professorn i hygien vid Karolinska institutet, vilken han i sitt anförande omnämnde, icke tagit del av medicinalstyrelsens i ärendet avgivna utlåtande och icke heller av de andra utlåtanden, som däri avgivits. Den siste ärade talaren sade också, att kammaren skulle desavuera sig själv, om den icke upprepade samma beslut, som kammaren fattade 1912. Men den ärade talaren förbiser då helt och hållet, vad som sedan passerat. År 1913 beslöt kammaren att avlåta en hel rad av skrivelser på den personliga hygienens område. Den ärade talaren berörde dem själv, så att jag behöver icke räkna upp dem. Jag är för min del övertygad, att var och en som tagit del av herr Lindhagens motion och så läser de utlåtanden, som andra kammarens tillfälliga utskott infordrat över denna motion, skall finna, att det är så mycket åtgjort på detta område och att så många ytterligare åtgärder ställas i utsikt, att riksdagen verkligen icke behöver avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t för att vidare befordra detta ärende.

Jag tror, att om den förre ärade talaren tagit del av medicinalstyrelsens utlåtande, skulle han hava uttalat sig på annat sätt. Det förekommer i motionen rent av kan man säga ett utfall emot läkarekåren. Motionären uttalar sig på följande sätt: »Den närmaste ledningen för att skapa folkseder, ägnade att bevara hälsan och före-

komma sjukdomar, skulle väl ligga hos *läkarvetenskapen och läkare-kåreerna*. Men de gå icke i spetsen annat än undantagsvis, och den stora allmänhetens erfarenheter kunna på ett gripande sätt bekräfta detta, om dessa finge tala. Det är ock naturligt, att det skall förhålla sig på det sättet. Den medicinska undervisningens tyngdpunkt är lagd på botandet av sjukdomar och ej förhindrande av deras uppkomst, och läkarens intresse måste vara riktat på det förra, som bereder honom utkomst och helt upptager honom, och mindre på allmänt människovänlig verksamhet, som mera sällan inbringar något livsuppehälle.»

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)

Motionären vädjar här till det allmänna omdömet. Men från utskottets tio ordinarie ledamöter och tio suppleanter har icke framhållits mer än en mening, och det är den, att läkarekåren nu allmänt inriktar sig på att befordra de hygieniska förhållandena i största möjliga utsträckning. Man har snarare förebrått läkarna att de för litet ordinera läkemedel och för mycket låta naturen lita på sig själv. Motionären har en annan idé härom. Jag vet icke, om denna motion kan räknas till hans motioner på den av honom mycket omtalade idépolitikens område. Det skall väl snarare vara en praktisk motion, men här finnes dock mycket av idéer, som, enligt min mening åtminstone, icke hava någon motsvarighet i verkligheten. En sådan idé är det också, när motionären talar om, att nykterhetssällskapen och centralförbundet för nykterhetsundervisning rikta sig så ensidigt på undervisningen i nykterhet. Vi se emellertid av direktör Ljunggrens utlåtande, att det är en mycket omfattande undervisning, som bedrivs av Centralförbundet för nykterhetsundervisning, och förbundet har bilagt ett schema för sin undervisning, som ådagalägger, att det ägnar den personliga hygienien och hälsoläran en mycket stor uppmärksamhet.

Om man tager del av läroverksöverstyrelsens och folkskolöverstyrelsens utlåtanden, ser man, att utomordentligt mycket är åtgjort i skolorna för undervisning i hygien och hälsolära. Motionären tycks icke så mycket tro på denna undervisning av de yngre utan mera fästa sig vid undervisningen av de äldre. Men då vill jag säga, såsom utskottet också framhållit, att denna senare undervisning är dock icke helt och hållet förbisedd. Genom folkbiblioteken och den statsunderstödda populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten givas en ganska omfattande undervisning i detta avseende — ja, genom folkbiblioteken givas visserligen icke någon direkt undervisning, men därav kan åtminstone inhämtas mycken lärdom på detta område. Vidare vill jag i detta sammanhang erinra om statens särskilda anslag till undervisning i alkohologi och hälsolära.

Den förste ärade talaren förmenade, att den statsunderstödda populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten borde mera inrikta sig på undervisning i hälsolära. Då vill jag påpeka för doktor Hellberg, att under år 1913 genom centralbyrån för den populärvetenskapliga undervisningen anordnades icke mindre än 183 föreläsningar i hälsolära.

Den förste ärade talaren omnämnde också, att utskottet talat om

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.

(Forts.)

de kommunala sjuksköterskorna. I denna fråga har utskottet förut avgivit utlåtande, varvid utskottet föreslagit statsbidrag för anställande hos kommunerna av sådana sjuksköterskor. Detta förslag bifölls av kammaren, och första kammarens tillfälliga utskott har nu också förordat bifall till förslaget. Men, herr Hellberg, det är icke blott dessa sköterskor, som kunna meddela undervisning i den personliga hygienien, utan även de sjuksköterskor, som vi nu hava och som medicinalstyrelsen särskilt omnämnt, nämligen epidemisjuksköterskorna och dispensärsköterskorna.

Vidare vill jag peka på en gren av undervisningen i personlig hygien, varåt den ärade motionären i sin motion givit mycket stort utrymme, nämligen undervisningen om näringsmedlen, det är således undervisning i huslig ekonomi. Det förvånar mig, att det har förbigått såväl motionären som den förre ärade talaren, att det har utvecklat sig en oerhörd stor verksamhet på dessa områden. Ett riktigt jättesteg har tagits. Jag vill blott anföra några siffror från den läroanstalt, som jag närmast känner, nämligen fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att i denna skola var det 1911 376, 1912 397 och 1913 514 elever, och från skolan utexamineras årligen över 70 lärarinnor. Dessa lärarinnor äro mycket eftersökta. När Uppsala läns landsting skulle anordna ett ambulerande skolkök härom året, var det nästan omöjligt att få en lärarinna på detta område, och det är också en synnerlig stor efterfrågan på plats i de kurser, som anordnas både vid nämnda anstalt och vid andra dylika anstalter. Det är mer än tre gånger så många inträdessökande som de, som kunna vinna inträde. Jag tror därför, att åtminstone på detta speciella område så mycket är gjort, att riksdagen icke behöver skriva härom till Kungl. Maj:t.

Den förste ärade talaren nämnde om en lärobok, som professor Almquist föreslagit. Jag tror, att en sådan lätt kan åstadkommas på annat sätt. Om professor Almquist vill utgiva en läro- och läsebok i hälsolära, tror jag, att han blott behöver göra en framställning till Kungl. Maj:t, så får han statsbidrag, och det behöver icke riksdagen skriva om. Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, att ganska mycket skrifter utgivas på detta område. Jag har här i handen »Hygienisk Revy», en populär tidskrift, som utgives av professor Torsten Thunberg i Lund. Ganska ofta får jag för min del — och jag förmodar även kammarens övriga ledamöter — broschyrer och skrifter i hygien mig tillsända. Man behöver nog icke skriva till Kungl. Maj:t för att få fram skrifter på detta område.

Det skulle vara oändligt mycket mera att säga om denna motion och vad som här är skrivet i saken, men jag tror, att de ledamöter av kammaren, som tagit del av utskottets utlåtande och även tagit del av de yttranden, som utskottet infordrat, skola finna, att det icke är mycket mera att göra åt denna sak, än vad som redan är gjort. Jag skulle vilja påstå, att av vad motionären här talar om återstår icke mycket.

Bland annat säger motionären, att det kunde vara lämpligt, att det komme till stånd en vetenskaplig anstalt, som undersökte de

olika födoämnenas användbarhet och näringsvärde i allmänhet och under skilda förhållanden samt tog initiativet till praktiska reformer på detta område. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att medicinalstyrelsen redan avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om anordnande av en teknisk hygienisk avdelning av statsmedicinska anstalterna bland annat för att därigenom erhålla möjlighet att kontrollera födoämneshandeln i riket. Jag vill vidare erinra om, att medicinalstyrelsen skrivit till Kungl. Maj:t om tillsättande av en kommitté för utarbetande av en födoämneslagstiftning för riket, vilket utskottet haft anledning omnämna i annat sammanhang. Jag vill även erinra om den verksamhet, som bedrivs av Stockholms stads hälsovårdsnämnds bakteriologiska anstalt, vilken tagit många goda initiativ på detta område. Även om detta har utskottet i ett föregående sammanhang erinrat.

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)

Det är således icke så litet gjort på detta område, som motionären föreställer sig. Jag vill påstå, att efter vad som gjorts och vad som ytterligare ställts i utsikt, återstår det just icke mycket annat av vad motionären föreslagit än hans förslag om att dricka vatten i stora kvantiteter, hans förslag om att äta groft bröd av sammalet mjöl och vidare att andas genom näsan. Detta är, enligt motionärens mening, synnerligen viktiga frågor. Om vattendrickandet säger motionären följande: »Säkerligen är *vanligt vatten* den bästa vardagsdrycken. En notis, som ofta förekommer i tidningspressen, är berättelsen om en japansk folksed att mellan måltiderna dricka stora kvantiteter vatten, varigenom detta folk förmåles skola i hög grad förskonas från varjehanda invärtes sjukdomar. De få, som hos oss någon tid experimenterat med detta medel, tro sig kunna intyga dess goda verkningar. Om det nu förhåller sig så, vore det ju en *oerhörd* nationell vinst att få även ett sådant folkbruk till stånd, och varför göres icke någon undersökning ens av *en så viktig sak*?» Sedan yttrar sig motionären om ätandet av groft bröd av sammalet mjöl och säger därvid: »Blott en sådan detalj som brödfrågan öppnar storslagna perspektiv ur folkhälsans synpunkt och ändå är den så föraktad.» I fråga om andningen genom näsan framhåller motionären starkt faran av att andas genom munnen och förordar djupandning genom näsan. Härom yttrar motionären: »Tusende dödar och otaliga lidanden hava sitt ursprung i en sådan av det allmänna föreställningssättet ringaktad anledning.»

Utskottet vill ju gärna liksom motionären, tro att detta är mycket viktiga frågor, men utskottet har dock icke ansett dessa frågor — vare sig var och en för sig eller alla tillsammans — vara av den vikt, att utskottet dristat sig föreslå kamaren att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning och undersökning av desamma genom statsmyndigheternas försorg eller genom en för ändamålet särskilt tillsatt kommitté.

För övrigt, när man tänker på de förhållanden, som jag nu sist berört, t. ex. drickandet av vatten i stora kvantiteter, skulle man icke kunna vara överens om, att detta bör överlämnas åt den enskilda individens bestämmanderätt? Jag har från barndomen lärt mig, att

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygien.
(Forts.)

varje människa är utrustad med en fri vilja. Det synes mig, som om det, varom här nu talas, *borde* kunna överlämnas åt varje människas fria vilja. Såsom herrarna väl erinra sig, har motionären vid denna riksdag väckt en motion om nationernas rätt att leva sitt eget fria liv. Kunde det måhända icke vara skäl att åtminstone i någon mån även medgiva den enskilde individen rätt att leva *sitt* eget fria liv, utan att på varje område regleras av bestämmelser och föreskrifter?

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talaren, utskottets ordförande, visade ungefär, hur utskottet tänkt sig saken, och bara denna lysande jämförelse med nationernas rätt kan ge en aning om det allvar och det intresse, varmed utskottet behandlat denna sak. Den ärade talaren slutade sitt anförande — och det är kanske det, som mest ligger bakom utskottsutlåtandet — med den frågan: varför skola icke människorna kunna få leva i överensstämmelse med sin egen fria vilja utan att reglementeras av yttre bestämmelser? Det är dock icke här fråga om att reglementera utan om att upplysa dem, som icke ha någon vilja i ett visst avseende. Det är kanske herr Kants åsikt, att man även beträffande rusdryckerna skall följa den åskådningen, att människorna skola få handla efter sin fria vilja, och var och en dricka så mycket han vill. Det är precis samma resonemang. Men på det området vet man, att många människor icke ha någon fri vilja, och därför har nykterhetsverksamheten kommit till, för att lära dem att få ett förnuftigt uppsåt. Hur kan man jämföra detta med nationaliteternas rätt att leva sitt eget fria liv? Det är ju icke något gott för dem att slava under andra, utan där har man velat bereda dem tillfälle att få en vilja, som de icke ha, då de lida under andras förtryck. Jag tycker verkligen, att detta är en högst märkvärdig framställning.

Utskottsutlåtandet är för övrigt ganska ologiskt synes det mig. Utskottet börjar med att uttala, att motionen enligt utskottets mening innehåller »flera allmänna uttalanden och synpunkter, som äro värda att beaktas av var och en, som nitälskar för det hygieniska tillståndets höjande bland befolkningen i vårt land. Att likaledes mycket återstår att göra, för att förhållandena i berörda avseende skola bliva sådana, som önskvärt vore, är en sanning, som ej torde kunna jävas. All erfarenhet visar, att särskilt den personliga hygien ännu är ett begrepp, som långt ifrån vunnit tillbörlig plats i det allmänna folkmedvetandet.» Detta är ett exempel på de vanliga svenska lysande ansatserna, ty när man sedan går vidare, så vet man icke, hur man skall kunna anstränga sig tillräckligt, för att det icke skall bli något av annat än ett försummat tillfälle. Utskottet har med ospard möda letat ut allt möjligt, som gjorts, för att därigenom undgå att tänka på, vad som icke utträttats. Den siste ärade talaren ansåg till och med, att all-

ting är gjort, som kan skäligen göras, och slutade som sagt med den klimax, att det här gäller frågan om människornas fria vilja. Det vill alltså säga, att om folkhygienien är dålig, så skola människorna dock ha sin fria vilja att fortfarande låta den vara dålig. Jag har använt något skarpa ord kanske, dels därför att saken är viktig, och dels därför att den föregående ärade talaren förde in diskussionen på det planet.

I förbigående må härvid jämväl erinras, att utskottet ägnat en tredjedel eller hälften av sin motivering för att slå vakt omkring ett par auktoriteter, som utskottet ansett, att motionären icke tillräckligt böjt knä för, och även den siste talaren upptog den huvudsakliga delen av sitt anförande med att framhäva det brottsliga i att någonting sagts mot läkarekåren och nykterhetsfolket. Detta synes i själva verket ha bekymrat utskottet mycket mera än det hygieniska tillståndet i landet. Jag måste svara på detta, särskilt då det nu ytterligare betonas. Utskottet säger, att motionären funnit lämpligt att rikta ett allmänt klander mot och därigenom misstänkliggöra läkarekåren. Hur förhåller det sig nu med utskottets utveckling av denna sak? Jo, utskottet återoppar medicinalstyrelsens utlåtande, och där får man veta, att de medicinska myndigheter, som ha till uppgift att på olika sätt deltaga i den officiella hälsovården, fullgöra detta sitt uppdrag efter bästa förstånd och samvete. Men det är icke detta som motionären talat om, utan motionären har talat om, att man skulle kunnat tro, att läkarna i sin praktik toge initiativ till utbredande av undervisning på detta område, men att de i allmänhet icke göra detta, nämligen på de skäl, som jag anför. Min formulering härvidlag är lånad från 1912 års motion och är ett nästan ordagrant citat av vad en framstående praktiserande läkare här i staden till mig yttrat. Vederbörande framhöll, såsom en var måste inse, att de praktiserande läkarne ha att syssla med sjukdomarna, det ha de till yrke, och därav skola de leva, och då hade de naturligtvis icke tid och tillfälle att mitt under detta arbete särskilt ägna sig åt reformering av den sociala hygienien i landet och sådant. Detta kan man väl våga säga, ty det förhåller sig ju så, och det är helt naturligt. Detta är ingalunda att misstänkliggöra läkarnas verksamhet utan helt enkelt att konstatera ett faktum. Här måste det därför i stället — det är det som motionären velat framhålla — åstadkommas en stor folkrörelse på samma sätt som nykterhetsrörelsen, om någonting skall kunna uträttas.

En annan sak, som bekymrar utskottet ofantligt, är att motionen icke heller är tillräckligt värdsam mot nykterhetsrörelsen. De som avgivit utlåtande, ha däremot icke tagit detta så seriöst som utskottet utan tvärtom varit mycket hyggliga. Man påpekar visserligen i förbigående, att motionären gjort sig skyldig till ett visst förbiseende, då man verkligen på vissa håll sökt arbeta på att få bort ej blott rusdryckerna utan även andra ohygieniska vanor. Vad som särskilt bekymrat utskottet

*Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)*

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygien.
(Forts.)

är väl, att motionären anmärkt, att nykterhetsfolket stod stumt inför den företeelse, som upprullades för våra ögon förra riksdagen, då, sedan riksdagen skrivit och begärt en upplysningsverksamhet för avskaffandet av tobaksmissbruket, en kungl. proposition kom, där det sades: herrarna skola icke vara rädda för att inkomsterna av tobaksbruket skola upphöra; vi skola tvärtom se till, att svenska folket röker lika mycket som hittills, och vi skola bygga en del av svenska folkets ekonomi på dessa inkomster. Jag har nu tillåtit mig att erinra om detta nattsvarta skådespel, och hurusom nykterhetsfolket till och med därvid stod tigande, vilket från deras synpunkt efter min uppfattning var särdeles inkonsekvent, och detta vidhåller jag fortfarande. Det är verkligen beklämmande, när man ser, hur både utskottet och de, som avgivit yttrande, tala om att man arbetat så gott man kunnat för att bland folket sprida upplysning om tobakens skadlighet, och samtidigt vet, att tobaksmonopolet vilar på den grundsatsen, att svenska folket skall röka duktigt, för att man må få största möjliga inkomster.

Efter dessa anmärkningar kommer jag till själva saken. Jag kan vid denna sena timme icke ingå så vidlyftigt som jag tänkt på ämnet, och det var väl också talmannens avsikt, att saken skulle bli mera lättvindigt behandlad, och då får man ju finna sig i en sådan arbetsordning. Den föregående talaren började sitt anförande med att säga, att han förvånade sig över herr Hellbergs yttrande. Det tjänar nog icke mycket till, att vi förvåna oss över varandra. Det gör man ju alltid, man förvånar sig över att icke andra ha samma uppfattning som man själv. Det är det politiska livets a och o. Men skall man nu i alla fall förvåna sig, så kan jag icke underlåta att förvåna mig över utskottets och den föregående talarens sätt att citera utskottets egna bilagor. Dessa föra ett helt annat språk än utskottet. De sluta icke med att säga att allt gjorts, som bör göras, utan de bygga snarare på den förutsättningen, att detta förslag komme att bifallas, samt peka på olika riktlinjer för denna verksamhet.

Utskottet har nu särskilt framhållit, att det i likhet med motionären tror, att det är av stort gagn att undervisa de äldre i hithörande frågor, men »utskottet håller före, att målet säkrare uppnås genom att först och främst det *uppväxande* släktet bibringas undervisning om en sund och förnuftig kroppsvård». Jag har nu för min del uttalat, att denna teoretiska undervisning, som man ger ungdomen, det är något, som går in genom det ena örat och ut genom det andra, ifall det ens stannar vid det. Det är vanorna i hemmet och i livet, de vanor, som föräldrar och målsmän bibringa de unga, det är dessa vanor, som skapa de stora förändringarna. Jag är ganska skeptisk mot detta strävande att belasta skolschemat allt för mycket med en teoretisk undervisning om det praktiska livets krav. Barnen äro alltför unga för att ha något verkligt gagn därav. Var

och en av oss kan ju se tillbaka på sitt eget liv och konstatera, hur litet man då hade sinne för detta i denna unga ålder. Det är först, när man blir äldre, när erfarenheterna komma, och förståndet växer, som man förstår sådana saker och verkligen kan taga itu därmed. Denna min uppfattning delas också uppenbarligen av nykterhetsrörelsen, som icke, såsom utskottet, lagt huvudvikten på skolundervisningen. Även den kan ju visserligen vara bra, då därigenom nedläggas frön här och där, som man vid äldre år erinrar sig. Men inom nykterhetsrörelsen har man, som sagt, icke lagt huvudvikten därpå, utan där har man framför allt fäst sig vid organisationsarbetet hos folket, som lever sitt dagliga liv, och i all synnerhet hos de vuxna, som verkligen begripa dessa saker och kunna taga reson. Folkskoleöverstyrelsen har också i sitt utlåtande fullkomligt desavuerat utskottet, då den mycket riktigt säger: »En skolundervisning, som allt för mycket sysselsätter barnen och de unga med hälsoregler och hygieniska betraktelser, är icke ägnad att skapa frimodiga och handlingskraftiga människor. Vad den egentliga barnskolan beträffar synes den vid sin hygieniska uppfostran framför allt böra eftersträva att genom hela sin inrättning och sin dagliga ordning och med stöd mera av etiska och praktiska motiv än av reflexion på de fysiologiska förloppen grundlägga hos barnen sunda levnadsvanor. Föredöme och vana ha på det ifrågavarande området, särskilt när det gäller barnen, vida större betydelse än teoretisk undervisning.» Styrelsen upprepar detsamma på ett annat ställe och tillägger därvid: »Detta har ock av motionären framhållits.»

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)

Det lämnas också i utlåtandena här och var exempel på den undervisning på detta område, som förekommer i skolorna. Där talas t. ex. om biologi *jämte* hälsolära. Alltid kommer således hälsolära som ett litet bihang efteråt till något annat, men det är visserligen klart, att även vid denna undervisning kunna några korn falla i god jord. Folkskoleöverstyrelsen har emellertid som sagt satt saken på dess rätta plats. Det är i själva verket samma väg, som nykterhetsrörelsen gått, som man även på detta område bör beträda. Man finner också, att utlåtandena utmyнна i ett erkännande av att det är mycket att göra, tvärtemot vad utskottet och dess ordförande ansett, och det är ingen, som inlåtit sig på den teorien, att här skulle fortfarande allt överlåtas åt vars och ens s. k. »fria vilja».

Det hade varit min avsikt att punkt för punkt genomgå utskottets hela utlåtande, men det är ju orimligt begära, att kamraren nu skall höra på detta. En sammanfattning av de infordrade utlåtandenas riktlinjer skulle särskilt varit av intresse men jag får nöja mig med denna allmänna hänvisning till de avgivna utlåtandena. En detalj vill jag dock såsom exempel nämna. Det av Centralförbundet för nykterhetsundervisning avgivna utlåtandet, undertecknat av August Ljunggren, innehåller ett mycket starkt betonande av sakens vikt. Det har där också om-

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienen.
(Forts.)

nämnts, att inom ett av departementen nyligen utarbetats ett i år utkommet förslag angående planmässig nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan. Där förordas bland annat om följande beträffande underrubriken kurser och föreläsningar: »att den nuvarande kursen i alkohologi och hälsolära må under förändrad beteckning: pedagogiska kursen i alkohollära med samhällskunskap och hygien anordnas i enlighet med vad som föreslagits å sid. 55—60;

att de nuvarande tillfälliga kurserna i nykterhetsfrågan, vilka av Centralförbundet för nykterhetsundervisningen anordnats på olika ställen i landet, även framdeles må genom förbundet anordnas (sid. 61);

att instruktionskurser i nykterhetsfrågan må anordnas i kommunerna i den omfattning och på det sätt, som föreslagits å sid. 61 ff.;

att föreläsningar i nykterhetsfrågan må hållas för manskapet vid armén och flottan, dels obligatoriskt å övningstid, dels fakultativt å fritid i enlighet med vad som föreslagits å 63 sid.»

Herr Ljunggren har också personligen för mig tillagt, att det syntes honom vara mycket lämpligt, om denna plan, som endast avser nykterhetsundervisningen, kunde utvidgas till att omfatta även undervisningen i hälsovårdslära i allmänhet. Men för detta ändamål behövdes det något mera medel, och det krävdes att även den frågan togs upp av staten.

Detta är endast ytterligare ett exempel utöver dem, som kunna inhämtas av de åberopade utlåtandena.

Ja, det var inte så oävet av herr Kant — fastän han nog hade ett annat syfte därmed — att röra vid frågan om dieten, ty det är också en hälsovårdsfråga. Om något är en hälsovårdsfråga, så är det verkligen dietfrågan. Denna sak är emellertid ännu alldeles för litet uppmärksammas och har endast obetydligt varit föremål för den utredning, som utskottet talar om. I motionen har åberopats en berömd engelsk läkare, som yttrat: »Hos dieten ligger nyckeln till nio tiondedelar av de sociala och politiska problem, som plåga vår nation i vår tid. Dieten, sådan den för närvarande är, är produkten av en väldig hop okunnighet. Den är orsak till ett hiskligt skövlande med tid och pengar. Den alstrar andliga och moraliska sjukligheter och bristfälligheter, förstör hälsan och förkortar livet och misslyckas i allmänhet att uppfylla sitt ändamål.» Det där skratta naturligtvis herrarna åt, ty ni äro fångna i de dagliga vanorna, och alla människor tycka naturligtvis, att saken är löjlig, innan de börjat tänka och innan de fått undervisning därom. Jag har fått undervisning och erfarenhet därom, och det är därför jag börjat tänka på dessa saker. Och när man börjar tänka, finner man, att det är en sak, som visst inte är så löjlig, utan att det kanske är bokstavligen sant, vad den berömda engelske läkaren har sagt. Nu försökte som sagt utskottets ordförande att för billigt pris

göra sig löjlig över ett par exempel i motionen, och det gav honom anledning att komma in på dietfrågan. Ja, ett tyskt ord, språk lyder: Erst belacht man es, so veracht' man es, so betracht' man es, und so macht man es, d. v. s. först förhånar man en sak, så föraktar man den, så betraktar man den och så gör man den till sist själv. Och det kan nog hända, att det kommer en tid, då denna fråga om dieten, som ordföranden i utskottet nu försökte förlöjliga på grund av sin egen obekantskap i ämnet och i avsikt att framkalla ett löje ifrån andras sida, som äro lika obekanta därmed, ligger så att det är denna läkare, som får rätt och icke herr Kant, ordförande i andra tillfälliga utskottet år 1915.

Ja, vad är det nu för speciella punkter i motionen som väcka sådant åtlöje? Jo, till en början frågan om drickandet av mycket vatten såsom hälsomedel. Det lär vara en japansk folksed; på det sättet har det kommit därefter påstås det, att det japanska folket skonas från en mängd sjukdomar, som de europeiska folken lida av. Då frågar jag: om det verkligen förhåller sig på det sättet, är det då inte största skäl i att undersöka denna sak? För min del har jag dessutom en personlig erfarenhet om samma sak. Jag råkade nämligen en gång ut för att på grund av överansträngning och förkyllning få en synnerligen svår reumatisk åkomma, som jag kämpade emot i åtta år och som förtog hälften av min arbetskraft. Jag rådfrågade olika läkare, och man ordinerade sådana botemedel, som vi äro vana vid. Men det hjälpte inte. Då var det genom råd från en ämbetsman i Stockholm, som jag började denna inre vattenkur, och på det sättet blev jag fullkomligt frisk. Jag menar sålunda, att om ett helt folk lägger sig till med en sådan sedvänja, som det japanska folket lär sig gjort vilken oerhörd källa till hälsa och besparing av kraft och utgifter skulle detta icke kunna vara.

Ett annat exempel i motionen, som blivit kanske allra mest förlöjligt, det är frågan om den rätta andhämtningens betydelse eller påståendet att människorna böra andas genom näsorganen. Det är ganska betecknande för den allmänna okunnigheten i hygien, att detta kan väcka sådan förundran. Hur det förhåller sig med den är jag i tillfälle att belysa även med min personliga erfarenhet. Jag har varit plågad av en särdeles svår strupkatarr alla vintrar. Av läkarne behandlades jag med pulver, som blåstes in, med vinångor, som skulle inandas, med penslingar och sådant. Ingenting hjälpte dock varaktigt. Då måste jag av min självbevarelsedrift använda mitt sunda förstånd och kom därvid att fråga mig: är det inte så, att näsorganen, när allt kommer omkring, av naturen ha fått någon särskild betydelse? Kanske meningen med dem är, att man verkligen bör inandas luften den vägen, för att luften skall bli uppvärmd och renad från damm, vilket är av betydelse för de ömtåliga organ, som den sedan skall passera. Och jag började så använda denna metod och blev fullkomligt botad. Sedan har jag hört av andra, att de också blivit friska därigenom att de iakttagit denna regel. Här går man till

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygien.

(Forts.)

Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)

specialister och dessa specialister råda åtminstone sällan sina patienter till det enda naturliga, som synes kunna bota dem. Även detta är alltså en erfarenhet, som många gjort, och jag undrar, om icke många andra kunde draga nytta därav.

Ett tredje förlöjligt exempel är frågan om det sammalda mjölet. Världskrisen har gjort, att vår regering nödgats förelägga proposition om att svenska folket bör äta bröd, bakat av sammalet mjöl, och den har erkänt, att detta bröd är även bättre och mera närande. Varför skulle man då inte kunna även i vardagslag under fredliga förhållanden vara förständig? Denna sak är en mycket stor fråga och uppmärksammas numera mångestades av utländska läkare. Jag har ett arbete av en fransk läkare, som ansett, att en återgång till förfädernas bruk att använda bröd av sammalet mjöl i stället för att använda det vita bröd, som nu ätes skulle åstadkomma en stor ekonomisk, fysisk och såsom han tror, även intellektuell omgestaltung inom hela det franska folket. Detta exempel på frågor, som vi röra oss med i det dagliga livet utan att förstå, vilka stora vidder av möjligheter som ligga bakom en förnuftig ordning någon gång även i dylika ting.

Sedan utskottet nu, som sagt, i begynnelsen gått med på, att det är mycket, som icke är gjort, och att motionären har rätt i många fall, slutar utskottet på följande sätt: »En sammanfattning av vad redan på undervisningens och andra områden åtgjorts samt av de skilda initiativ och uppslag i hithörande frågor, vilka befinnas under utredning, giver enligt utskottets mening vid handen, att de positiva åtgärder, som av motionären antyd, i allt väsentligt för närvarande antingen redan tillvaratagits eller på annat sätt äro tillbörligen uppmärksammade. De riktlinjer för ett ifrågasatt utredningsarbete, som därutöver i motionen angivas, synes ej utskottet vara av den betydelse, att de i och för sig böra föranleda ett bifall till densamma.»

Detta står i fullkomlig strid med utskottets utgångspunkt, och det strider också emot de av utskottet åberopade utlåtandena, och det strider även emot erfarenheterna. Både medicinalstyrelsen, centralförbundet för nykterhetsundervisning och folkskolöverstyrelsen medgiva att mycket återstår och förorda att det sker. Det vill till en stort planlagd folkundervisning. För min del har jag den uppfattningen, att denna bör planläggas på samma sätt, som nykterhetsarbetet är ordnat, och att nykterhetsrörelsen är en utomordentlig målsman både på grund av sin organisation och på grund av sitt intresse att utvidga sin rörelse till att omfatta hälsans stora problem i allt vidare punkter. Och det gläder mig, att jag hört vissa nykterhetsrörelsens målsmän såväl i detta betänkande som i andra uttalanden medgiva, att detta är verkligen någonting, som nykterhetsrörelsen får med allvar taga under övervägande.

Nu är det ju så, att det är genom allas initiativ och goda vilja, som man egentligen kommer framåt här i världen, så-

ledes också på detta område. Om man har den uppfattningen, som de hörda myndigheterna, och som framför allt livet ger oss, nämligen att det är mycket korta stycken, som vi ännu gått på den långa väg, som återstår, tror jag att ett initiativ även från riksdagens sida, framfört till Kungl. Maj:t, skulle vara en av de många hävstänger, som skulle kunna vara ägnade att verkligen mer och mer rikta alla vederbörandes uppmärksamhet på en sådan livsfråga för allt folket som denna. Jag har tillåtit mig i motionen framhålla, att den lidande mänskligheten, kommande släkten, statens och kommunens budgeter, de allmänna kassorna och alla skattebetalande ha ett gemensamt intresse av denna sak.

Ang. åtgärder för höjande av den personliga hygien.
(Forts.)

På dessa grunder tillstyrker jag, herr talman, trots den sena timman och trots ett enhälligt utskottsutlåtande bifall till motionen eller med andra ord, att kammaren måtte i år fatta samma beslut som år 1912.

Herr O. Nilsson i Örebro: Jag skall icke försöka att bemöta herr Lindhagen, ty det skulle taga alldeles för lång tid. Jag skall endast be att få säga, att utskottet behandlat denna motion lika ansvarsfullt och lika omsorgsfullt som andra ärenden, som remitterats till detta utskott. Men det är väl ändå icke riktigt att tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande en sak, som redan i det väsentliga är skrivet uti, ity det ärende, som motionen avser, redan förut avlämnats skrivelse om. Utskottet erinrar också om vad som är gjort och sammanfattar detta i ett uttalande på sid. 3, — sedan utskottet refererat, i vilka avseenden skrivelser avlåtits — då utskottet säger: »Det är anledning att förvänta, att de sålunda begärda utredningarna, varom utskottet redan erinrat i utlåtande vid föregående års A-riksdag, skola giva till resultat, att åtgärder vidtagas, vilka var för sig äro ägnade att kraftigt bidraga till en förbättring av de hygieniska förhållandena i vårt land.»

Vidare kan det väl icke vara ur vägen, att jag för min egen personliga del gör den bekännelsen, att jag tror, att de sjuksköterskor, vilkas antal man må hoppas nu ytterligare bliva utökad på grund av det beslut, riksdagen fattat i denna fråga, skola på sitt sätt kraftigt bidraga till att sprida upplysning härutinnan på vår landsbygd och genom denna upplysning kraftigt höja det personliga hygieniska tillståndet. Ja, jag vill sluta med att säga detta, att man kan väl ändå icke skriva till Kungl. Maj:t och begära åtgärder till att lagbestämmelser skulle utfärdas om huru man skall andas o. d., ty det är väl ändå icke meningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det är en avgrund emellan den föregående talarrens och min uppfattning i fråga om vad som är gjort eller icke. Han konstaterar, att allt som kan göras är utträttat. Utskottet konstaterar i början av sitt utlåtande, att mycket återstår

*Ang. åtgärder
för höjande av
den personliga
hygienien.
(Forts.)*

men slutar med att säga, att det mesta är gjort, och den siste talaren ansluter sig härtill. Jag har försökt att i anslutning till de avgivna yttrandets innehåll konstatera, att det icke är så.

Det är ganska påfallande, vad utskottet gör för en stor affär av de anställda kommunala sjuksköterskorna, vilka synas skola omskapa det svenska folkets hygien i väsentliga avseenden. De äro väl — föreställer jag mig — närmast anställda, såsom jag hört ifrån läkarhåll bekräftas, för att vara sjukvårdare, där sjuklighet råder, och den tid, som de kunna ha övrig för att här och var i kommunerna lära folket sunda levnadsregler, blir väl icke så mycken. Dessa säkerligen också sparsamt förekommande företeelser äro en liten, liten droppe i det stora havet, så att jag tycker, att man icke skall alltför mycket trycka på den saken.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Lindhagen, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 98 ja mot 28 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

*Om införande
av ett världs-
språk.*

Vidare upptogs till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande av ett världsspråk.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till kammarens femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 176, hade herr *Lindhagen* m. fl. hemställt, att riksdagen ville anhålla om Kungl Maj:ts övervägande på vad sätt i sammanhang med den kommande uppgörelsen efter världskriget eller eljest initiativ skulle kunna tagas från svensk sida för åstadkommande av officiell internationell överenskommelse om införandet av ett världsspråk.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, i vilken form frågan om internationell överenskommelse om antagande av visst språk till »världsspråk» lämpligast kunde från svensk sida framföras, och att Kungl. Maj:t, så snart tillfälle därtill erbjöde sig, ville bringa världsspraksfrågan till internationell överläggning.

Om införande
av ett världs-
språk.
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Liljedahl*, *Gustafsson* i Brånsta, *Bengtsson* i Kullen, *Åkerlindh* och *Thore*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr *Liljedahl*, som yttrade: Herr talman! Såsom reservant i denna fråga tillsammans med fyra av utskottets övriga ledamöter ber jag att få yrka avslag såväl på motionen som utskottets hemställan.

Med herr *Liljedahl* förenade sig herrar *Gustafsson* i Brånsta och *Bengtsson* i Kullen.

Vidare anförde

Herr *Ericson* i Funäsdalen: I denna sena timme kan jag icke göra annat än uttala den förhoppningen, att herrarna ha tillräckligt intresse för denna fråga och för behandlingen av detta problem, som varit före varje år sedan 1911 års riksdag, för att kunna bilda sig en något så när uppfattning om, att detta är en fråga, som det vore önskvärt och nödvändigt att få slutligt och lyckligt löst. Jag vill därför nu endast inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lindhagen*: Jag har ju sökt bereda kammaren tillfälle att slippa debattera denna fråga så här sent men när ni nödvändigt vilja göra det, får ni underkasta er, att denna motion behandlas på samma sätt som alla andra. Det sattes visserligen igång här från en medlem av Stockholmsbankens höger ett försök att få ledamöterna att avlägsna sig i stor massa, när vi nu gingo till behandlingen av den föregående frågan. En sådan illojal behandling av ett spörsmål, som i alla fall, det vill jag säga herrarna, kommer att gå igenom en gång trots protester och trots obstruktion, skall jag be att få opponera mig emot. Och jag skall också anhålla att få yttra mig jämväl om denna sak, ty den har fullkomligt lika stort berättigande, som andra ärenden på kammarens föredragningslista, och ni få finna er däruti, då ni så gott som framtvingat den nattliga behandlingen: som man bäddar, får man ligga.

Jag tycker, att det var mycket naturligt, att herr *Liljedahl* skulle

*Om införande
av ett världs-
språk.
(Forts.)*

kort och gott endast yrka bifall till reservationen, ty de skäl, som framförts i reservationen, äro verkligen av den beskaffenhet, att de icke kunna åberopas till stöd för ett avstyrkande av motionen. Reservationen börjar nämligen på följande sätt: »Utskottet anser sig, då intet nytt i sak tillkommit, kunna etc.» Jaså, det är ingenting nytt som tillkommit? Världskriget är således ingen nyhet för herr Liljedahl. Jag trodde annars, att det lärt oss, att man måste på ena eller andra sättet försöka att kunna närma nationerna till varandra, att de för framtiden förstå varandra, kunna förhandla med varandra och därigenom åstadkomma ett drägligare tillstånd i världen. Detta är också en av anledningarna till, att motionen av mig upptagits såsom ett led i raden av andra motioner i fredsfrågan, och det har ock uttryckligen betonats i motionen. Men ändock komma här reservanterna och säga, att det icke tillkommit något nytt, och att frågan saknar aktualitet. En utomordentlig motivering!

Då reservanterna här refererat till vad som förut anförts, när detta ärende föregående gånger varit före, så vill jag i min tur åberopa den samling av intyg från en del framstående vetenskapsmän, som också menat, att detta är en oundgänglig sak. Motionären åberopade senaste gången intyg från professorerna Svante Arrhenius och De Geer samt doktor Nils Ekholm, och sedan samlade utskottet då ihop en hel del andra uttalanden. Humanisterna sade sig visserligen ha mindre behov av ett världsspråk, men naturvetenskapsmännen förordade det gemenligen i hög grad. Dessutom åberopas av mig den i motionen omnämnda samlingen av andra uttalanden i saken från vitt skilda håll.

Nu står det vidare i reservationen: »Frågan om införande genom statens försorg i skolan av ett konstgjort världsspråk synes utskottet ej vara aktuell, så länge de världskongresser och andra former av internationellt samarbete, för vilka ett dylikt språk anses vara behöfligt, ej själva använda sig av detsamma.»

Detta röjer en fullständig obekantskap med sakens läge och vidare en fullkomlig brist på vanlig psykologisk uppfattning om hur det går till, när sådana här frågor arbeta sig fram. Icke börja väl världskongresser och internationella samkväm att tala på för dem okända tungomål, utan det är väl först sedan man fått frågan om världsspråk organiserad och sedan de, som komma till dessa världskongresser och internationella samkväm, haft tillfälle att vid de särskilda staternas undervisningsanstalter lära sig detta världsspråk som de vid kongresserna kunna samtala på ett dylikt språk. Men att säga, att först skall man se efter om kongressdeltagarna börja tala på detta språk, och sedan skall man i skolorna införa en anordning, varigenom man blir i tillfälle att lära sig detsamma — en utomordentligt framstående motivering! Frågan är aktuell. därför att, såsom av motionen framgår, det för närvarande råder en babylonisk förbistring på detta område; och jag behöver icke mer än hänvisa till den utveckling, som motionen innehåller och som visar, att det framförts liknande synpunkter från ofantligt många håll, där man tänkt över denna sak och arbetat för densamma. En

mängd människor syssla med detta spörsmål och detta är väl ock ett bevis för dess aktualitet.

I reservationen heter det vidare: »Därtill kommer att olika konstgjorda språk fortfarande konkurrera med varandra, varigenom idén om ett sådant språk ännu synes vara långt från sitt realiserande redan inom de intresserades egen krets.»

Ja, där är också denna underliga uppfattning, att allting likasom genom en mekanisk naturkraft reder upp sig självt. Det framgår slutligen såsom genom en destillationsapparat ett visst språk, och när detta plötsligen uppenbarar sig utan någons åtgörande, så säger man: ja, se där är språket, låtom oss nu anamma det. Detta är också en förträfflig motivering, icke sant, herr Gustafsson i Brånsta, som ju ropade sitt bravo nyss till utskottsordförandens anförande. Nu är det ju i alla fall på det sättet, att alla, som vilja den här saken, därför att den behöves, och därför med alla krafter tänka och arbeta på den, de ha klart för sig, att det skall tillgå på ett helt annat sätt än utskottet låter förstå vara det rätta. De förstå, att ett språk, som skall kunna bli gemensamt för alla människor, icke kan komma till på annat sätt, än att det blir en överenskommelse mellan dessa folks officiella representanter om ett visst språk som redan skall läras i dessa länders skolor. Därför har även, på initiativ av en del vetenskapsmän, bildats en internationell byrå i Bern, som har till uppgift att söka förmå de olika ländernas regeringar att utse en delegation, som skall sammankomma och rådgöra om denna sak och bestämma om det språk, som skall användas. På det sättet får man till sist ett världsspråk. Denna motion åsyftar blott att få till stånd en vädjan till statsmakterna från Sveriges sida, att sysselsätta sig med denna sak, och detta är just i överensstämmelse med programmet för denna byrå i Bern, som stiftats av personer, vilka ha högt anseende och som äro väl inne i detta ämne, till skillnad från de ärade reservanterna.

Reservanterna sluta sedan med att uttala följande: »Motionärens förslag, att den svenska regeringen måtte eventuellt i samband med fredsslutet efter det nu pågående kriget taga initiativ till denna språkfrågas lösning, finner utskottet vara grundat på ett förbiseende av de allvarliga spörsmål, som då komma att taga de förhandlande staterna helt i anspråk.» Emot denna sista mening, där utskottets motivering kulminerar, vill jag för det första anmärka, att motionären i klämman yrkat, att »efter världskriget eller eljest initiativ må kunna tagas» etc. Således är det icke nödvändigt att det sker i sammanhang med fredsslutet. »Efter världskriget eller eljest», ha reservanterna översatt till »i samband med fredsslutet». Jag tycker nu för min del, att en dylik hänvändelse lämpligast borde ske då, så att däremot gör jag icke någon invändning, men jag har uttryckt mig litet försiktigare för att lämna öppet spelrum åt olika meningar och förekomma just den invändning, som sålunda i alla fall reservanterna gjort.

Ja, utskottet gör som sagt också det uttalandet, att motionärens förslag innebär ett förbiseende av de allvarliga spörsmål, som vid

*Om införande
av ett världsspråk.
(Forts.)*

Om införande
av ett världs-
språk.
(Forts.)

fredsslutet komma att taga de förhandlande staterna helt i anspråk. Det skulle verkligen vara ganska intressant att höra, vilka dessa allvarliga spörsmål enligt reservanternas mening äro. Att det icke är denna fråga, det finner man, när de behöva en så tokig motivering för att komma till sitt slut. En bättre motivering skulle jag ha kunnat skriva åt reservanterna och gärna skulle jag stått dem till tjänst med ett förslag, som innehåller något förstånd i ämnet. Vilka allvarliga spörsmål är det, som reservanterna här åsyfta? Ja, icke heller är det sådana frågor, som att man bör se till, att alla nationer få autonomi och icke behöva lida under förtryck. Nästan dagligen framkomma nu uttalanden från den övriga världen, vari detta framhålles såsom huvudsaken, men det veta vi ju från föregående diskussionen rörande den frågan, veta vi att de ärade reservanterna icke heller anse den vara ett allvarligt spörsmål. Men vad är det då, som reservanterna här mena? Ja, det veta de nog icke själva. De hoppas väl, att det skall bli fred så snart som möjligt på de villkor, som en segrande krigsmakt uppställer, d. v. s. att det skall bli en sådan där dussinfred av det gamla slaget, som endast lägger grunden till nya världskrig. Detta är nog de allvarliga synpunkterna för de ärade reservanterna.

Jag har yttrat mig rakt på sak och måhända något skarpt, men jag har gjort det med hänsyn till den demonstration mot en allvarlig behandling av dessa viktiga saker, som på ett obehörigt och okunnigt sätt ägt rum här i kammaren från några ledamöters sida. Jag kan nu icke gärna tänka mig, att kammaren vill bifalla reservationen med dess egendomliga motivering, men vid denna sena timme kan man kanske vara färdig att ta vad som helst. Jag för min del ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. I enlighet med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 8, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 86 ja mot 37 nej; och hade kammaren så- *Om införande*
ledes med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet *av ett världs-*
fogade reservationen. *språk.*

(Forts.)

§ 7.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Olausson m. fl.:*

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 78, med förslag till lag om skyddskoppypning; och

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, angående anslag till skyddskoppypningens anordnande;

herrar *Janson* i Bråten och *Igel*, nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 78, med förslag till lag om skyddskoppypning; samt

herr *Tengdahl*, nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, angående höjning av anslaget till överståthållarämbetet, avseende ökat bidrag till avlöning åt den under andre stadsfogden i Stockholm lydande exekutionsbetjäningen.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

§ 8.

Föredrogs vart för sig två från första kammaren ankomna protokollsutdrag, nämligen:

nr 288, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för ordnande och framtida förvaring av kommunala arkivalier; och

nr 289, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckta motioner angående rätt till en fri resa till och från hemorten för till tjänstgöring inkallade värnpliktige och landstormsmän;

och beslöt kammaren hänvisa det förra ärendet till behandling av sitt första tillfälliga utskott och det senare ärendet till sitt fjärde tillfälliga utskott.

§ 9.

Slutligen föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 290, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av en av herr *Bergström* väckt motion, nr 63, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av förberedande åtgärder för beagnande av de utvecklingsmöjligheter, som efter världskrigets upphörande kunna erbjuda sig för Sveriges handel, industri och sjöfart; och beslöt andra kammaren att, enär kammaren förut denna dag vid

behandling av sitt tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i samma ämne fattat enahanda beslut som det, vilket genom ovannämnda protokollsutdrag delgivits kammaren, berörda delgivning ej skulle för-
anleda någon kommarens åtgärd.

§ 10.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 57, till Konungen angående skyldighet för tillverkare av frukt- och bärsafter m. m. att å varans etikett och omslag ange tillverkarens namn och varans ingredienser.

§ 11.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av vissa byggnader vid arméns intendenturförråd i Boden;
nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återuppförande av en nedbrunnen verkstadsbyggnad vid Karlskrona grenadjärregemente;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av kostnaderna för bärgning och reparation av 1:a klass pansarbåten Tapperheten;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 44 under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till en förplägnadsanstalt i Vaxholms och Oskar-Fredriksborgs fästning;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslagen till provårsinstitutionen;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för lärarinna vid statsunderstödd enskild läroanstalt att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tjänstgöring vid svensk skola i utlandet;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkor för det av riksdagen anvisade anslag till restaurering av det s. k. klosterhuset i Vreta klosterns församling;

nr 43, angående anslagen till statskontoret; och

nr 44, angående anslagen till kammarrätten;

bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av väckt motion rörande viss ändring i bestämmelserna för kooperativ förenings skattskyldighet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 20, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;
nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående under-

stöd åt avlidne förvaltaren vid Alnarps egendom Gottfrid Fredricsons och hans efterlevande hustrus minderåriga barn;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den marinöverintendenten och chefen för marinintendenturkåren tillkommande pensionsrätt m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst;

nr 24, i anledning av väckt motion om beredande av ersättning åt postsparbanken för förlust i anledning av eventuell höjning av bankens inlåningsränta;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av herr Johanssons i Sollefteå m. fl. motion, nr 167, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ett statens ingripande mot missförhållanden i avseende å innehållet i vissa avverknings-, flottnings- och dikningskontrakt; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om anordnande av andra kammarens justesteringsrum till rum för förtroenderåden inom två av kammarens partier.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Ramsta	under 8 dagar fr. o. m. den 22 april,		
» <i>Welin</i>	» 6 »	»	» 22 »
» <i>Sundberg</i>	» 5 »	»	» 22 »
» <i>Jönsson</i> i Revinge	» 5 »	»	» 22 »
» <i>Kristensson</i>	» 5 »	»	» 22 »
» <i>Månsson</i>	» 14 »	»	» 22 »
» <i>Olsson</i> i See	» 2 »	»	» 23 »
» <i>Jeansson</i> i Kalmar	» 2 »	»	» 26 »
» <i>Julin</i>	» 2 »	»	» 23 »
» <i>Pålsson</i>	» 3 »	»	» 22 »
» <i>Klöö</i>	» 12 »	»	» 22 »
» <i>Åkerman</i>	» 2 »	»	» 22 »
» <i>Molin</i> i Södertälje	» den 24 april.		och

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,29 på natten.

In fidem
Per Cronvall.